

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΟΥ - ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΚΙ

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ (ΕΚΛΟΓΑΙ)

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

(ΕΙΣΑΓΩΓΗ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ, ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ)

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1969

19886

ΗΡΩΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

(ΕΚΛΟΓΑΙ)

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΔΩΡΕΑ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ

(ΕΙΣΑΓΩΓΗ)

Ε. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΑΘΗΝΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΝΟΡΑΜΟΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΟΥ - ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΚΙ

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΜΟΥΣΑΙ

(ΕΚΔΟΓΑΙ)

Δρ. Κ. Γιαννακόπουλος

Πάρεδρος

Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

(ΕΙΣΑΓΩΓΗ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ, ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ)

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΛΛΑΣ

21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1969

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΝ

ΗΡΩΔΟΤΟΥ ΜΟΥΣΑΙ

(ΕΚΔΟΣΙΣ)
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΝ
ΕΚΔΟΣΙΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ

1. Ὁ βίος τοῦ Ἡροδότου

Ὁ Ἡρόδοτος ἐγεννήθη τῷ 484 π.Χ. Πατρίς του ἦτο ἡ Ἀλικαρνασσός, πόλις τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Καρίας, ἀνήκουσα εἰς τὴν ομάδα τῶν Δωρικῶν ἀποικιῶν τῆς Ἀσίας ἢ Δωρίδα, ἡ ὁποία ἤρχιζεν ἀπ' αὐτῆς καὶ ἐξετείνετο κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν, ἀπέναντι τῆς σημερινῆς Δωδεκανήσου, μέχρι τῆς Παμφυλίας. Ὁ πατὴρ του ὠνομάζετο Λύξης καὶ ἡ μήτηρ του Δροιώ· ἦσαν δὲ οἰωνεῖς τοῦ πλοῦσιοι καὶ ἀνήκον εἰς τὰς καλυτέρας οἰκογενεῖας τῆς πόλεως. Τοῦτο καὶ ἡ ἔμφυτος φιλομάθεια καὶ ἐπιμέλεια τοῦ Ἡροδότου συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ λάβῃ οὗτος πληρεστάτην διὰ τὴν ἐποχὴν του μόρφωσιν. Εἰς τοῦτο, φαίνεται, ἐβοήθησε καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς μητρὸς του ποιητῆς Πανύσις, ὁ ὁποῖος ἤσκησεν εὐμενῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ φιλομαθοῦς ἀνεψιοῦ του.

Ἀσφαλῶς ὁ Ἡρόδοτος ἐμελέτησε τὰ ἔργα καὶ τῶν ἄλλων προγενεστέρων ποιητῶν, καθὼς καὶ τῶν πεζῶν συγγραφέων, οἵτινες ἀπεκλήθησαν λογογράφοι, σπουδαιότερος δ' ἐξ αὐτῶν ἦτο Ἐκαταῖος ὁ Μιλήσιος (545-475) π.Χ., ὅστις ἔγραφε «Γῆς περιόδον». Οὗτοι ὑπῆρξαν πρόδρομοι τοῦ Ἡροδότου, ὁ ὁποῖος ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν. Διότι εἰς πολλὰ τοὺς ἐμιμήθη καὶ πλείστας πληροφορίας ἔλαβεν ἐξ αὐτῶν. Ἀλλ' ὑπερέβαλεν ὅλους, διότι, ἐνῶ ἐκεῖνοι κυρίως ἠσχολήθησαν εἰς τὸ νὰ συγγράφουν γενεαλογίας ἢ καταλόγους πόλεων, ὁ Ἡρόδοτος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος κατ' ἐξοχὴν ἱστορικός· διότι πρῶτος κατέγινεν εἰς τὸ νὰ συγγράψῃ συστηματικὸν ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον περιέλαβε τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ἀξιολόγων πράξεων καὶ τῶν σπουδαίων γεγονότων μιᾶς μακροῦς χρονικῆς περιόδου, ἣτις εἶχε προηγηθῆ ἀμέσως τῆς ἐποχῆς του. Διὰ τοῦτο, ἐνῶ τὰ ἔργα ὄλων τῶν παλαιότερων του πεζογράφων—πλὴν ὀλίγων ἀποσπασμάτων—ἀπωλέσθησαν,

τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου περισφύζεται ἀκέραιον καὶ ἀποτελεῖ μέχρι σήμερον σπουδαῖον, τερπνὸν καὶ ὠφέλιμον ἀνάγνωσμα.

Ἀξίζει νὰ ἀναφέρωμεν μερικὰς ἀπὸ τὰς περιπετείας τοῦ βίου του. Νεαρὸς μετέσχε μετὰ τοῦ θείου του στάσεως, ἣτις ἀπέβλεπεν εἰς ἐκθρόνισιν τοῦ τυράννου τῆς Ἀλικαρνασσοῦ Λυγδάμιδος, ἐγγόνου τῆς Ἀρτεμισίας. Ἄλλ' ἢ στάσις αὕτη ἀπέτυχε καὶ ὁ μὲν Πανύσσις ἀπέθανεν, ὁ δὲ Ἡρόδοτος κατέφυγεν εἰς τὴν γειτονικὴν νῆσον Σάμον. Βραδύτερον, τῷ 454 π. Χ., κατόπιν νεωτέρας ἐξεγέρσεως ὁ τυράννος Λύγδαμις ἀνετράπη πράγματι καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν γενέτειραν. Μετ' ὀλίγον ἔνεκα νέων δυσαρσεκειῶν, ὀφειλομένων ἴσως εἰς φθόνον συμπολιτῶν του, ἐγκατέλειψε ἐκ δευτέρου καὶ ὀριστικῶς πλέον τὴν πατρίδα του.

Ἐκτοτε ἀρχίζει τὰς μεγάλας περιουσίας του. Τῷ 445 π.Χ. ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἐγνώρισε τὸν Περικλέα. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ μεγάλου ἔργου του καὶ τμήματα αὐτοῦ ἀνέγνωσεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι τοῦ ἀπένειμαν δι' αὐτὸ ἀμοιβὴν 10 ταλάντων. Τὸ ἐπόμενον ἔτος 444 π. Χ. μετέσχε τῆς ἀποικίας, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς Θουρίους (τὴν πρῶην Σύβαριν) τῆς Κ. Ἰταλίας καὶ ἔγινε πολίτης αὐτῆς, διὸ καὶ Θούριος ἀπεκλήθη, ἀπέθανε δ' ἐκεῖ τῷ 424 π. Χ. (κατ' ἄλλους τῷ 410 π. Χ.).

Ἡ περιέργεια, ἡ δίψα τῆς μαθήσεως καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἀλήθειαν ὤθησαν τὸν Ἡρόδοτον εἰς μεγάλας περιηγήσεις καὶ μακρὰ ταξίδια, διὰ τὰ ὅποια ἐδαπάνησεν ἀφειδῶς χρόνον, κόπον καὶ χρῆμα. Τὸ πρῶτον μέγα ταξιδίον του φαίνεται, ὅτι ἐπεχείρησε περὶ τὸ 460 π. Χ. εἰς Αἴγυπτον, ὅπου τῇ βοήθειά διεοργημένων ἦλθεν εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν καὶ συζητήσεις πρὸς τοὺς ἱερεῖς τῶν Αἰγυπτίων, παρὰ τῶν ὁποίων ἔλαβε πολυτίμους πληροφορίας, πρὸς Νότον δὲ ἔφθασε μέχρι τῆς Ἐλεφαντίνης πόλεως. Ἐτερον μέγα ταξιδίον ἐπεχείρησε περὶ τὸ 450 π. Χ. εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας. Ἀναχωρήσας ἀπὸ τὴν Ἐφεσον διὰ μέσου τῶν Σάρδεων καὶ ἀκολουθῶν τὴν μεγάλην βασιλικὴν ὁδὸν τῶν Περσῶν, τὴν ὁποίαν διὰ νὰ διανύσῃ τις πεζοπόρος ἐχρειάζετο τότε ἐνενήκοντα ἡμέρας, ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Περσίας, τὰ Σοῦσα. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπανῆλθε τῷ 432 π.Χ., πλήν ἄλλων μερῶν, ἐπεσκέφθη τὸ πεδῖον τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ ἀρχαίου μαντείου τῆς Δωδώνης τῆς Ἠλείου. Ὁρμώμενος ἐκ τῶν Θουρίων ἐπεσκέφθη τὴν λοιπὴν Κ. Ἰταλίαν καὶ τὴν Σι-

κελίαν. Εἰς ἄλλο μέγα ταξίδιον ἔφθασεν εἰς τὰ βάθη τοῦ Εὐξείνου Πόντου, εἰς τὴν Κολχίδα, καὶ πρὸς Βορρῶν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου. Ἐπισκέφθη ἐπίσης τὴν Κύπρον, τὴν Φοινίκην, τὴν Βαβυλωνίαν καὶ πλείστας ἄλλας χώρας.

Καρπὸς ὄλων αὐτῶν τῶν ἐπισκέψεων καὶ τῶν μελετῶν του ὑπῆρξε τὸ μέγα ἱστορικὸν του ἔργον.

2. Τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου

Τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ὠνόμασεν « Ἴσ τ ο ρ ί η ς ἀ π ό δ ε ξ ι ν », μεταγενέστερον δ' ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν φιλολόγων τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τοῦ ὀνόματος « Μ ο ὤ σ α ι », διηρέθη ὑπ' αὐτῶν εἰς ἐννέα βιβλία, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀπεδόθη τὸ ὄνομα μιᾶς τῶν ἐννέα μουσῶν. Ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ ὄλου ἔργου στρέφεται περὶ τὴν σύγκρουσιν Ἑλλάδος καὶ Περσίας, γενικώτερον δὲ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, κρίνει ὁμως σκόπιμον νὰ προσθέσῃ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἰδίους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς λαούς, πρὸς τοὺς ὁποίους Ἕλληνες καὶ Πέρσαι ἦλθον εἰς ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἐπαφήν. Τιοιουτοτρόπως τὰ τέσσαρα πρῶτα βιβλία ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ εἰσαγωγὴν εἰς τὸ ὑπόλοιπον μέρος.

Εἰς τὸ Α' βιβλίον, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον « Κ λ ε ι ώ », ὁ Ἡρόδοτος ἐκθέτει ἐν ὀλίγοις τὰς μυθικὰς συγκρούσεις Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, ἀμέσως δὲ κατόπιν μεταβαίνει εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἱστορεῖ τὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας ὑπὸ τοῦ Κροίσου, τοῦ βασιλέως τῶν Λυδῶν, καὶ γενικώτερον τὰ κατὰ τοὺς βασιλεῖς τῆς Λυδίας καὶ τὴν κατάλυσιν τοῦ βασιλείου αὐτῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Κύρου· ἐν συνεχείᾳ δὲ τὴν προέλευσιν τοῦ Περσικοῦ κράτους ἐκ τοῦ Μηδικοῦ καὶ τὴν ὑποδούλωσιν ὑπὸ τῶν Περσῶν τοῦ βασιλείου τῶν Βαβυλωνίων.

Εἰς τὸ Β' βιβλίον, τὴν « Ε ὑ τ έ ρ η ν », ἐκθέτει τὰ κατὰ τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Κύρου Καμβύσην καὶ τὴν ἐκστρατείαν αὐτοῦ κατὰ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐξ ἀφορμῆς αὐτῆς προσθέτει λεπτομερῶς καὶ πάσας τὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας ἔχει περὶ τῆς χώρας αὐτῆς, εἰς τρόπον ὥστε ἡ « Εὐτέρπη » σχεδὸν ὁμοιάζει πρὸς εἰδικὴν πραγματείαν περὶ τῆς Αἰγύπτου.

Εἰς τὸ Γ' βιβλίον, ὅπερ ὀνομάζεται «Θάλασσα», ἱστορεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ Καμβύσου κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου, τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ τῆς Λιβύης, τὸν θάνατον αὐτοῦ, τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Ψευδοσμέρδιος καὶ τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ, τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Δαρείου καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὀργάνωσιν τοῦ Περσικοῦ κράτους.

Εἰς τὸ Δ' βιβλίον, τὴν «Μελομένην», περιγράφει τὴν πρώτην ἐπέκτασιν τῶν Περσῶν ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν ἀτυχή ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν, ἐπανέρχεται δὲ εἰς τὰς κατακτήσεις τῶν Περσῶν εἰς τὴν Νότιον ἄκτῃν τῆς Μεσογείου, ἦτοι εἰς τὴν Λιβύην.

Εἰς τὸ Ε' βιβλίον, τὴν «Τερψιχόρη», εἰσέρχεται ἐπὶ τέλους, εἰς τὴν σύγκρουσιν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν ἐξιστορῶν τὰ κατὰ τὴν «Ἐπανάστασιν τῶν Ἴώνων».

Εἰς τὸ Σ' βιβλίον, τὴν «Ἐρατώ», μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἴώνων ἐκθέτει τὰς πρώτας ἀποπειράς τῶν Περσῶν πρὸς κατάκτησιν τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἦτοι τὴν πρώτην ἀνεπιτυχή ἐκστρατείαν τοῦ Μαρδονίου κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν δευτέραν τοῦ Δάτιδος καὶ τοῦ Ἀρταφέρους, ἥτις ἀπέληξεν εἰς τὴν «Μάχην τοῦ Μαραθῶνος».

Εἰς τὸ Ζ' βιβλίον, τὴν «Πολύμνιαν», περιγράφει τὴν τρίτην ἐκστρατείαν, ἦτοι τοῦ Ξέρξου, κατὰ τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς «Μάχης τῶν Θερμοπυλῶν».

Εἰς τὸ Η' βιβλίον, τὴν «Ὀυρανίαν», περιέχονται κυρίως τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν «Ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος».

Εἰς τὸ Θ' βιβλίον τέλος, τὴν «Καλλιόπη», ἱστορεῖ τὰ κατὰ τὴν «Μάχην τῶν Πλαταιῶν», ἐξακολουθῶν δὲ φθάνει μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Σηστοῦ τῷ 478 π. Χ., ἔνθα καὶ τερματίζεται τὸ ἔργον του, τὸ ὁποῖον πιθανὸν δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐπεξεργασθῇ περισσότερον λόγῳ τοῦ αἰφνιδίου θανάτου του.

3. Ὁ Ἡρόδοτος κρινόμενος ἀπὸ τὸ ἔργον του

Πολλοὶ τῶν νεωτέρων κριτικῶν κατέκριναν τὸν Ἡρόδοτον δι' ἐὺπιστίαν καὶ ἀφέλειαν· διότι πράγματι ὠρισμένοι ἐκ τῶν ἀριθμῶν, τοὺς ὁποίους παραδίδει, ὑπῆρξαν ὑπερβολικοί. Πρέπει ἐπίσης

νά ὁμολογηθῆ, ὅτι ὕστερεῖ ὡς πρὸς τὴν μέθοδον, διότι στερεῖται πείρας. Παρὰ ταῦτα ὅμως, ἂν καὶ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἔγραψεν («ἱστορίαν»), τὸ ἔργον του ὑπερέχει ἀσυγκρίτως τῶν ἔργων πολλῶν μεταγενεστέρων του, π.χ. τῶν χρονογράφων τοῦ Μεσαίωνα, ἅτινα γέμουν ἀνακριβείας, προχειρότητος καὶ ἐπιπολαιότητος. Ἔναι ἀληθές, ὅτι καὶ ὁ Ἡρόδοτος παραθέτει εὐχαρίστως σχεδὸν ἀτολεξεῖ τὰς ἀφηγήσεις τῶν πληροφοριοδοτῶν του καὶ παρουσιάζει τάσιν τινὰ πρὸς τὴν ἀνεκδοτολογίαν. Πράττει ὅμως τοῦτο μετὰ προσοχῆς καὶ δὲν παραλείπει νὰ προειδοποιῇ ἐπανελημμένως τὸν ἀναγνώστην καὶ νὰ τὸν καθιστᾷ προσεκτικὸν ἐπ' αὐτοῦ. Λέγει («τὰ λεγόμενα ὑφ' ἐκάστου ἀκοῆ γράφω») ἢ «ὀφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα»), «πεῖθῃσθαι μὲν οὐ παντάπασιν ὀφείλω καὶ μοι τοῦτο τὸ ἔπος ἐχέτω εἰς πάντα λόγον». Διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ τεθῆ ἐν ἀμφιβόλῳ ἢ εἰλικρίνεια καὶ καλοπιστία του.

Κατηγορήθη βεβαίως ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διὰ μεροληψίαν καὶ σκόπιμον ἀνακρίβειαν, κυρίως λόγῳ τῆς μεγάλῃς του ἀσθηρότητος κατὰ τῶν Βοιωτῶν καὶ μάλιστα τῶν Θηβαίων. Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους δὲ ἐγράφη καὶ βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τῆς τοῦ Ἡροδότου κακοηθείης», ἀποδοθὲν εἰς τὸν Χαιρωνέα Πλούταρχον. Ἄλλ' ὁ Ἡρόδοτος, ὅστις κατήγετο ἐκ τῆς Ἀλικαρνασοῦ, δὲν ἦτο πολίτης τῆς κυρίως ἢ μητροπολιτικῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν διεκρίνετο διὰ τὸν στενὸν ἢ τοπικὸν πατριωτισμὸν (τοπικισμὸν), ὅστις συνήθως ἐχαρακτήριζε τοὺς ὁμοεθνεῖς μας τῆς κατὰ τὰ ἄλλα λαμπροῦς ἐκείνης περιόδου. Διὰ τοῦτο τὰ ἐθνικὰ του αἰσθήματα ἦσαν ἐντόνως πανελλήνια καὶ εἰς τὸ ἔργον του ὁμιλεῖ παντοῦ περὶ τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐνότητος. Δὲν ἠδύνατο λοιπὸν νὰ κατανοήσῃ καὶ συγχωρήσῃ—καὶ ἠσθάνετο ἀγανάκτησιν δι' αὐτὸ— τὸ ὅτι κατὰ τὴν μεγάλην ἀναμέτρησιν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν εὐρέθησαν Ἕλληνας, οἵτινες ἐτάχθησαν προθύμως πρὸς τὸ μέρος τῶν δευτέρων καὶ κατὰ τὴν μεγάλην καὶ ἀποφασιστικὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν—τὴν μεγαλυτέραν τῆς ἀρχαιότητος—ἠγωνίσθησαν πεισιμόνως, ὡς ἐπραξαν οἱ Θηβαῖοι, παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν βαρβάρων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Ἡρόδοτος ἐπέτυχε τελικῶς τὸν μέγαν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ἔταξεν ἐν τῇ προμετωπίδι τοῦ μεγάλου ἔργου του (Βιβλ. Α', κεφ. 1) «Ἴνα ἔργα μεγάλα καὶ θαυμαστά διαπραχθέντα τὰ μὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὰ δὲ ὑπὸ τῶν βαρβάρων

ρων μὴ καταστῶσι διὰ τοῦ χρόνου ἐξίτηλα (ἐξαφανισθοῦν)». Πράγματι, ἂν σήμερον γνωρίζωμεν τὰς λεπτομερείας τῆς μάχης τῶν Θεομοπολῶν καὶ τῆς ναυμαχίας τῆς Σαλαμῖνος, σχεδὸν ὡς ἐὰν ἦσαν γεγονότα σύγχρονα ἡμῶν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν γραφίδα, τὴν εὐσυνειδησίαν καὶ τὴν ἀκριβολογίαν τοῦ Ἡροδότου. Ἐν ἐπίσης τὰ γεγονότα ταῦτα μετὰ τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν ἀποτελοῦν κοσμήματα τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας, διὰ τὰ ὁποῖα μετὰ πάροδον δύο καὶ ἡμισείας χιλιετηρίδων ἀκόμη καὶ σήμερον ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες καυχώμεθα, τοῦτο πάλιν ὀφείλεται εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἡροδότου, διότι ἄνευ αὐτοῦ αἱ περὶ αὐτῶν ἰδέαι μας θὰ ἦσαν ὀμιχλώδεις, σκοτειναί, συγκεχυμένα καὶ ἀόριστοι. Ὄφειλεται λοιπὸν καὶ ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη δι' αὐτὸ πρὸς τὸν Ἡρόδοτον ἐκ μέρους μας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἔγραψε συστηματικὴν ἱστορίαν, καὶ ὁ ἰδρυτὴς καὶ πατὴρ αὐτῆς καὶ διδάσκαλος τῶν μεταγενεστέρων, τοῦ ὀφείλεται καὶ παγκοσμίως εὐγνωμοσύνη. Δι' αὐτὸ τὸ ἔργον του ἀπέβη «κλασσικόν» καί, ἐφ' ὅσον ἐν τῷ μέλλοντι θὰ ὑπάρχον ἄνθρωποι καὶ Ἕλληνες, θὰ ἐπιζῆ εἰς τὴν αἰωνιότητα καὶ θὰ εἶναι ἐντρόφημα τῶν ἀναγνωστῶν του.

Εὐτυχεῖς εἶναι οἱ μαθηταί, εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων τὸ ἔργον τοῦτο εὐρίσκεται ἐν μεταφράσει. Ἀκόμη εὐτυχέστεροι θὰ εἶναι ὅσοι ἐξ αὐτῶν δυνηθοῦν ποτε νὰ τὸ ἀναγνώσουν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ.

ΚΛΕΙΩ

Ὁ συγγραφεὺς δηλώνει ὅτι σκοπὸς τῶν ἱστορικῶν τοῦ ἐρευνητῆ ἦτο νὰ διασώσῃ εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων πράξεις καὶ κατορθώματα εἴτε βαρβάρων εἴτε Ἑλλήνων ὡς καὶ τὴν αἰτίαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐπολέμησαν μεταξύ των Ἕλληνες καὶ βάρβαροι.

Ἐξετάζων τὰς αἰτίας αὐτὰς φθάνει μέχρι τῶν μυθικῶν χρόνων, ἀλλὰ παρατηρεῖ ὅτι ἡ πρώτη κυρία ἱστορικὴ αἰτία τῆς ἔχθρας Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ὑπῆρξεν ἡ ὑποταγὴ τῶν Ἰωνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὸν Λυδὸν βασιλεῖα Κροῖσον.

1. Κροῖσος

6. Ὁ Κροῖσος ἦτο Λυδὸς ὡς πρὸς τὴν ἐθνικότητα, υἱὸς τοῦ Ἀλυάτου καὶ βασιλεὺς τῶν ἐθνῶν ἐκείνων, ποὺ περικλείει ὁ Ἄλυς ποταμὸς, ὁ ὁποῖος ρεεῖ ἀπὸ τὸν νότον μεταξύ τῶν Σύρων καὶ Παφλαγόνων καὶ χύνεται πρὸς βορρᾶν εἰς τὸν πόντον, ποὺ καλεῖται Εὐξείνους. Ὁ Κροῖσος οὗτος, ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, ποὺ γνωρίζομεν ἡμεῖς, εἰς ἄλλους μὲν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἐπέβαλε φόρους, μὲ ἄλλους δὲ ἔγινε σύμμαχος. Ὑπέταξε τοὺς Ἴωνας, τοὺς Αἰολεῖς καὶ τοὺς Δωριεῖς τῆς Ἀσίας, καὶ ἔκαμε φίλους τοῦ τοὺς Λακεδαιμονίους. Προτοῦ νὰ βασιλεύσῃ ὁ Κροῖσος, ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐλεύθεροι, διότι ἡ πρὸ τοῦ Κροῖσου ἐκστρατεία τῶν Κιμμερίων κατὰ τῆς Ἰωνίας δὲν προεκάλεσε τὴν καταστροφὴν τῶν πόλεων, ἀλλ' ἦτο ληστρική ἐπιδρομή.

7-24. Μακρὰ ἀφήγησις τοῦ Ἡροδότου περὶ τῆς μεταβίβασις τῆς ἀρχῆς τῶν Λυδῶν ἀπὸ τοὺς Ἡρακλείδας εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Κροῖσου, ποὺ ἐκαλεῖτο Μερμνάδα.

25. Ὁ Ἀλυάττης ὁ Λυδός, πού ἐτελείωσε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Μιλησίων, ἀπέθανεν, ἀφοῦ ἐβασίλευσε πενήτηντα ἑπτὰ ἔτη. Αὐτὸς δευτέρως ἀπ' αὐτὴν τὴν οἰκογένειαν, διότι ἐθεραπεύθη ἀπὸ τὴν νόσον, ἀνέθηκεν εἰς τοὺς Δελφοὺς μέγαν κρατῆρα ἀργυροῦν καὶ βάσιν κρατῆρος ἀπὸ σίδηρον κολλητόν, ἀπὸ ὅλα τὰ ἀφιερώματα εἰς τοὺς Δελφοὺς πλέον ἀξιόθεατον, ἦτο δὲ ἔργον τοῦ Γλαύκου τοῦ Χίου, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐφεῦρε τὴν κόλλησιν τοῦ σιδήρου.

26. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλυάττου ἔλαβε τὴν βασιλείαν ὁ υἱὸς του Κροῖσος εἰς ἡλικίαν τριάκοντα πέντε ἐτῶν. Αὐτὸς προσέβαλε πρῶτους ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τοὺς Ἐφεσίους, οἱ ὁποῖοι, ὅταν ἐπολιορκήθησαν ἀπ' αὐτόν, ἀφιέρωσαν τὴν πόλιν των εἰς τὴν Ἄρτεμιν δένοντες ἀπὸ τὸν ναὸν σχοινίον μέχρι τῶν τειχῶν των. Ἡ ἀπόστασις δὲ μεταξὺ τῆς παλαιᾶς πόλεως, ἣ ὁποία τότε ἐπολιορκεῖτο, καὶ τοῦ ναοῦ εἶναι ἑπτὰ στάδια. Ἐναντίον τούτων κατὰ πρῶτον ἐπετέθη ὁ Κροῖσος ὕστερα δὲ ἐπολέμησε μίαν μίαν χωριστὰ καὶ μετὰ τὴν σειρὰν τῆς τὰς Ἴωνικὰς καὶ Αἰολικὰς πόλεις προφασιζόμενος διάφορα παραπτώματα, εἰς ὅσας ἠδύνατο νὰ εὔρη μεγάλα, εἰς ἄλλας δὲ καὶ ἐντελῶς μηδαμινά.

27. Ἀφοῦ λοιπὸν κατέστησε φόρου ὑποτελεῖς ὅλους, τοὺς Ἕλληνας τῆς Ἀσίας, ἀπεφάσισε νὰ ἐξοπλίσῃ στόλον καὶ νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν νήσων.

Ὁ Βίας ὁ Πριηνεὺς (ἦ κατ' ἄλλους ὁ Πιττακὸς ὁ Μυτιληναῖος) πείθει τὸν Κροῖσον ὅτι πρέπει νὰ παραιτηθῆ τῶν προετοιμασιῶν του κατὰ τῶν νησιωτῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι οὐδὲν ἄλλο ἐπιθυμοῦν παρὰ νὰ ἐκδικηθοῦν αὐτόν, διότι ἔχει ὑποδουλώσει τοὺς ὁμογενεῖς των τῆς Μ. Ἀσίας. Τοιοντοτρόπως προετίμησε καὶ ἔκαμε φίλους τοὺς Ἴωνας, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν εἰς τὰς νήσους.

28. Ἀφοῦ ἐπέρασε χρόνος τὰ ἔθνη, ὅσα περικλείει ὁ Ἄλυς, ὑπεδουλώθησαν ὅλα ἢ σχεδὸν ὅλα...

2. Κροῖσος καὶ Σόλων

29. Εἶχον ὑποταχθῆ τὰ ἔθνη ταῦτα καὶ ὁ Κροῖσος τὰ εἶχεν ἐνώσει μετὰ τὴν Λυδίαν, ὅταν εἰς τὰς Σάρδεις, αἱ ὁποῖαι τότε διὰ τὰ πλοῦτη

των εύρίσκοντο εις μεγίστην άκμήν, ήρχοντο εκ τής 'Ελλάδος πάντες οί σοφοί τής εποχής εκείνης εις άλλον χρόνον και δι' άλλον σκοπόν έκαστος. Μεταξύ δέ αυτών ήλθε και ο Σόλων ο 'Αθηναίος, ο οποίος, άφοϋ έγινε νομοθέτης τών 'Αθηναίων κατοπιν παρακλησεώς των, άπεδήμησε δια δέκα έτη ανεχώρησε δέ με την πρόφασιν να επισκεφθή διαφόρους τόπους, δια να μη αναγκασθή να καταργήση κανένα από τους νόμους, που ένομοθέτησεν, καθόσον μόνοι των οί 'Αθηναίοι δέν ήδύναντο να κάμουν τούτο, διότι ήσαν ύποχρεωμένοι δια μεγάλων όρκων να πολιτεύωνται επί δέκα έτη με τους νόμους, τους οποίους ήθελεν επιβάλει εις αυτούς ο Σόλων.

30. Δια τους λόγους λοιπόν τούτους και δια να περιηγηθή διαφορους τόπους ο Σόλων άπεδήμησε και ήλθεν εις την Αίγυπτον προς τον "Αμασιν και εις τας Σάρδεις προς τον Κροΐσον. "Όταν έφθασεν, έφιλοξενεΐτο εις τα ανάκτορα από τον Κροΐσον. Κατόπιν την τρίτην ή την τετάρτην ήμέραν κατά διαταγήν του Κροΐσου ύπηρεται περιέφερον τον Σόλωνα μεταξύ τών θησαυρών και έπεδείκνυον εις αυτον όλα όσα ήσαν μεγάλα και πλούσια. 'Αφοϋ παρετήρησε και εξήτασε τα πάντα με άνεσιν, ήρώτησεν αυτον ο Κροΐσος τα ακόλουθα: «ώ ξένε 'Αθηναΐε, έχει φθάσει εις ήμας ή μεγάλη φήμη τής σοφίας σου και τών περιηγήσεών σου και ότι από επιθυμίαν να αποκτήσης γνώσεις και από περιέργειαν έχεις περιέλθει μέγα μέρος τής γής. 'Επιθυμώ λοιπόν να σε έρωτήσω, εάν από όλους τους ανθρώπους ειδες κανένα ευτυχέστατον». 'Ο Κροΐσος ήρώτα ταύτα, διότι ήλπιζεν ότι ήτο ο ευδαιμονέστατος πάντων. 'Αλλ' ο Σόλων χωρίς κολακείαν, αλλά λέγων την αλήθειαν αποκρίνεται: «τον Τέλλον τον 'Αθηναϊον, βασιλεϋ». 'Εκπληκτος ο Κροΐσος από την άποκρισιν αυτην τον ήρώτησε με περιέργειαν. «'Από που συμπεραίνεις ότι ο Τέλλος είναι ο ευτυχέστερος τών ανθρώπων;» 'Ο Σόλων άπεκρίθη: «πρωτον μεν διότι ο Τέλλος, ενω ή πατρις του ήτο ευτυχισμένη, απέκτησε παιδια ώραϊα και έναρετα και από όλα αυτα ειδε να γεννηθουν παιδια, που εξησαν όλα. Δευτερον δε διότι και πλούσιος αρκετα ήτο ως "Ελλην και ο θάνατός του υπήρξεν ενδοξότατος: διότι εις μίαν μάχην τών 'Αθηναίων προς τους γειτονάς των τής 'Ελευσίνος, άφοϋ έπολέμησεν ο ίδιος και έτρεψε τους έχθρους εις φυγήν, απέθανεν ενδόξως: οί δε 'Αθηναίοι τον εθαψαν δημοσία δαπάνη εκει, όπου έπεσε, και του απέδωσαν μεγάλας τιμάς». 'Αφοϋ ο Σόλων ώμίλησε προς τον Κροΐσον

περί τοῦ Τέλλου καὶ τοῦ ἀπαρίθμησε τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους τὸν ἐθεώρει εὐδαίμονα, ὁ Κροῖσος τὸν ἠρώτησε πάλιν, ποῖον εἶδεν εὐδαιμόνεστατον μετ' ἐκεῖνον, μετὰ βεβαιότητος πιστεύων ὅτι θὰ τὸν κατέτασσε τοῦλάχιστον εἰς τὴν δευτέραν θέσιν. Ἄλλ' ὁ Σόλων ἀπεκρίθη· «τὸν Κλέοβιν καὶ τὸν Βίτωνα· αὐτοὶ δηλαδὴ ἦσαν Ἀργεῖοι καὶ εἶχον ἀρκετὴν περιουσίαν καὶ ἐπὶ πλέον σωματικὴν ρώμην τοιαύτην, ὥστε καὶ οἱ δύο ἦσαν νικηταὶ εἰς ἀγῶνας καὶ μάλιστα λέγεται τὸ ἐξῆς. Οἱ Ἀργεῖοι ἐτέλουν τὴν ἑορτὴν τῆς Ἥρας καὶ ἔπρεπεν ἀπαραιτήτως ἡ μήτηρ αὐτῶν¹⁾ νὰ μεταφερθῇ ἐπὶ ἀμάξης εἰς τὸ ἱερόν. Οἱ βόες ὅμως δὲν τοὺς ἤρχοντο ἐγκαίρως ἀπὸ τοὺς ἀγρούς. Καθὼς ἐβλεπον οἱ νέοι ὅτι ἡ ὥρα παρήρχετο, ἐδέθησαν οἱ ἴδιοι εἰς τὸν ζυγὸν καὶ ἔσυρον τὴν ἀμαξάν καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν ἐφέρετο ἡ μήτηρ αὐτῶν. Τοῖουτοτρόπως τὴν μετέφεραν τεσσαράκοντα πέντε στάδια καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ ἱερόν. Ἀφοῦ ἐξετέλεσαν αὐτὴν τὴν πράξιν ὑπὸ τὰ ὄμματα ὅλης τῆς πανηγύρεως, εὗρον θάνατον ἄριστον καὶ ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς ἡ θεότης ὅτι εἶναι καλύτερον εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀποθνήσκῃ παρά νὰ ζῆ. Διότι οἱ μὲν Ἀργεῖοι περιστοιχίσαν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐμακάριζον διὰ τὴν ρώμην των, αἱ δὲ Ἀργεῖαι τὴν μητέρα των, διότι εἶχε τοιοῦτους υἱούς. Τότε αὐτὴ γεμάτη ἀπὸ χαρὰν διὰ τὴν πράξιν καὶ τοὺς λόγους ἐκεῖνους ἐστάθη ἔμπρὸς εἰς τὸ ἄγαλμα καὶ παρεκάλει τὴν θεάν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς υἱούς της, Κλέοβιν καὶ Βίωνα, οἱ ὅποιοι τόσον τὴν εἶχον τιμήσει, ὅ,τι δύναται νὰ συμβῆῃ εὐτυχέστερον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Μετὰ τὴν προσευχὴν ταύτην, ἀφοῦ ἐθυσίασαν καὶ εὐωχῆθησαν, οἱ νέοι ἐκοιμήθησαν ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ καὶ δὲν ἐξύπνησαν πλέον, καὶ τοῦτο ἦτο τὸ τέλος τῆς ζωῆς των. Οἱ δὲ Ἀργεῖοι ἔκαμαν τὰ ἀγάλματά των καὶ τὰ ἀφιέρωσαν εἰς τοὺς Δελφοὺς εἰς ἐνδειξὴν ὅτι ὑπῆρξαν ἄριστοι ἄνδρες».

32. Ὁ Σόλων μὲν λοιπὸν ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν δευτέραν θέσιν μεταξύ τῶν εὐτυχῶν ἀνθρώπων, ὁ Κροῖσος δὲ ὠργίσθη καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· «ὦ ξένε Ἀθηναῖε, σοῦ φαίνεται λοιπὸν τόσον μικρὸν πρᾶγμα ἡ εὐτυχία μου, ὥστε δὲν τὴν παραβάλλεις οὔτε πρὸς τὴν εὐτυχιάν τῶν κοινῶν ἀνθρώπων ;» Ὁ Σόλων ἀπήντησεν· «ὦ Κροῖσε, ἐρωτᾶς περὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἄνθρωπον, ὅστις γνωρίζει ὅτι ἡ θεότης εἶναι φθονερά καὶ τῆς ἀρέσει νὰ συνταράσσῃ τὰ πάντα. Μὲ τὸν καιρὸν

1) Αὕτη ἦτο ἰέρεια

βλέπει κανείς και υποφέρει πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἤθελε μήτε νὰ υποφέρει μήτε νὰ ἴδῃ.

Οὐδεμία ἡμέρα ἐκ τῶν εἴκοσιν ἐξ χιλιάδων διακοσίων πενήκοντα ἡμερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου μέσου βίου δὲν φέρει τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς πρᾶγμα, πὺ ἔφερεν ἢ προηγουμένη.

«Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν, ὦ Κροῖσε, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ συν-εχῆς μεταβολὴ περιστάσεων. Εἰς ἐμέ δὲ φαίνεσαι ὅτι εἶσαι καὶ πάρα πολὺ πλούσιος καὶ βασιλεὺς πολλῶν ἀνθρώπων· ἐκεῖνο ὅμως, πὺ μὲ ἠρώτησες, δὲν δύναμαι νὰ σοῦ τὸ εἶπω, πρὶν μάθω πῶς ἐτελείωσες καλὰ τὴν ζωὴν σου. Διότι, ὅποιος ἔχει πολλὰ πλοῦτη, δὲν εἶναι καθόλου εὐτυχέστερος ἀπὸ ἐκεῖνον, πὺ ἔχει τὰ καθημερινῶς ἀναγκαῖα, ἐκτὸς ἐὰν τοῦ μείνῃ ἡ τύχη πιστὴ καὶ τελειώσῃ τὸν βίον μὲ ὅλα του τὰ καλὰ. Πολλοὶ μὲν ἄνθρωποι πλουσιώτατοι εἶναι δυστυχεῖς, ἐνῶ ἄλλοι μὲ τὸ νὰ ἔχουν ὅσα πρέπει εἶναι εὐτυχεῖς. Ὅποιος εἶναι πλούσιος ἀλλὰ ἀτυχῆς, ὑπερτερεῖ τοῦ εὐτυχοῦς κατὰ δύο μόνον πράγματα: ὁ εὐτυχῆς ὅμως ὑπερτερεῖ τοῦ πλουσίου καὶ ἀτυχοῦς κατὰ πολλὰ. Ὁ πρῶτος μὲν ἔχει πολλὰ μέσα διὰ νὰ ικανοποιήσῃ τὰς ἐπιθυμίας του καὶ διὰ νὰ ἀνθῆξῃ εἰς ἓν μέγα δυστύχημα, πὺ θὰ τοῦ συμβῇ. Ὁ δὲ δεῦτερος ὑπερέχει ἀπὸ αὐτὸν κατὰ τὰ ἐξῆς: Δὲν δύναται μὲν νὰ υποφέρει τὰς συμφορὰς του καὶ νὰ ικανοποιήσῃ τὰς ἐπιθυμίας του ὅπως ἐκεῖνος, ἡ εὐτυχία δὲ ἀπομακρύνει αὐτὰς ἀπὸ αὐτόν. Οὔτε πάσχει οὔτε ἀσθενεῖ οὔτε θλίβεται, ἔχει καλὰ παιδιά, εἶναι ὠραῖος· ἐὰν δὲ ἐπὶ πλεον ἔχῃ καὶ καλὸν τέλος τοῦ βίου του, ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι ἐκεῖνος, διὰ τὸν ὁποῖον ἐρωτᾷς καὶ ἀξίζει νὰ καλῆται εὐτυχῆς. Πρὶν ὅμως ἀποθάνῃ, πρέπει νὰ εἴμεθα προσεκτικοὶ καὶ νὰ μὴ τὸν καλοῦμεν εὐτυχεῖ, ἀλλ' εὐνοοῦμενον τῆς τύχης. Ὅλους μὲν λοιπὸν τοὺς ὄρους τῆς εὐτυχίας νὰ συγκεντρώνῃ εἰς ἄνθρωπος εἶναι ἀδύνατον, καθὼς οὐδεμία χώρα ἐπαρκεῖ νὰ παραγγῇ ὅλα ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς αὐτήν, ἀλλ' ἡ μὲν ἔχει ἐκεῖνο, πὺ ἀκριβῶς ἐλλεῖπει ἀπὸ τὴν ἄλλην, ἐκεῖνη δὲ πὺ ἔχει τὰ περισσότερα, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρίστη. Τοιοῦτοτρόπως καὶ οὐδεὶς ἄνθρωπος ὡς ἄτομον εἶναι ἀτάρκτης· ἀλλ' ὁ μὲν ἔχει ἐκεῖνο, πὺ ἐλλεῖπει ἀπὸ τὸν ἄλλον· ὅποιος δὲ ἔχει τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὰ διατηρεῖ, τελειώνει δὲ καὶ τὸν βίον του εἰρηνικῶς, ἐκεῖνος κατ' ἐμέ, ὦ Κροῖσε, δικαιοῦται νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα τοῦτο. Πρέπει λοιπὸν εἰς κάθε πρᾶγμα νὰ βλέπωμεν, τὸ τέλος

του πῶς θὰ ἀποβῆ. Διότι ἡ θεότης, ἀφοῦ ὑπέδειξεν εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους τὴν εὐτυχίαν, κατέστρεψεν ἔπειτα αὐτοὺς καθ' ὀλοκληρίαν».

33. Οἱ λόγοι οὗτοι δὲν ἤρσαν καθόλου εἰς τὸν Κροῖσον καὶ ἀπέμπει τὸν Σόλωνα, χωρὶς νὰ τοῦ ἀπονεύμῃ καμμίαν τιμὴν, κρίνων ὡς ἀνόητον τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος περιεφρόνει τὰ παρόντα ἀγαθὰ καὶ συνίστα νὰ βλέπωμεν τὸ τέλος παντὸς πράγματος.

3. "Ονειρον τοῦ Κροῖσου διὰ τὸν υἱόν του "Ατυν

34. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Σόλωνος σκληρὰ θεϊκὴ ὀργὴ ἐκτύπησε τὸν Κροῖσον, πιστεύω, διότι ὀνόμισεν ὅτι ὁ ἑαυτὸς του εἶναι ὁ εὐτυχέστατος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἀμέσως δέ, ἐνῶ αὐτὸς ἐκοιμάτο, τοῦ ἐπαρουσιάσθη ὄνειρον, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐφάνερωνε τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν εἰς τὸν υἱόν του δυστυχήματα. Εἶχε δὲ ὁ Κροῖσος δύο υἱούς, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ὁ εἷς ἦτο ἀνάπηρος, ἦτο δηλαδὴ κωφός, ὁ ἄλλος ἦτο πρῶτος μεταξὺ τῶν συνομηλικῶν του καὶ ἐκαλεῖτο "Ατυς. Τὸ ὄνειρον λοιπὸν φανερώνει εἰς τὸν Κροῖσον ὅτι αὐτὸς ὁ "Ατυς ἔμελλε νὰ φονευθῆ ἀπὸ κτύπημα σιδηρᾶς αἰχμῆς.

Ὁ Κροῖσος, ὅταν ἐξύπνησε καὶ ἐσκέφθη μόνος του τὸ ὄνειρον, τὸ ἐφοβήθη καὶ νυμφεύει τὸν υἱόν του. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἐστέλλετο συνήθως εἰς τοὺς πολέμους ὡς στρατηγὸς τῶν Λυδῶν, ἔπαυσε πλέον νὰ τὸν στέλλῃ· ἀπεμάκρυνε συγχρόνως ἀπὸ τὰ δωμάτια τῶν ἀνδρῶν τὰ βέλη, τὰ ἀκόντια καὶ ὅλα, ὅσα οἱ ἄνθρωποι μεταχειρίζονται εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὰ συνεκέντρωσεν εἰς θαλάμους κλειστούς, ἀπὸ φόβον μήπως, ἂν ἔμενε τίποτε κρεμασμένον, πέσῃ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του.

35 - 45. Ὁ "Αδραστος, ὁ ὁποῖος εἶχεν εὐεργετηθῆ ὑπὸ τοῦ Κροῖσου καὶ ἐφιλοξενεῖτο ἀπὸ αὐτόν, φονεύει κατὰ λάθος διὰ βέλους τὸν "Ατυν εἰς τὸ κνήγιον ἐνὸς ἀγριοχοίρου.

46 κ. ἐ. Ἀφίγησις τοῦ Ἡροδότου περὶ τοῦ πολέμου τοῦ Κροῖσου κατὰ τοῦ Κύρου. Πολύτιμα δῶρα αὐτοῦ πρὸς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Σπαρτιατῶν, τῶν ὁποίων τὴν συμμαχίαν ἐπικαλεῖται ὁ Κροῖσος πολιορκούμενος εἰς τὰς Σάρδεϊς ὑπὸ τοῦ Κύρου.

4. Ἡ πρὸ τῶν Σάρδεων μάχη Κύρου καὶ Κροΐσου

Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῶν Σάρδεων

79 τέλος. Κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἀσίαν ἔθνος ἀνδρειότερον καὶ πολεμικώτερον ἀπὸ τὸ Λυδικόν. Ἐμάχετο μὲ ἵππους, ἐκράτει μεγάλα δόρατα καὶ εἶχε πολὺ καλοὺς ἵππεῖς.

80. Οἱ στρατοὶ συνηγήθησαν εἰς τὴν πρὸ τῶν Σάρδεων πεδιάδα, ποὺ ἦτο μεγάλη καὶ ἄδενδρος· διασχίζουσι δὲ αὐτὴν καὶ ἄλλοι ποταμοί, ποὺ μαζί μὲ τὸν Ὑλλον χύνονται εἰς τὸν μεγαλύτερον, τὸν Ἑρμον, ὁ ὁποῖος πηγάζει ἀπὸ τὸ ἱερόν ὄρος τῆς μητρὸς Δινδυμῆνης καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν πλησίον τῆς πόλεως Φωκαίας. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος ὁ Κύρος, μόλις εἶδε τοὺς Λυδοὺς νὰ παρατάσσονται πρὸς μάχην, ἐφοβήθη τὸ ἱππικόν των καὶ κατὰ συμβουλήν τοῦ Μήδου Ἀρπάγου ἔκαμε τὰ ἐξῆς· ἀφοῦ συνεκέντρωσεν ὅλας τὰς καμήλους, αἱ ὁποῖαι ἠκολούθουν τὸν στρατὸν καὶ μετέφερον τρόφιμα καὶ ἀποσκευάς, ἀφήρεσε τὰ φορτία καὶ ἀνεβίβασεν ἐπ' αὐτῶν ἄνδρας ἐνδεδυμένους μὲ στολὴν ἱππέως. Ἀφοῦ ἐτοίμασεν αὐτούς, διέταξε νὰ προπορεύωνται τοῦ ἄλλου στρατοῦ ἐναντίον τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Κροΐσου, οἱ δὲ πεζοὶ νὰ ἀκολουθοῦν τὰς καμήλους. Ὅπισω ἀπὸ τοὺς πεζοὺς ἐτοποθέτησεν ὄλον τὸ ἱππικόν. Ἀφοῦ παρετάχθησαν πάντες, ὁ Κύρος διέταξε, χωρὶς νὰ φείδωνται μὲν τῶν ἄλλων Λυδῶν, νὰ φονεύουν οἰονδήποτε, ὁ ὁποῖος θὰ προέβαλεν ἀντίστασιν, τὸν Κροΐσον δὲ μόνον νὰ μὴ φονεύσουν, ἀκόμη καὶ ἂν ἤθελεν ἀντισταθῆ οὗτος κατὰ τὴν σύλληψίν του. Αὐτὰς μὲν τὰς διαταγὰς ἔδωκεν. Ἴδου δὲ διατὶ τὰς καμήλους παρέταξεν ἀπέναντι τοῦ ἐχθρικοῦ ἱππικοῦ. Ὁ ἵππος φοβεῖται τὴν κάμηλον καὶ δὲν ἀνέχεται οὔτε τὴν θέαν της, ὅταν τὴν ἴδῃ, οὔτε τὴν ὄσμήν της, ὅταν τὴν ὀσφρανθῇ. Δι' αὐτὸν λοιπὸν τὸν λόγον εἶχεν ἐπινοήσει τὸ στρατήγημα, ἵνα ἀχρηστεύσῃ τὸ ἱππικόν τοῦ Κροΐσου, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Λυδὸς ἐπίστευεν ὅτι θὰ κερδίσῃ λαμπρὰν νίκην. Καὶ πράγματι μόλις συνεπλάκησαν καὶ εὐθὺς ὡς οἱ ἵπποι ὀσφράνθησαν τὰς καμήλους καὶ τὰς εἶδον, ἐστράφησαν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἡ ἐλπίς τοῦ Κροΐσου ἀπέτυχεν. Οἱ Λυδοὶ ὁμῶς ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν ἐδειλίασαν, ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἀντελήφθησαν αὐτό, ποὺ ἐγινεν, ἐπήδησαν ἀπὸ τοὺς ἵππους καὶ συνεπλάκησαν μὲ τοὺς Πέρσας πεζοί. Κατόπιν δέ, ἀφοῦ ἐφονεύθησαν πολλοὶ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, οἱ Λυδοὶ

ετράπησαν εἰς φυγὴν. Περιεκλείσθησαν δὲ εἰς τὰ τείχη καὶ ἐπολιορκουῦντο ὑπὸ τῶν Περσῶν.

81. Ὁ Κροῖσος μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι θὰ παραταθῆ ἡ πολιορκία, ἐνῶ προηγουμένως ἐξήτει ἀπὸ τοὺς συμμάχους του νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὰς Σάρδεῖς τὸν πέμπτον μῆνα, τώρα διὰ νέων ἀπεσταλμένων ζητεῖ τὴν ἄμεσον βοήθειάν των, διότι πολιορκεῖται ὑπὸ τοῦ Κύρου.

5. Πόλεμος Σπαρτιατῶν καὶ Ἀργείων περὶ Θυρέας

82. Ἐπεμψε λοιπὸν πρὸς τοὺς ἄλλους συμμάχους του καὶ ἰδίως εἰς τὴν Λακεδαίμονα. Ἀλλὰ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ Σπαρτιαῖται εἶχε συμπέσει νὰ φιλονεικοῦν μὲ τοὺς Ἀργεῖους διὰ τὴν χώραν, ἣ ὁποία καλεῖται Θυρέα. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν Θυρέαν, ποῦ ἦτο μέρος τῆς Ἀργολίδος, ἀπέσπασαν καὶ εἶχον ὑπὸ τὴν κατοχὴν των οἱ Λακεδαιμόνιοι. Ἄλλωστε καὶ ὅλον ἐκεῖνο τὸ μέρος πρὸς δυσμὰς μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Μαλέα, τόσον ἡ ἡπειρος ὅσον καὶ τὰ Κύθηρα καὶ αἱ λοιπαὶ νῆσοι ἀνήκον εἰς τοὺς Ἀργεῖους. Οἱ Ἀργεῖοι ἐσπευσαν διὰ νὰ ὑπερασπισθοῦν τὴν χώραν των, τὴν ὁποίαν τοὺς εἶχον πάρει. Τότε ἔκαμαν σύσκεψιν καὶ συνεφώνησαν νὰ πολεμήσουν τριακόσιοι ἄνδρες ἐξ ἐκάστου τῶν δύο ἀντιπάλων καὶ ὅποιοι ἀπὸ τοὺς δύο νικήσουν, εἰς αὐτοὺς νὰ μείνῃ καὶ ἡ χώρα. Οἱ ὑπόλοιποι στρατοὶ καὶ τῶν δύο ἀντιπάλων ὤφειλον νὰ ἐπανεέλθουν εἰς τὰς πατρίδας των καὶ νὰ μὴ παρευρίσκωνται εἰς τὴν μάχην διὰ τὸν ἐξῆς λόγον· μήπως, ὅταν εἶναι παρόντες κατὰ τὴν μάχην καὶ βλέπουν τοὺς ἰδικούς των νὰ νικῶνται, ἀποπειραθοῦν νὰ τοὺς βοηθήσουν. Αὐτὰ ἀφοῦ συνεφώνησαν οἱ στρατοί, ἀπεχώρησαν. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ἄνδρες, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐπιλεγῆ καὶ ἀπὸ τὰς δύο παρατάξεις, παρέμειναν καὶ συνεπλάκησαν. Πολεμοῦν μετὰ τῆς αὐτῆς ἀνδρείας καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ, ὥστε ἐκ τῶν ἐξακοσίων ἀνδρῶν τρεῖς μόνον ἐπέζησαν, ὁ Ἀλκίνορ καὶ ὁ Χρόμιος ἀπὸ τοὺς Ἀργεῖους καὶ ὁ Ὀθρυάδης ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους. Ἐμειναν δὲ αὐτοὶ ζωντανοί, διότι ἐνύκτωσαν. Οἱ μὲν Ἀργεῖοι ἔτρεχον πρὸς τὸ Ἄργος ὡς νικηταί. Ἄλλ' ὁ Ὀθρυάδης τῶν Λακεδαιμονίων ἐσχύλευσε τοὺς νεκροὺς τῶν Ἀργείων, ἔφερε τὰ ὄπλα αὐτῶν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Λακεδαιμονίων καὶ παρέμεινεν εἰς τὴν θέσιν του. Τὴν ἐπομένην καὶ οἱ δύο στρατοὶ ἤλθον,

ἀφου ἔμαθον τὸ ἀποτέλεσμα. Ἄρκετὴν ὥραν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἰσχυρίζοντο ὅτι ἦσαν νικηταί. Οἱ μὲν Ἀργεῖοι ἔλεγον ὅτι ἀπ' αὐτοὺς ἐπέζησαν οἱ περισσώτεροι· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐπαρουσίαζον τοὺς δύο Ἀργεῖους ὅτι εἶχον φύγει, ἐνῶ ὁ ἰδικὸς των παρέμεινε καὶ ἐσκόλευσε τοὺς νεκροὺς ἐκείνων. Μὲ τὴν φιλονεικίαν κατέληξαν εἰς μάχην. Ἀφου πολλοὶ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἐφονεύθησαν, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐνίκησαν. Οἱ Ἀργεῖοι μὲν λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κόπτουν τὴν κόμην των, ἐνῶ προηγουμένως ἄφιναν ἀναγκαστικῶς μακρὰ μαλλιά. Ἐκαμαν δὲ νόμον καὶ ἐψήφισαν κατάραν κατὰ παντὸς Ἀργεῖου, ὁ ὁποῖος θὰ ἄφινε μακρὰν κόμην καὶ κατὰ πάσης Ἀργείας, ἡ ὁποία θὰ ἐφόρει χρυσὰ κοσμήματα, πρὶν ἀνακτηθῆ ἡ Θυρέα. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἔκαμαν ἀκριβῶς τὸν ἀντίθετον νόμον. Δηλαδὴ ἐνῶ προηγουμένως δὲν ἔτρεφον κόμην, ἀπ' ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἄφιναν αὐτὴν νὰ αὐξάνη. Διηγοῦνται δὲ ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἐπέζησεν ἀπὸ τοὺς τριακοσίους, ὁ Ὅθρυάδης, διότι ἐντρέπετο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Σπάρτην, ἐνῶ ὅλοι οἱ στρατιῶται τοῦ λόχου του εἶχον φονευθῆ, ἠτύχωνεν ἐκεῖ εἰς τὴν Θυρέαν.

83. Ἐνῶ τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις εἰς τὴν Σπάρτην, ἐφθασεν ὁ κῆρυξ ἀπὸ τὰς Σάρδεις καὶ παρεκάλει τοὺς Σπαρτιάτας νὰ βοηθήσουν τὸν Κροῖσον, ὁ ὁποῖος ἐπολιορκεῖτο. Αὐτοὶ μόλις ἤκουσαν τὸν κῆρυκα, ἔσπευσαν πρὸς βοήθειαν. Καὶ ἤδη ἦσαν παρεσκευασμένοι καὶ τὰ πλοῖα των ἔτοιμα, ὅταν δευτέρα ἀγγελία ἦλθεν ὅτι ἐκυριεύθη τὸ τεῖχος τῶν Λυδῶν καὶ ὁ Κροῖσος συνελήφθη αἰχμάλωτος. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἐθεώρησαν τὸ γεγονός ὡς μέγα δυστύχημα καὶ παρητήθησαν πάσης ἐνεργείας.

84. Αἱ Σάρδεις ἐκυριεύθησαν τὴν δεκάτην τετάρτην ἡμέραν τῆς πολιορκίας των διὰ τῆς καταλήψεως ἐνὸς τμήματος τῶν τειχῶν των, τὸ ὁποῖον δὲν ἐφρουρεῖτο, διότι ἦτο ἀπότομον καὶ ἀπροσπέλαστον.

6. Ὁ Κροῖσος αἰχμαλωτίζεται

85. Τὰ ἐξῆς συνέβησαν εἰς αὐτὸν τὸν Κροῖσον. Εἶχεν υἱόν, περὶ τοῦ ὁποῖου ὠμίλησα προηγουμένως, καλὸν μὲν κατὰ τὰ ἄλλα, ἀλλὰ ἄλλalon. Κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εὐτυχίας του ὁ Κροῖσος εἶχε κάμει τὸ πᾶν δι' αὐτόν· μεταξύ ἄλλων εἶχε στείλει καὶ ἠρώτησε καὶ τὸ μαντεῖον τῶν

Δελφῶν περὶ αὐτοῦ. Ἡ δὲ Πυθία τοῦ εἶπε τὰ ἐξῆς· «ὦ Λυδέ, πολλῶν Βασιλεῦ, Κροῖσε ἀνοητότατε, μὴ εὔχουσαι νὰ ἀκούσης εἰς τὴν κατοικίαν σου τὴν ποθητὴν φωνὴν τοῦ ὀμιλοῦντος υἱοῦ σου. Συμφερότερον σοῦ εἶναι νὰ μένη ἄλαλος, διότι θὰ ὀμιλήσῃ διὰ πρώτην φοράν εἰς ἡμέραν δυστυχή». Πράγματι, ὅταν ἐκυριεύθη τὸ τεῖχος, ἕνας ἀπὸ τοὺς Πέρσας ἤρχετο νὰ φονεύσῃ τὸν Κροῖσον χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζῃ. Ὁ Κροῖσος μὲν λοιπὸν, ὅπως ἔβλεπεν αὐτὸν νὰ ὀρμᾷ ἐναντίον του, ἕνεκα τῆς παρουσίας δυστυχίας εἶχε μείνει ἀπαθὴς καὶ οὐδὲν ἐνδιέφερετο, ἂν θὰ ἐπληγώνετο θανασίμως. Ὁ υἱὸς του ὅμως ἐκεῖνος ὁ ἄλαλος, μόλις εἶδε τὸν Πέρσῃ νὰ ἔρχεται ἀπειλητικὰ, ἀπὸ φόβον καὶ βαθὺν πόνον ἐξέβαλε φωνὴν καὶ εἶπεν· «ὦ ἄνθρωπε, μὴ φονεύσης τὸν Κροῖσον». Αὐταὶ λοιπὸν ἦσαν αἱ πρῶται λέξεις, τὰς ὁποίας ἐπρόφερε τὸ παιδίον τοῦτο καὶ ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου ὠμίλει καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν.

86. Οἱ Πέρσαι λοιπὸν κατέλαβον τὰς Σάρδεις καὶ συνέλαβον ζωντανὸν τὸν Κροῖσον, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσε δέκα τέσσαρα ἔτη καὶ δέκα τέσσαρας ἡμέρας ἐπολιορκεῖτο καὶ σύμφωνα μὲ τὸν χρησμὸν κατέστρεψε τὸ μέγα κράτος, τὸ ἰδικόν του. Οἱ Πέρσαι μόλις τὸν συνέλαβον, τὸν ἔφεραν εἰς τὸν Κῦρον. Οὗτος, ἀφοῦ διέταξε νὰ συσσωρεύουν ξύλα διὰ μεγάλην πυράν, ἀνεβίβασεν ἐπάνω εἰς αὐτὰ τὸν Κροῖσον δεμένον μὲ χειροπέδας καὶ μαζί μὲ αὐτὸν δέκα τέσσαρας Λυδοὺς νέους. Ἡ σκέψις του ἦτο νὰ προσφέρῃ τὰ ἀκροθίνια αὐτὰ ὡς θυσίαν εἰς κάποιαν θεότητα εἴτε διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ κάποιον τάμα εἴτε καί, ἐπειδὴ εἶχεν ἀκούσει ὅτι ὁ Κροῖσος ἦτο θεοσεβής, ἤθελε νὰ ἴδῃ, ἂν ἐπὶ τῆς πυρᾶς κάποιος ἀπὸ τοὺς θεοὺς θὰ προεφύλασσαν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ καῖ ζωντανός. Αὐτὸς λοιπὸν διηγοῦνται ὅτι ἔπραξεν αὐτά. Ὁ δὲ Κροῖσος ὅτι, ἐνῶ ἴστατο ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἐνεθυμήθη, ἂν καὶ εὕρισκετο εἰς τιαύτην συμφορὰν, τοὺς λόγους τοῦ Σόλωνος, οἱ ὁποῖοι ὡς ἀπὸ θείαν ἔμπνευσιν εἶχον λεχθῆ ὅτι δηλαδὴ «οὐδεὶς ἄνθρωπος, ἐφ' ὅσον ζῆ, εἶναι εὐτυχής». Μόλις ἐνεθυμήθη τοῦτο, ἐπῆρε βαθεῖαν ἀναπνοήν, μέσα εἰς τὴν μακρὰν σιωπὴν ἀνεστέναξε καὶ ἐπανάλαβε τρεῖς φορές τὸ ὄνομα «Σόλων». Ὁ Κῦρος τὸν ἤκουσε καὶ διέταξε τοὺς διερμηνεῖς του νὰ ἐρωτήσουν τὸν Κροῖσον, ποῖον ἀκριβῶς ἐπικαλεῖται. Αὐτοὶ ἐπλησίασαν καὶ τὸν ἠρώτησαν. Ὁ Κροῖσος ἐρωτώμενος ἐπ' ἄρκετὸν χρόνον ἐσιώπα, ἀλλά, ὅταν τὸν ἠνάγκασαν, εἶπεν. «Εἶναι ἐκεῖνος, τοῦ ὁποῖου μίαν συνομιλίαν μὲ ὄλους τοὺς βασιλεῖς θὰ ἐθεώρουν πολυτιμότεραν ἀπὸ ὅλα τὰ πλούτη». Οἱ λόγοι του ἦσαν ἀσα-

φεῖς καὶ ἐζήτουν πάλιν ἐξηγήσεις. Ἐπειδὴ ἐγίνοντο ἐνοχλητικοὶ μὲ τὰς ἐπιμόνους ἐρωτήσεις των, τοὺς ἔλεγεν ὅτι κάποτε ἦλθεν ὁ Σόλων ὁ Ἀθηναῖος εἰς τὰς Σάρδεεις καί, ἀφοῦ εἶδεν ὅλα του τὰ πλοῦτη, τὰ περιεφρόνησε μὲ ὅσα εἶπε καὶ ὅτι ἔχουν ἐπαληθεύσει ὅλα, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος προεῖπεν, ἂν καὶ δὲν ἀνεφέροντο καθόλου οἱ λόγοι του εἰς αὐτὸν ἀτομικῶς, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς πάντα ἄνθρωπον καὶ πρὸ πάντων εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι εἶναι εὐτυχεῖς. Ὁ Κροῖσος διηγεῖτο ταῦτα, ἐνῶ ἢ πυρὰ ἦτο ἀναμμένη καὶ ἐκαίοντο τὰ ἄκρα. Ὁ δὲ Κύρος ἤκουσε μόνος του ἀπὸ τοὺς διερμηνεῖς ὅσα εἶπεν ὁ Κροῖσος, μετεμελήθη καὶ ἐσκέφθη ὅτι καὶ αὐτὸς, ἐνῶ εἶναι ἄνθρωπος, παραδίδει εἰς τὰς φλόγας ἄλλον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος δὲν ὑπῆρξε κατώτερός του ὡς πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν, ἐπὶ πλέον ἐφοβήθη τὴν τιμωρίαν τῆς πράξεώς του καί, ἀφοῦ ἀνελογίσθη ὅτι τίποτε εἰς τοὺς ἀνθρώπους δὲν παραμένει σταθερόν, διέταξε νὰ σβήσουν τάχιστα τὴν πυρὰν καὶ νὰ κατεβάσουν τὸν Κροῖσον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ παρὰ τὴν προσπάθειάν των δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ σβήσουν αὐτήν. Τότε λέγεται ἀπὸ τοὺς Λυδοὺς ὅτι ὁ Κροῖσος, ἀφοῦ ἀντελήφθη τὴν μεταμέλειαν τοῦ Κύρου καὶ ὅτι πάντες προσεπάθουν νὰ σβήσουν τὴν πυρὰν, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἐπιτύχουν τοῦτο, ἐπεκαλέσθη μὲ δυνατὴν φωνὴν τὸν Ἀπόλλωνα ἱκετεῦν αὐτόν, ἐὰν ποτὲ τοῦ προσέφερε δῶρον εὐχάριστον, νὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὸν ἔσχατον ἐκεῖνον κίνδυνον. Αὐτὸς μὲν μὲ δάκρυα ἐπεκαλεῖτο τὸν θεόν. Αἰφνιδίως δέ, ἐνῶ ὁ οὐρανὸς ἦτο αἶθριος καὶ ἡρεμος, συνεσωρεύθησαν νέφη, ἐξέσπασε θύελλα καὶ ἤρχισε νὰ βρέχῃ καταρρακτωδῶς καὶ ἢ πυρὰ ἔσβησεν. Ἀπὸ αὐτὸ ὁ Κύρος ἀνεγνώρισεν ὅτι ὁ Κροῖσος ἦτο καλὸς ἄνθρωπος καὶ ἀγαπητὸς εἰς τοὺς θεοὺς, τὸν κατεβίβασεν ἀπὸ τὴν πυρὰν καὶ τοῦ εἶπε τὰ ἐξῆς. «Κροῖσε, ποῖος ἄνθρωπος σὲ ἔπεισε νὰ ἐκστρατεύσῃς κατὰ τῆς χώρας μου καὶ νὰ γίνῃς ἐχθρὸς ἀντὶ φίλος μου ; Αὐτὸς ἀπήντησεν· «ὦ βασιλεῦ, ἔπραξα τοῦτο διὰ τὴν ἰδικὴν σου εὐτυχίαν καὶ τὴν ἰδικὴν μου δυστυχίαν. Αἷτιος αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ θεὸς τῶν Ἑλλήνων, ὁ ὁποῖος μὲ παρεκίνησε νὰ λάβω τὰ ὄπλα. Διότι οὐδεὶς εἶναι τόσον ἀνόητος, ὥστε νὰ προτιμᾷ τὸν πόλεμον ἀπὸ τὴν εἰρήνην, καθ' ὅσον κατὰ τὴν εἰρήνην μὲν τὰ παιδιὰ θάπτουν τοὺς πατέρας των, κατὰ τὸν πόλεμον δὲ οἱ πατέρες τὰ παιδιὰ. Ἀλλὰ οἱ θεοί, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἠθέλησαν νὰ συμβοῦν αὐτά, ὅπως συνέβησαν.

ΕΥΤΕΡΗ

Ὁ Ἡρόδοτος εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο λαμβάνει ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Καμβύσου, υἱοῦ τοῦ Κύρου, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀσχολεῖται διὰ μακρῶν μὲ τὴν γεωγραφίαν (κεφ. 1 - 99) καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς (κεφ. 99 κ. ἐ.). Μεταξὺ ἄλλων ὁ ποταμὸς Νεῖλος προκαλεῖ τὸ ἰδιαίτερον διαφέρον αὐτοῦ. Ὁ ἴδιος ἔφθασε μέχρι τῆς Ἐλεφαντίνης.

1. Πυγμαῖοι

31. Ἀπὸ τοῦ μέρους τούτου καὶ ἄνω (δηλαδὴ τῆς Ἐλεφαντίνης) κανεῖς δὲν δύναται νὰ εἶπῃ τίποτε τὸ βέβαιον, διότι ὁ τόπος εἶναι ἔρημος ἐξ αἰτίας τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας.

32. Ἀπὸ μερικοὺς Κυρηναίους ὅμως ἤκουσα τὰ ἐξῆς. Μοῦ εἶπαν ὅτι μετέβησαν εἰς τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀμμωνος καὶ συνωμίλησαν μὲ τὸν βασιλέα τῶν Ἀμμωνίων Ἐτέαρχον. Κατὰ τὴν συνομιλίαν αὐτὴν ἐγίνε λόγος καὶ διὰ τὸν Νεῖλον, ὅτι δὲν γνωρίζει κανεῖς τὰς πηγὰς αὐτοῦ. Ὁ Ἐτέαρχος τότε διηγήθη ὅτι Νασαμῶνες ἦλθον πρὸς αὐτὸν (ἦσαν δὲ αὐτοὶ λαὸς Λιβυκός, ὁ ὁποῖος κατοικοῦσεν εἰς τὴν Σύρτιν καὶ εἰς μικρὸν μέρος ἀνατολικῶς τῆς Σύρτιος).

Ὅταν ἔφθασαν οἱ Νασαμῶνες καὶ ἠρωτήθησαν, ἂν ἐγνώριζον νὰ εἶπουν τίποτε περισσότερον διὰ τὰς ἐρήμους τῆς Λιβύης, τοῦ ἀπεκρίθησαν ὅτι ὑπῆρχον εἰς τὴν πατρίδα των τολμηροὶ νέοι ἀπὸ προύχοντας γονεῖς, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἔφθασαν εἰς ἀνδρικήν ἡλικίαν, συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ δοξασθοῦν μὲ ἐξαιρετικὰ κατορθώματα. Καὶ μάλιστα ὤρισαν διὰ κλήρου πέντε ἀπ' αὐτοῦς νὰ ἐρευνήσουν τὰς ἐρήμους τῆς Λιβύης, μήπως ἀνακαλύψουν τίποτε περισσότερον ἀπὸ ἐκείνους, οἱ

ὅποιοι εἶδον τὰ πλέον μακρυνὰ μέρη. Διότι τὰ μὲν κατὰ τὴν βόρειον (= Μεσόγειον) θάλασσαν μέρη τῆς Λιβύης ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σολόεντος, ὅπου τελειώνει ἡ Λιβύη, κατοικοῦν ὄλην αὐτὴν τὴν παραλίαν Λίβυες καὶ πολλὰ ἔθνη Λιβυκά, πλὴν τῶν μερῶν τὰ ὁποῖα κατοικοῦν Φοίνικες καὶ Ἑλληνες. Πέραν ὅμως ἀπὸ τὴν παραλιακὴν αὐτὴν περιοχὴν καὶ τὰ κατοικουμένα μέρη πρὸς τὴν θάλασσαν ἡ Λιβύη εἶναι κατοικητήριον θηρίων καὶ πέραν ἀπὸ τὰ μέρη τῶν θηρίων μόνον ἄμμος ὑπάρχει, φοβερὰ ἄνυδρος καὶ ἐντελῶς ἔρημος. Οἱ νέοι λοιπὸν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐστάλησαν ἀπὸ τοὺς συνομηλικούς των ἐφωδιασμένοι καλὰ μὲ ὕδωρ καὶ μὲ τρόφιμα, μετέβησαν πρῶτοι εἰς τὴν κατοικουμένην περιοχὴν. Ἀφοῦ διέσχισαν αὐτὴν, ἔφθασαν εἰς τὸν τόπον τῶν θηρίων καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ κατεύθυνσιν πρὸς δυσμὰς ἐπορεύοντο διὰ τῆς ἐρήμου. Ἐπέρασαν τοιοῦτοτρόπως μεγάλην ἀμώδη ἔκτασιν καὶ μετὰ πολλὰς ἡμέρας εἶδον ἐπὶ τέλους εἰς πεδιάδα δένδρα. Ἐπλησίασαν καὶ ἔκοψαν τοὺς καρπούς τῶν δένδρων. Ἐνῶ ἔκοπτον τοὺς καρπούς, ἄνδρες μικρόσωμοι, χαμηλότεροι καὶ τοῦ μετρίου ἀνδρός, ὤρμησαν ἐναντίον των, τοὺς συνέλαβον καὶ τοὺς ἐπῆραν μαζὺ των βιαίως. Οἱ Νασαμώνες δὲν καταλάβαιναν καθόλου τὴν γλῶσσάν των οὔτε ἐκεῖνοι τὴν γλῶσσαν τῶν Νασαμώνων. Τοὺς ἐπῆραν διὰ μέσου ἀπεράντου ἔλους καί, ἀφοῦ ἐπέρασαν αὐτό, ἔφθασαν εἰς πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον τὸ αὐτὸ ἀνάστημα μὲ αὐτούς, οἱ ὁποῖοι τοὺς συνέλαβον. Ὅλοι ἦσαν μαῦροι. Πλησίον τῆς πόλεως ἔρρεε μέγας ποταμός, ὁ ὁποῖος ἔτρεχεν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Μέσα εἰς αὐτὸν ἐφαίνοντο χροκόδειλοι.

33. Καὶ περὶ μὲν τῆς διηγήσεως τοῦ Ἀμμωνίου Ἐτεάρχου ἀρκοῦν ὅσα ἔχω εἶπει. Θὰ προσθέσω μόνον ὅτι ἔλεγε πῶς, σύμφωνα μὲ τὴν διήγησιν τῶν Κυρηναίων, οἱ Νασαμώνες ἐπέστρεψαν καὶ ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ εἶναι μάγοι. Ὁ Ἐτέαρχος λοιπὸν ἐπίστευεν ὅτι ὁ ποταμὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος ἔρρεε πλησίον τῆς πόλεως, ἦτο ὁ Νεῖλος καὶ αὐτὸ ἀπαιτεῖ καὶ ἡ λογικὴ.

2. Αἱ Πυραμίδες

124. Μέχρι μὲν λοιπὸν τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως Ραμφινίτου ἔλεγον οἱ ἱερεῖς ὅτι ἐπεκράτει εἰς τὴν Αἴγυπτον μεγάλη εὐνομία καὶ

ή χώρα εύρίσκετο εἰς μεγάλην εὐτυχίαν. Ἄλλὰ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἐβασίλευσεν ὁ Χέοψ, ὁ ὁποῖος τοὺς ὠδήγησεν εἰς μεγάλην ἀθλιότητα. Διότι κατὰ πρῶτον ἔκλεισεν ὅλους τοὺς ναοὺς καὶ ἀπηγόρευσε νὰ προσφέρουν θυσίας. Ἐπειτα ὑπεχρέωσε πάντας τοὺς Αἰγυπτίους νὰ ἐργάζωνται διὰ λογαριασμόν του. Εἰς ἄλλους ἐπέβαλε νὰ σύρουν μέχρι τοῦ Νείλου λίθους, τοὺς ὁποίους ἔκοπτον ἀπὸ τὰ λατομεῖα τοῦ Ἀραβίου ὄρους· εἰς ἄλλους ὥρισε μὲ πλοῖα νὰ περνοῦν τοὺς λίθους πέραν τοῦ ποταμοῦ καὶ ἄλλοι νὰ τοὺς σύρουν καὶ νὰ τοὺς μεταφέρουν εἰς τὸ Λιβυκὸν ὄρος. Εἰργάζοντο δὲ ἀδιακόπως ἑκατὸν χιλιάδες ἄνθρωποι, τοὺς ὁποίους ἀντικαθίστων κατὰ τρίμηνον. Ὁ λαὸς ἑταλαιπωρεῖτο ἐπὶ δέκα ἔτη διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ δρόμου, διὰ τοῦ ὁποίου ἔσυρον τοὺς λίθους. Ἡ κατασκευὴ τοῦ δρόμου μόλις εἶναι ἔργον κατώτερον τῆς πυραμίδος κατὰ τὴν γνώμην μου, διότι τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι πέντε στάδια, τὸ πλάτος δέκα ὀργυιαὶ καὶ τὸ ὕψος, εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἡ ἐπίχωσις εἶναι πλέον ὑψηλὴ, εἶναι ὀκτῶ ὀργυιαί. Κατεσκευάσθη ἀπὸ λίθους πελεκητοὺς μὲ σκαλιστάς παραστάσεις. Διέθεσαν λοιπὸν δέκα ἔτη διὰ τὸν δρόμον τοῦτον καὶ διὰ τὰ ὑπόγεια οἰκήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐπάνω εἰς τὸν λόφον, ὅπου εὐρίσκονται αἱ πυραμίδες, τὰς ὁποίας ὁ Χέοψ προῶριζε διὰ τάφους του εἰς μίαν νῆσον, τὴν ὁποίαν ἐσχημάτισεν ἐκεῖ μὲ διώρυγα, πού ἔφερεν ἀπὸ τὸν ποταμόν. Διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς πυραμίδος μόνον ἐχρειάσθησαν εἴκοσιν ἔτη. Εἶναι τετράγωνος καὶ ἐκάστη πλευρὰ της ἔχει ὀκτῶ πλῆθρα πλάτους εἰς τὴ βᾶσιν καὶ ἄλλο τόσον ὕψος. Εἶναι ἀπὸ πελεκητοὺς λίθους πάρα πολὺ καλὰ ἐφηρμοσμένους καὶ κανεὶς ἀπὸ τοὺς λίθους δὲν εἶναι μικρότερος τῶν τριάκοντα ποδῶν.

125. Κατεσκευάσθη δὲ ὡς ἐξῆς αὕτη ἡ πυραμὶς. Δηλαδή κατὰ πρῶτον ἔκαναν βαθμίδας, τὰς ὁποίας ἄλλοι ὀνομάζουν κρόσσας καὶ ἄλλοι βωμίδας. Ἀφοῦ τῆς ἔδιδον αὐτὸ τὸ σχῆμα, ὕψωνον τοὺς ἄλλους λίθους μὲ μηχανάς, πού κατεσκευάζον ἀπὸ κοντὰ ξύλα. Ἀπὸ τὸ ἔδαφος τοὺς ἐσήκωνον μέχρι τῆς πρώτης σειρᾶς τῶν βαθμίδων. Ὄταν δὲ ἀνέβαιναν ὁ λίθος ἐπάνω εἰς αὐτὴν (τὴν σειρᾶν), ἐτοποθετεῖτο εἰς ἄλλην μηχανήν, ἡ ὁποία ἦτο τοποθετημένη εἰς τὴν πρώτην σειρᾶν, ἀπ' ἐδῶ ἐσύρετο ὁ λίθος εἰς τὴν δευτέραν σειρᾶν ἐπάνω εἰς ἄλλην μηχανήν. Διότι ὅσαι σειραὶ βαθμίδων ἦσαν, τόσαι ἦσαν καὶ αἱ μηχαναί. Πιθανὸν ὅμως μίαν καὶ τὴν αὐτὴν μηχανὴν εὐκολοκίνητον νὰ μετέφερον εἰς ἐκάστην σειρᾶν, ἀφοῦ ἀφαιροῦσαν ἀπ' αὐτὴν τὸν λίθον. Διότι πρέπει

νά αναφέρω και τους δύο τρόπους, όπως ακριβώς λέγονται.

Πρώτον λοιπόν έτελείωσεν ή κορυφή τής πυραμίδος, κατόπιν ή έπομένη σειρά, τελευταία δέ τά κατώτατα τμήματα, πού ήσαν επί του έδάφους. Είναι δέ σημειωμένα με αιγυπτιακά γράμματα επί τής πυραμίδος, πόσα έδαπανήθησαν διά τους έργάτας εις ράπανα, κρόμμια και σκόρδα και, όσον μου είναι δυνατόν νά ένθυμηθώ, ή έπιγραφή, τήν όποίαν μου έξήγησεν ό διερμηνεύς, ανέφερεν ότι τó ποσόν είχε φθάσει τά χιλία έξακόσια άργυρά τάλαντα. Έάν πραγματικά τόσα είναι αυτά, πόσα άλλα είναι εύλογον νά έχουν δαπανηθί διά σιδηρά έργαλεία, με τά όποια ειργάζοντο, πόσα διά τρόφιμα και διά ένδύματα τών εργαζόμενων κατά τόν χρόνον, τόν όποιον ειπον τής οικοδομής, εκτός εκείνων πού έδαπανήθησαν κατά τήν γνώμη μου κατά τόν χρόνον, ό όποίος έχρειάσθη διά νά κόψουν και νά μεταφέρουν τους όγκολίθους και νά άνοιξουν τó υπόγειον δρυγμα, τó όποιον έχρειάσθη χρόνον ούκ όλιγον.

126. *Έμπροσθεν τής μεγάλης πυραμίδος άνηγέρθη ή μεσαία, τής όποίας έκάστη πλευρά είναι ένός και ήμίσεος πλέθρον. Έκτίσθη δέ από λίθους, τους όποίους οι Αιγύπτιοι προσέφεραν εις τήν θυγατέρα του Χέοπος.*

127. *Ό Χέοψ ούτος έλεγεν οι Αιγύπτιοι ότι έβασίλευσε πενήντα έτη. Μετά τόν θάνατόν του τόν διεδέχθη εις τόν θρόνον ό άδελφός του Χερρήν. Και αυτός λέγουν ότι συμπεριφέρθη κατά τόν ίδιον τρόπον και ως πρós τά άλλα ζητήματα και ως πρós τó ότι εκτίσε και αυτός πυραμίδα, ή όποία δέν φθάνει τó μέγεθος τής πυραμίδος εκείνου (τήν έμετρήσαμεν άλλωστε και ήμεϊς)... διότι ούτε υπόγεια οικήματα έχει, ούτε διώρυξ από τόν Νεϊλον φθάνει έως αυτήν, όπως εις τήν άλλην, εις τήν όποίαν έρχεται ύδωρ από κτιστήν διώρυγα και περιβρέχει εις τó έσωτερικόν μίαν νήσον, εις τήν όποίαν λέγουν ότι εύρίσκεται τó σώμα του Χέοπος. Αφοϋ εκτίσε δέ τήν πρώτην σειράν από αιθιοπικούς λίθους διαφόρων χρωμάτων, ύψωσε τήν πυραμίδα κατά τεσσαράκοντα πόδας χαμηλότερα από τήν μεγάλην, πού ήτο παραπλεύρως. Και αι δύο ύψώνονται επί του αυτού λόφου, ό όποίος έχει ύψος εκατόν ποδών. Έλεγεν ότι ό Χερρήν έβασίλευσε πενήντα έτη.*

128. *Υπολογίζουν λοιπόν εκατόν έξ έτη, κατά τά όποια οι Αιγύπτιοι ύπέστησαν τά πάνδεινα και οι ναοι καθ' όλον αυτόν τόν χρόνον*

ἔμειναν κλειστοὶ καὶ δὲν ἀνοιξαν. Τούτους οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ μῖσος δὲν θέλουν μὲ κανένα τρόπον νὰ τοὺς ἀναφέρουν, ἀλλὰ ὀνομάζουν καὶ τὰς πυραμίδας μὲ τὸ ὄνομα ἐνὸς ποιμένου Φιλιτίου, ὁ ὁποῖος τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἔβροσκε τὰ ποιμνιά του εἰς τὰ μέρη αὐτά.

3. Ὁ Λαβύρινθος

Τὴν Αἴγυπτον ἐμοιράσθησαν δώδεκα βασιλεῖς. Οὗτοι ἦσαν ἡρώμενοι διὰ φιλίας καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κάμουν ἀπὸ κοινοῦ ἓνα μνημειῶδες ἔργον. Τοῦτο ἦτο ὁ Λαβύρινθος.

148. Ἀπεφάσισαν ἐπίσης νὰ ἀφήσουν ἀπὸ κοινοῦ ἓνα μνημεῖον. Μετὰ τὴν ἀπόφασίν των αὐτὴν κατεσκευάσαν λαβύρινθον ὀλίγον ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν λίμνην τοῦ Μοίριος καὶ ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται μάλιστα εἰς τὸ ὕψος τῆς πόλεως, ἣ ὁποία καλεῖται τῶν Κροκοδείλων. Ἐγὼ εἶδον αὐτὸν καὶ εἶναι πράγματι ἀνώτερος πάσης περιγραφῆς. Διότι, ἂν κανεῖς προσέθετε τὰ τεῖχη καὶ τὰ ἔργα τέχνης τῶν Ἑλλήνων, τὸ σύνολον αὐτῶν θὰ ἐφαίνετο ὅτι εἶναι κατώτερον ἀπὸ τὸν λαβύρινθον καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν δαπάνην. Ὁ ναὸς τῆς Ἐφέσου κοί ὁ ναὸς τῆς Σάμου εἶναι ἀξιόλογοι βέβαια. Ἀλλὰ καὶ αἱ πυραμίδες εἶναι ἀνώτεροι πάσης περιγραφῆς καὶ ἐκάστη τούτων εἶναι ἀνταξίαι πολλῶν καὶ μεγάλων Ἑλληνικῶν ἔργων. Ὁ λαβύρινθος ἐν τούτοις εἶναι ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τὰς πυραμίδας. Διότι ἔχει δώδεκα αὐλὰς σκεπασμένας μὲ στέγην, μὲ πύλας πού εἶναι ἀπέναντι ἢ μία τῆς ἄλλης. Ἐξ μὲν ἀπὸ αὐτὰς εἶναι πρὸς βορρᾶν καὶ ἐξ πρὸς νότον, συνεχόμεναι. Περικλείει δὲ αὐτὰς ἀπ' ἑξῶ ὁ ἴδιος τοῖχος. Ὑπάρχουν μέσα δύο ὄροφοι αἰθουσῶν, αἱ μὲν ὑπόγειοι, αἱ δὲ ὑπεράνω τῶν ἄλλων, τρεῖς χιλιάδες τὸν ἀριθμὸν ἦτοι χίλια πεντακόσια αἰθουσαι εἰς ἕκαστον ὄροφον. Τὰς μὲν λοιπὸν ἄνω αἰθούσας ἡμεῖς οἱ ἴδιοι εἶδομεν, τὰς ἐπεσκεψόμεθα καὶ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ὁμιλοῦμεν περὶ αὐτῶν. Διὰ τὰς ὑπογείους αἰθούσας ἐλάβομεν πληροφορίας ἀπὸ ἄλλους, διότι οἱ Αἰγύπτιοι φύλακες δὲν ἤθελον μὲ κανένα τρόπον νὰ μᾶς δείξουν αὐτὰς μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι μέσα ἐκεῖ ὑπάρχουν οἱ τάφοι τῶν βασιλέων, οἱ ὁποῖοι ἔκτισαν ἐξ ἀρχῆς τὸν λαβύρινθον, καὶ τῶν ἱερῶν κροκοδείλων. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν διὰ μὲν τὰς ὑπογείους αἰθούσας λέγομεν ὅσα ἐμάθομεν ἐξ ἀκοῆς, αἱ δὲ ἄνω, τὰς ὁποίας εἶδομεν οἱ ἴδιοι, εἶναι ἀνώτεροι παντὸς ἀνθρωπίνου ἔργου.

Οἱ δρόμοι, τοὺς ὁποίους ἀκολουθεῖ κανεῖς, διὰ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰς αἰθούσας καὶ οἱ ἐλιγμοί, τοὺς ὁποίους κάμνει, διὰ νὰ διασχίσῃ τὰς αὐλάς, ἐπειδὴ ἦσαν ἐξαιρετικὰ περίπλοκοι, μᾶς ἐπαρουσίαζον μίαν συνεχῆ ἐκπληξιν, ὅπως ἐπηγαίναμεν ἀπὸ τὴν μίαν αὐλὴν εἰς τὰς αἰθούσας καὶ ἀπὸ τὰς αἰθούσας εἰς τὰς στοάς, ἐκ τῶν στοῶν εἰς ἄλλα μέρη ἐστεγασμένα καὶ ἐκ τῶν αἰθουσῶν εἰς ἄλλας αὐλάς.

Ἡ ὀροφὴ ὅλων τούτων τῶν οἰκημάτων εἶναι λιθίνη, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ τοῖχοι. Οἱ τοῖχοι εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ γλυπτὰς παραστάσεις. Ἐκάστη αὐλὴ περιβάλλεται ὑπὸ στύλων ἐκ λίθου λευκοῦ μὲ ἀρίστην συναρμογήν. Ὅπως τελειώνει ὁ λαβύρινθος, εἰς τὴν γωνίαν ὑπάρχει συνέχεια μὲ αὐτὸν πυραμῖς τεσσαράκοντα ὀργυιῶν, ὅπου εἶναι σκαλισμένα μεγάλα παραστάσεις. Ὁ δρόμος, ὁ ὁποῖος ὀδηγεῖ πρὸς αὐτήν, ἔχει κατασκευασθῆ ὑπογεῖως.

Θ Α Λ Ε Ι Α

Ὁ Ἡρόδοτος ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀφήγησίν του περὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Καμβύσου εἰς τὴν Αἴγυπτον, τῆς ὁποίας ἡ γεωγραφία καὶ ἡ ἱστορία καταλαμβάνει τὸ II βιβλίον. Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ Ἡρόδοτος καὶ μᾶς ὁμιλεῖ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τρίτου βιβλίου του περὶ τῶν Αἰθίοπων.

1. Οἱ Αἰθίοπες

17. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὁ Καμβύσης ἐσχέδιασε τρεῖς ἐκστρατείας, κατὰ τῶν Καρχηδονίων, κατὰ τῶν Ἀμμωνίων καὶ κατὰ τῶν μακροβίων Αἰθίοπων, οἱ ὅποιοι κατοικοῦν τὰ νότια παράλια τῆς Λιβύης. Ἐνῶ ἐσκέπτετο τοῦτο, ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ κατὰ τῶν Καρχηδονίων τὸ ναυτικόν, κατὰ τῶν Ἀμμωνίων μέρος τοῦ πεζικοῦ του καὶ εἰς τοὺς Αἰθίοπας νὰ πέμψῃ πρῶτα κατασκόπους, διὰ νὰ ἴδουν τὴν λεγομένην Ἥλιου τράπεζαν, ἡ ὁποία εὐρίσκετο εἰς αὐτοὺς τοὺς Αἰθίοπας, ἂν πραγματικὰ ὑπῆρχε καὶ συγχρόνως νὰ κατασκοπεύσουν τὰ ἄλλα πράγματα μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι φέρουν δῶρα εἰς τὸν βασιλέα αὐτῶν.

18. Ἡ τράπεζα τοῦ Ἥλιου λέγεται ὅτι εἶναι τοιαύτη περίπου. Ὑπάρχει εἰς ἓν προάστειον λιβάδι γεμᾶτο ἀπὸ ψημένα κρέατα ὅλων τῶν ζώων. Εἰς τοῦτο τὸ λιβάδι οἱ ἐκάστοτε ἄρχοντες ἐκ τῶν πολιτῶν φροντίζουν καὶ ἀφίνουν κρέατα τὴν νύκτα, τὴν δὲ ἡμέραν ἔρχεται ἐκεῖ καὶ τρώγει ὅποιος θέλει. Οἱ ἰθαγενεῖς ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ἴδια ἡ γῆ ἐκάστοτε παράγει τὰ κρέατα αὐτά. Ἡ καλουμένη λοιπὸν τράπεζα τοῦ Ἥλιου τοιαύτη περίπου λέγεται ὅτι εἶναι.

19. Μόλις ἀπεφάσισεν ὁ Καμβύσης νὰ πέμψῃ τοὺς κατασκόπους,

ἀμέσως ἔστειλε νὰ τοῦ φέρουν ἀπὸ τὴν πόλιν Ἐλεφαντίνην ἐκ τῶν Ἴχθυοφάγων ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐγνώριζον τὴν Αἰθιοπικὴν γλῶσσαν. . .

20. Ὄταν ἀπὸ τὴν Ἐλεφαντίνην ἔφθασαν εἰς τὸν Καμβύσην οἱ Ἴχθυοφάγοι, τοὺς ἔπεμψεν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν καὶ παρήγγειλε, τί ἔπρεπε νὰ εἶπουν. Ἐφερον μαζί των ὡς δῶρα ἐν ἔνδυμα πορφυροῦν, περιδέριον χρυσοῦν, βραχιόλια, ἀλαβάστρινον δοχεῖον μὲ μύρον καὶ ἐν δοχεῖον μὲ οἶνον ἀπὸ τὴν Φοινίκην. Οἱ Αἰθίοπες δὲ οὗτοι, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔστειλε τοὺς Ἴχθυοφάγους ὁ Καμβύσης, λέγεται ὅτι εἶναι οἱ ὑψηλότεροι καὶ οἱ ὠραιότεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Λέγουν ὅτι ἔχουν αὐτοὶ ἔθιμα διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ ἰδίως τὸ ἀκόλουθον ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ βασιλέως. Ὅποιον ἀπὸ τοὺς πολίτας κρίνουν ὅτι εἶναι ὑψηλότερος ἀπὸ ὅλους καὶ ὅτι ἔχει σωματικὴν δύναμιν ἀνάλογον πρὸς τὸ ὕψος του, τοῦτον θεωροῦν ἄξιον νὰ εἶναι βασιλεὺς.

21. Εἰς αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ἔφθασαν οἱ Ἴχθυοφάγοι, προσέφεραν τὰ δῶρα εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοῦ εἶπον τὰ ἐξῆς. «Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Καμβύσης, ἐπειδὴ θέλει νὰ γίνῃ φίλος καὶ ξένος σου, μᾶς ἔστειλε μὲ τὴν διαταγὴν νὰ ἔλθωμεν εἰς διαπραγματεύσεις μαζί σου καὶ σοῦ προσφέρει αὐτὰ ἐδῶ ὡς δῶρα, τὰ ὅποια καὶ ὁ ἴδιος πάρα πολὺ μεγάλην εὐχαρίστησιν ἐδοκίμαζε νὰ μεταχειρίζεται».

Ἄλλ' ὁ Αἰθίοψ ἐνόησεν ὅτι ἤλθον ὡς κατάσκοποι καὶ λέγει πρὸς αὐτοὺς τὰ ἐξῆς· «οὔτε ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν σᾶς ἔστειλε νὰ μοῦ φέρετε δῶρα, διότι δῆθεν θεωρεῖ σπουδαῖον πρᾶγμα νὰ γίνῃ φίλος μου οὔτε σεῖς λέγετε τὴν ἀλήθειαν, διότι ἔχετε ἔλθει ὡς κατάσκοποι τοῦ βασιλείου μου, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐκεῖνος εἶναι δίκαιος ἄνθρωπος. Διότι, ἂν ἦτο δίκαιος, δὲν θὰ ἐπεθύμει ἄλλην χώραν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του οὔτε θὰ ὑπεδούλωνεν ἀνθρώπους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ποτὲ δὲν ἔχει ἀδικηθῆ. Τώρα δὲ δώσατε εἰς αὐτὸν αὐτὸ ἐδῶ τὸ τόξον καὶ ἐπαναλάβετε τοῦ τὰ ἐξῆς· «ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰθιόπων συμβουλεύει τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, ὅταν οἱ Πέρσαι δυνηθῶν τόσον εὐκολα, ὅσον ἐγὼ τώρα νὰ τεντώσουν τόξα τόσον μεγάλα, ὅπως αὐτὸ ἐδῶ, τότε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν μακροβίων Αἰθιόπων μὲ στρατὸν πολυαριθμότερον. Μέχρι τότε ὅμως νὰ εὐγνωμονοῦν τοὺς θεοὺς, οἱ ὅποιοι δὲν ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν Αἰθιόπων τὴν ἰδέαν νὰ προσθέσουν ἄλλην μίαν ἀκόμη χώραν

εις τὴν ἰδικὴν των». Αὐτὰ ἀφοῦ εἶπεν, ἐχαλάρωσε τὸ τόξον καὶ τὸ παρέδωκεν εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους.

Ἐπειτα ἔλαβε τὸ πορφυροῦν ἔνδυμα καὶ ἠρώτησε, τί ἦτο καὶ πῶς ἦτο κατεσκευασμένον. Ὅταν εἶπον οἱ Ἰχθυοφάγοι τὴν ἀλήθειαν διὰ τὴν πορφύραν καὶ τὴν βαφήν, αὐτὸς ἀπεκρίθη ὅτι, ὅπως εἴσθε οἱ ἄνθρωποι ἀπατηλοί, ὁμοίως καὶ τὰ ἐνδύματά σας εἶναι ἀπατηλά». Κατόπιν ἠρώτα διὰ τὰ χρυσᾶ ἀντικείμενα, τὸ περιδέριον καὶ τὰ βραχιόλια. Ἐνῶ δὲ οἱ Ἰχθυοφάγοι τοῦ ἐξηγοῦσαν τὰ στολίδια ἐκεῖνα, ἐγέλασεν ὁ βασιλεὺς καὶ, ἐπειδὴ ἐνόμισεν ὅτι ἦσαν δεσμά, τοὺς εἶπεν ὅτι οἱ Αἰθίοπες ἔχουν δεσμὰ δυνατώτερα ἀπὸ αὐτά. Τρίτον ἠρώτησε περὶ τοῦ μύρου. Ὅταν τοῦ ἐξήγησαν τὴν κατασκευὴν του καὶ ὅτι ἀλείφονται μὲ αὐτό, τοὺς ἐπανελάβεν ὅτι ἀκριβῶς εἶπε καὶ διὰ τὰ ἐνδύματα. Μόλις δὲ ἔφθασεν εἰς τὸν οἶνον καὶ ἔμαθε τὸν τρόπον τῆς παρασκευῆς του, εὐχαριστήθη πάρα πολὺ ἀπὸ αὐτὸ το ποτὸν καὶ ἠρώτησε, μὲ τί τρέφεται ὁ βασιλεὺς καὶ πόσον χρόνον τὸ πολὺ ζῆ ἓνας Πέρσης. Αὐτοὶ ἀπήντησαν ὅτι ὁ βασιλεὺς τρέφεται μὲ ἄρτον. Τοῦ ἐξήγησαν, πῶς φυτρώνει ὁ σῖτος καὶ ὅτι εἰς ἄνθρωπος δύναται νὰ ζήσῃ εἰς τὴν Περσίαν τὸ πολὺ ὀγδοήκοντα ἔτη. Ὁ Αἰθίοψ ἀπήντησεν ὅτι δὲν ἐκπλήσσεται καθόλου, διότι ζοῦν τόσον ὀλίγα ἔτη, ἀφοῦ τρώγουν κόπρον. Ἄλλ' οὔτε τόσα ἔτη δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ζοῦν, ἐὰν δὲν τοὺς ἔδιδε δυνάμεις τὸ ποτὸν αὐτό, καὶ εὐνοοῦσε τὸν οἶνον. Ὡς πρὸς αὐτὸ ἀνεγνώριζεν ὅτι εἶναι κατώτεροι τῶν Περσῶν.

23. Ὅταν δὲ καὶ οἱ Ἰχθυοφάγοι μὲ τὴν σειράν των ἠρώτησαν τὸν βασιλέα περὶ τῆς μακροζωίας τῶν Αἰθίοπων καὶ περὶ τῆς διαίτης αὐτῶν ἀπεκρίθη ὅτι πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς φθάνουν τὰ ἑκατὸν εἴκοσιν ἔτη, μερικοὶ ὅτι τὰ περνοῦν καὶ αὐτά. Ἡ τροφή των ὅτι εἶναι κρέας βραστόν καὶ ποτὸν αὐτῶν τὸ γάλα. Καὶ ἐπειδὴ οἱ κατάσκοποι ἔμειναν ἐκπληκτοὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς, ὠδήγησαν αὐτοὺς εἰς μίαν κρήνην, μὲ τὸ ὕδωρ τῆς ὁποίας, ὅσοι ἐλούοντο, ἐγίνοντο λιπαρώτεροι, ὡς ἐὰν τοῦτο ἦτο ἀπὸ ἔλαιον. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν κρήνην ἐξήρχετο μυρωδιὰ μενεξέδω. Τὸ ὕδωρ αὐτῆς ἔλεγον οἱ κατάσκοποι ὅτι εἶναι τόσον ἐλαφρόν, ὥστε τίποτε δὲν δύναται νὰ ἐπιπλεύσῃ ἐπ' αὐτοῦ οὔτε ξύλον οὔτε ὅσα εἶναι ἐλαφρότερα ἀπὸ ξύλον, ἀλλ' ὅτι ὄλα αὐτὰ ἐβυθίζοντο. Ἐὰν πράγματι ἔχουν εἰς τὴν διάθεσιν των τοιοῦτον ὕδωρ, ὅπως τὸ περιγράφου, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θὰ εἶναι μακρόβιοι, διότι χρη-

σιμοποιούν αυτό πάντοτε. Ἀπὸ τὴν κρήνην ὠδήγησαν τοὺς κατασκόπους εἰς φυλακὴν ἀνδρῶν, ὅπου πάντες ἦσαν δεμένοι μὲ χρυσοῦ δεσμὰ. Εἰς τοὺς Αἰθίοπας τοὺτους ὁ χαλκὸς εἶναι ἀπὸ ὅλα τὰ μέταλλα τὸ σπανιώτερον καὶ τὸ πολυτιμότερον. Μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ δεσμωτηρίου ἐπεσκέφθησαν καὶ τὴν λεγομένην τράπεζαν τοῦ Ἡλίου.

24. Μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τελευταίους ἐπεσκέφθησαν τοὺς τάφους αὐτῶν. Λέγεται ὅτι κατασκευάζουν αὐτοὺς ἀπὸ διαφανεῖς λίθους κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Ἀφοῦ ἀποξηράνουν τὸ πτώμα, εἴτε ὅπως οἱ Αἰγύπτιοι εἴτε κάπως διαφορετικὰ, τὸ περιβάλλουν μὲ ἓν στρώμα γύψου, τὸ ζωγραφίζουν ὀλόκληρον μὲ προσπάθειαν νὰ ἀποτυπώσουν ὅσον τὸ δυνατὸν καλύτερα τὴν μορφήν τοῦ νεκροῦ, ὕστερα τὸ περικλείουν μὲ κοίλην στήλην, ἣ ὁποία ἔχει κατασκευασθῆ ἀπὸ διαφανῆ λίθον (ἣ ὕλη αὐτὴ ὑπάρχει ἐν ἀφθονίᾳ καὶ εὐκόλως τὴν ἐπεξεργάζονται). Ὁ νεκρὸς διακρίνεται καθαρὰ εἰς τὸ μέσον τῆς στήλης χωρὶς νὰ μυρίζῃ καὶ νὰ παρουσιάσῃ καμμίαν δυσάρεστον ἐντύπωσιν. Φαίνονται δὲ ὅλα τὰ μέλη αὐτοῦ ὅμοια πρὸς αὐτὸν τὸν νεκρὸν. Ἐπὶ ἐν μὲν ἔτος φυλάττουν τὴν στήλην εἰς τὴν οἰκίαν των οἱ πλησιέστατοι συγγενεῖς, προσφέρουν εἰς τὸν νεκρὸν ἀπαρχὰς καὶ κάμνουν θυσίας. Κατόπιν μεταφέρουν αὐτὴν εἰς τοὺς τάφους τῆς πόλεως.

25. Ἀφοῦ οἱ κατάσκοποι ἐξήτασαν τὰ πάντα, ἀνεχώρησαν. Ὅταν δὲ ἀνέφεραν αὐτά, ὁ Καμβύσης ὠργίσθη καὶ ἀμέσως ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Αἰθίοπων, χωρὶς νὰ διατάξῃ οὐδεμίαν προπαρασκευὴν τροφίμων οὔτε νὰ ἀναλογισθῆ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν ἄκρην τοῦ κόσμου. Ὅπως ἦτο τρελλὸς καὶ ὄχι εἰς τὰ καλά του, εὐθύς μόλις ἤκουσεν ὁ ἴδιος τοὺς Ἴχθυοφάγους, ἐξεστράτευσεν. Διέταξε μὲν πάντες οἱ Ἕλληνες, ποὺ ἦσαν παρόντες εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐδῶ νὰ παραμείνουν. Ἐπῆρε δὲ μαζί του ὅλον τὸ πεζικόν. Ἐπειτα πορευόμενος ἔφθασεν εἰς τὰς Θήβας. Ἀπέσπασεν πεντήχοντα χιλιάδας ἀπὸ τὸν στρατόν. Καὶ εἰς αὐτοὺς μὲν ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ ὑποδουλώσουν τοὺς Ἀμμωνίους καὶ νὰ καύσουν τὸ μαντεῖον τοῦ Διός, αὐτὸς δὲ μὲ τὸν ὑπόλοιπον στρατὸν ἐβάδιζε κατὰ τῶν Αἰθίοπων. Ἀλλὰ πρὶν ὁ στρατὸς διανύσῃ τὸ πέμπτον τῆς ἀποστάσεως, ἤδη ἐξηντλήθησαν τὰ τρόφιμα, τὰ ὁποῖα εἶχον φέρει μαζί των. Καὶ μετὰ τὰ τρόφιμα ἐξηντλήθησαν τὰ ἀχθοφόρα ζῶα, διότι τὰ ἔτρωγον. Ἐὰν μὲν λοιπὸν ὁ Καμβύσης, μόλις ἀντελή-

φθη αὐτά, ἤλλασσε γνώμην καὶ ὠδήγει ὀπίσω τὸν στρατόν, θὰ ἐνήργει ὡς φρόνιμος ἄνθρωπος παρὰ τὸ ἀρχικόν του σφάλμα. Τώρα ὅμως, χωρὶς νὰ ὑπολογίζη τίποτε, ἐξηκολούθει νὰ προχωρῇ πρὸς τὰ ἐμπρός. Οἱ στρατιῶται, μέχρις ὅτου μὲν ἠδύναντο νὰ λαμβάνουν κάτι ἀπὸ τοὺς ἀγρούς, μὲ χορτοφαγίαν ἔζων. "Ὅταν ὅμως ἔφθασαν εἰς τὰ ἀμμώδη μέρη, τότε μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς διέπραξαν ἔργον ἀποτροπῆς. "Ἐρριπτον κλῆρον μεταξὺ των ἀνά δέκα καὶ κατέτρωγον τὸν ἕνα ἀπὸ αὐτοὺς. "Ὅταν ἐπληροφόρηθη αὐτὰ ὁ Καμβύσης, ἐφοβήθη τὸ ἀλληλοφάγωμα τῶν στρατιωτῶν, ἐγκατέλειπε τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Αἰθιοπίων, ὑπεχώρησε καὶ φθάνει εἰς τὰς Θήβας, ἀφοῦ ἔχασε πολλοὺς ἀπὸ τὸν στρατόν του. Ἀπὸ τὰς Θήβας κατέβη εἰς τὴν Μέμφιν καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς "Ἕλληνας νὰ ἐπιστρέψουν.

26. Τοιοῦτον τέλος εἶχεν ἡ κατὰ τῶν Αἰθιοπίων ἐκστρατεία. "Ὅσοι ἀπὸ αὐτοὺς διετάχθησαν νὰ βαδίσουν κατὰ τῶν Ἀμμωνίων, ἀφοῦ ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὰς Θήβας, ἐπορεύοντο μὲ ὀδηγούς καὶ φαίνεται ὅτι ἔφθασαν εἰς τὴν πόλιν "Οασιν, τὴν ὁποίαν κατέχουν οἱ Σάμιοι, πού λέγεται ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴν Αἰσχριωνίαν φυλὴν καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὰς Θήβας ἑπτὰ ἡμερῶν πορείαν μέσα ἀπὸ ἀμμώδη περιοχὴν. Ὀνομάζεται δὲ ὁ τόπος οὗτος εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων Μακάρων νῆσος. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν τὸν τόπον λέγεται ὅτι ἔφθασεν ὁ στρατός. Ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἀμμωνίους καὶ ὅσους ἤκουσαν αὐτοὺς, οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ εἶπῃ κάτι δι' αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας. Διότι οὔτε εἰς τοὺς Ἀμμωνίους ἔφθασαν οὔτε ἐπέστρεψαν ὀπίσω. Ἀναφέρονται δὲ καὶ τὰ ἀκόλουθα ἀπ' αὐτοὺς τοὺς Ἀμμωνίους. "Ὅταν ἔφυγον ἀπὸ τὴν πόλιν αὐτὴν τὴν "Οασιν καὶ ἐπορεύοντο ἐναντίον των διὰ τῆς ἀμμώδους ἐκτάσεως, ἔφθασαν εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ δρόμου μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Ὀάσεως. Ἐνῶ ἐγευμάτιζον αὐτοί, ἔπνευσε δυνατὸς καὶ παράξενος νότιος ἄνεμος, ὅστις ἐσήκωσε σωροὺς ἄμμου, ὥστε ἐκάλυψε τελείως αὐτοὺς καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξηφανίσθησαν. Οἱ Ἀμμωνιοὶ λέγουσι ὅτι αὐτὰ συνέβησαν εἰς αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν.

2. Ὁ δακτύλιος τοῦ Πολυκράτους

39. "Ὅταν ὁ Καμβύσης ἐξεστράτευε κατὰ τῆς Αἰγύπτου, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι συγχρόνως ἔκαμαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Σάμου καὶ

τοῦ Πολυκράτους, υἱοῦ τοῦ Αἰάκου, ὁ ὁποῖος κατέλαβε τὴν Σάμον κατόπιν ἐπαναστάσεως. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν διήρесе τὸ κράτος εἰς τρία μέρη καὶ τὸ ἐμοιράσθη μὲ τοὺς ἀδελφούς του Παντάγωντον καὶ Συλοσῶντα. Κατόπιν δέ, ἀφοῦ τὸν μὲν ἕνα ἀπὸ αὐτοὺς ἐφόνευσε, τὸν δὲ νεώτερον Συλοσῶντα ἐξεδίωξεν, κατέλαβεν ὅλην τὴν Σάμον. Ἀφοῦ τὴν κατέλαβεν, ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Ἄμασιν, ἔπεμπεν εἰς αὐτὸν δῶρα καὶ ἐδέχετο ἄλλα ἀπὸ ἐκείνου. Ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἡ δύναμις τοῦ Πολυκράτους ἀμέσως ἐμεγάλωσε καὶ ἀπέκτησε μεγάλην φήμην εἰς τὴν Ἰωνίαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Διότι ὅπουδῆποτε ἔστειλε τὸν στρατὸν του, πάντα εἶχεν ἐπιτυχίας. Εἶχεν ἑκατὸν πεντηκοντόρους καὶ χιλίους τοξότας. Ἐλεηλάτει πάντας ἄνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως. «Διότι, καθὼς ἔλεγε, θὰ φανῶ περισσότερον εὐχάριστος εἰς τὸν φίλον μου, ὅταν τοῦ ἀποδώσω ὅσα τοῦ ἤρπασα, παρὰ νὰ μὴ λάβω ἀπὸ αὐτὸν τίποτε ἐξ ἀρχῆς». Ἐκυρίευσε λοιπὸν πολλὰς νήσους καὶ πολλὰς πόλεις τῆς ἠπείρου. Μάλιστα καὶ τοὺς Λεσβίους, ποὺ ἐβοήθουν μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις τοὺς Μιλησίους, ἐνίκησεν εἰς ναυμαχίαν καὶ συνέλαβεν αὐτοὺς αἰχμαλώτους. Αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν ἔσκαψαν τὴν τάφρον γύρω ἀπὸ τὸ τεῖχος τῆς Σάμου.

40. Τὴν μεγάλην εὐτυχίαν τοῦ Πολυκράτους δὲν ἠγνόει, νομίζω, ὁ Ἄμασις, ἀλλὰ τὸναντίον καὶ ἐνδιεφέρετο δι' αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ εὐτυχία του αὕτη συνεχῶς ἐμεγάλωνεν, ἔγραψε τὰ ἐξῆς ἐπὶ παπύρου καὶ τὰ ἔστειλεν εἰς τὴν Σάμον. «Ὁ Ἄμασις πρὸς τὸν Πολυκράτη λέγει τὰ ἀκόλουθα. Εὐχάριστον μὲν εἶναι νὰ πληροφορηῖται κανεὶς ὅτι ὁ φίλος καὶ σύμμαχός του εὐτυχεῖ. Ἄλλ' εἰς ἐμὲ δὲν ἀρέσκει ἡ μεγάλη σου εὐτυχία, διότι καλὰ γνωρίζω ὅτι τὸ θεῖον εἶναι φθονερόν. Θὰ ἐπεθύμουν λοιπὸν καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος καὶ ὅλοι ὅσους ἀγαπῶ ἄλλοτε μὲν εἰς μερικὰς ὑποθέσεις μας νὰ εὐδοκιμοῦμεν, ἄλλοτε δὲ νὰ ἀποτυγχάνωμεν, ὥστε ἡ ζωὴ μας νὰ διαφέρῃ μὲ τὴν ἀλλαγὴν καὶ νὰ μὴ εἴμεθα πάντοτε εὐτυχεῖς. Διότι ποτὲ ὡς τώρα δὲν ἤκουσα νὰ κάνουν λόγον δι' ἕνα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ κατὰ πάντα ἦτο εὐτυχής, νὰ μὴ ἔχῃ ἐλεεινὸν τέλος μέχρι τελείας καταστροφῆς του. Σὺ λοιπὸν ἄκουσε καὶ κάμε τὰ ἐξῆς διὰ τὴν εὐτυχίαν σου. Φρόντισε νὰ εὕρῃς, ποῖον πολυτιμότερον ἀγαθὸν ἔχεις καὶ μὲ τὴν ἀπώλειάν του θὰ λυπηθῆς ὑπερβολικὰ· ρῖψε τὸ πρᾶγμα τοῦτο κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ φανερωθῇ πλέον εἰς ἄνθρω-

πον. Καὶ ἂν μετὰ ἀπὸ αὐτὸ αἱ εὐτυχίαι σου δὲν ἐναλλάσσωνται διαδοχικὰ μὲ τὰς δυστυχίας, θεράπευσε τὴν κατάστασιν μὲ τὸν τρόπον, τὸν ὁποῖον σοῦ ὑπαγορεύω».

41. Ἀφοῦ ἀνέγνωσεν ὁ Πολυκράτης αὐτά, ἐνόησεν ὅτι ὁ Ἄμασις τὸν συνεβούλευεν ὀρθῶς. Ἐζήτησε λοιπὸν νὰ εὔρη, ποῖον ἀπὸ τοὺς θησαυρούς του ἂν ἔχανε, θὰ ἔλυπεῖτο ἡ ψυχὴ του ὑπερβολικὰ. Ἀφοῦ ἐσκέφθη καλῶς, εὔρε τὸ ἐξῆς. Εἶχε μίαν σφραγιδα χρυσοδεμένην, τὴν ὁποίαν ἐσυνήθιζε νὰ φορῇ ὡς δακτυλίδι. Ἦτο ἀπὸ σμάραγδον λίθον, ἔργον τοῦ Θεοδώρου, υἱοῦ τοῦ Τηλεκλέους ἀπὸ τὴν Σάμον. Ὅταν λοιπὸν ἀπεφάσισε νὰ χάσῃ αὐτήν, ἔκαμε τὸ ἐξῆς. Ἐτοίμασε μίαν πεντηκόντορον μὲ τοὺς ἄνδρας τῆς καὶ εἰσῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς αὐτήν. Κατόπιν διέταξε νὰ ἀνοιχθοῦν εἰς τὸ πέλαγος. Ὅταν ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν νῆσον, ἀφήρесе ἀπὸ τὸν δάκτυλόν του τὴν σφραγιδα καί, ἐνῶ τὸν ἔβλεπον ὅλοι οἱ συμπλέοντες, ρίπτει αὐτήν εἰς τὸ πέλαγος. Αὐτὸ ἔκαμε καὶ ἀπέπλευσεν ἀπὸ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἔλυπεῖτο διὰ τὴν συμφορὰν.

42. Μετὰ πέντε ὅμως ἡ ἐξ ἡμέρας ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός συνέβη τὸ ἐξῆς εἰς τὸν Πολυκράτη. Ἄλιεύς συνέλαβεν ἕνα μέγαν καὶ ὠραῖον ἰχθύν καὶ ἐθεώρησε καλὸν νὰ προσφέρῃ αὐτὸν ὡς δῶρον εἰς τὸν Πολυκράτη. Τὸν ἔφερε λοιπὸν εἰς τὰς πύλας τοῦ Πολυκράτους καὶ ἔλεγεν ὅτι ἐπεθύμει νὰ παρουσιασθῇ εἰς αὐτόν. Ὅταν οὗτος ἐπέτυχε τοῦτο, προσέφερε τὸν ἰχθύν εἰς τὸν Πολυκράτη μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους. «Βασιλεῦ, ἔπιασα αὐτὸ τὸ ψάρι, δὲν ἐθεώρησα ὀρθὸν νὰ τὸ φέρω εἰς τὴν ἀγοράν, ἂν καὶ ζῶ ἀπὸ τὴν ἐργασίαν μου, ἀλλὰ μοῦ ἐφάνη ὅτι εἶναι ἄξιον διὰ σέ καὶ τὴν βασιλικὴν σου ἐξουσίαν δι' ἐσέ λοιπὸν τὸ ἔφερα ὡς δῶρον.» Ὁ Πολυκράτης εὐχαριστήθη πολὺ μὲ τοὺς λόγους καὶ ἀπήντησε μὲ τὰ ἐξῆς : «Ἐκαμες πάρα πολὺ καλὰ καὶ σοῦ χρεωστῶ διπλὴν εὐγνωμοσύνην διὰ τοὺς λόγους καὶ διὰ τὸ δῶρον. Καλοῦμεν καὶ σέ εἰς τὸ δεῖπνον». Καὶ ὁ μὲν ἄλιεύς μὲ ὑπερηφάνειαν διὰ τὴν τιμὴν αὐτὴν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν οἰκίαν του. Ὅταν δὲ οἱ ὑπηρέται ἤνοιξαν τὸν ἰχθύν, εὔρον εἰς τὴν κοιλίαν αὐτοῦ τὴν σφραγιδα τοῦ Πολυκράτους. Μόλις τὴν εἶδον καὶ τὴν ἐπῆραν εἰς τὰς χεῖράς των, τὴν ἔφεραν χαρούμενοι εἰς τὸν Πολυκράτη. Ὅταν ἔδιδον τὴν σφραγιδα, διηγοῦντο, μὲ ποῖον τρόπον εὔρεθη. Τότε ὁ Πολυκράτης ἐνόησεν ὅτι τὸ γεγονός αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὴν θεῖαν δύναμιν, γράφει εἰς πάπυρον ὅλα, ὅσα ἔπραξε καὶ πᾶν

ὅτι συνέβη. Ἄφου ἔγραψε τὴν ἐπιστολήν, ἔστειλεν αὐτὴν εἰς τὴν Αἴ-
γυπτον.

43. Ὄταν ὁ Ἄμασις ἀνέγνωσε τὴν ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Πολυκράτη, ἐνόησεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον εἰς ἄνθρωπος νὰ ἀπομακρύνῃ ἓνα ἄλλον ἀπὸ ἐκεῖνο, πὺ πρόκειται νὰ τοῦ συμβῆ καὶ ὅτι ὁ Πολυκράτης δὲν ἔμελλε νὰ ἔχῃ καλὸν τέλος, ἀφου τόσον πολὺ τὸν εὐνοεῖ ἡ τύχη, ὥστε νὰ εὐρίσκη ἀκόμη καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔρριπτεν (εἰς τὴν θάλασσαν).

Ἐπεμψε λοιπὸν κήρυκα εἰς τὴν Σάμον, διὰ νὰ τοῦ εἴπῃ ὅτι διαλύει τὴν μεταξύ των συμμαχίαν. Ἐπραξε δὲ τοῦτο φοβούμενος, μήπως συμβῆ μεγάλη καὶ φοβερὴ συμφορὰ εἰς τὸν Πολυκράτη καὶ λυπηθεῖ αὐτὸς περισσότερον τότε ὡς φίλος.

ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ

Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο γίνεται λόγος περὶ τῶν δύο μεγάλων ἐκστρατειῶν τοῦ Δαρείου κατὰ τῆς Σκυθίας καὶ κατὰ τῆς Λιβύης.

Ἡ Λιβύη

41. Τοιαύτη εἶναι ἡ διαμόρφωσις καὶ τόση ἡ ἔκτασις τῆς Ἀσίας. Ἡ δὲ Λιβύη εὐρίσκεται εἰς τὴν ἄλλην χερσόνησον, διότι ἀκολουθεῖ ἀμέσως τὴν Αἴγυπτον. Πρὸς τὸ μέρος τῆς Αἰγύπτου ἡ ξηρὰ αὕτη εἶναι στενὴ, διότι ἀπὸ αὐτῆν ἐδῶ τὴν θάλασσαν (τὴν Μεσόγειον) μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς εἶναι δέκα χιλιάδες ὄργυιαι, πού ἰσοδυναμοῦν πρὸς χιλίους σταδίους. Μετὰ τὸ στενὸν αὐτὸ μέρος ἡ ξηρὰ πλατύνεται καὶ καλεῖται Λιβύη.

42. Ἀπορῶ λοιπὸν μὲ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὤρισαν καὶ διήρεσαν τὴν γῆν εἰς Λιβύην, Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην, διότι ἡ διαφορὰ μεταξύ των δὲν εἶναι μικρά. Πράγματι ἡ Εὐρώπη ὡς πρὸς τὸ μῆκος μὲν ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῶν δύο ἄλλων, ὡς πρὸς τὸ πλάτος ὅμως μοῦ φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἀξία νὰ παραβληθῇ πρὸς αὐτάς.

Μόνον ἡ Λιβύη πράγματι φαίνεται ὅτι περιβάλλεται ἀπὸ θάλασσαν πλὴν τοῦ τμήματος αὐτῆς, τὸ ὅποιον συνορεύει πρὸς τὴν Ἀσίαν. Ὁ Νεκῶ, ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων, πρῶτος ἀπὸ ὅσους γνωρίζομεν ἡμεῖς, ἀπέδειξε τοῦτο. Αὐτός, ὅταν ἔπαυσε νὰ σκάπητῃ τὴν διώρυγα, ἡ ὁποία εἶναι μεταξύ τοῦ Νεῖλου καὶ τοῦ Ἀραβίου κόλπου, ἔστειλε μὲ πλοῖα μερικὸς Φοίνικας μὲ τὴν διαταγὴν νὰ εἰσέλθουν διὰ τῶν Ἡρακλείων στηλῶν εἰς τὴν βόρειον θάλασσαν (δηλ. τὴν Μεσόγειον) καὶ δι' αὐτῆς νὰ φθάσουν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Φοίνικες λοιπὸν ἀνεχώρησαν

ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ ἐταξίδευον εἰς τὴν νότιον (= τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανόν). Ὅταν ἤρχετο τὸ φθινόπωρον, ἀπεβιβάζοντο εἰς τὴν ξηρὰν, ἔσπειρον τὴν γῆν τῆς Λιβύης, ἐκεῖ ὅπου ἐκάστοτε συνέβαινε νὰ ταξιδεύουν καὶ περιέμενον τὸ θέρος. Ὅταν δὲ ἐθέριζον τὸν σῖτον, ἀπέπλεον. Τοιοῦτοτρόπως ἐπέρασαν δύο ἔτη. Κατὰ δὲ τὸ τρίτον ἐπέρασαν τὰς Ἡρακλείους στήλας καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Καὶ διηγοῦντο πράγματα, τὰ ὁποῖα ἐγὼ μὲν δὲν πιστεύω, ἄλλος ὅμως ἴσως τὰ πιστεύει, ὅτι δηλαδὴ, ὅταν περιέπλεον τὴν Λιβύην, εἶχον τὸν ἥλιον εἰς τὰ δεξιὰ.

43. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγινε γνωστὴ πρῶτον ἡ Λιβύη. Μετὰ τούτους οἱ Καρχηδόνιοι λέγουν ὅτι τὴν ἐγνώρισαν. Διότι ὁ Σατάσπης, ὁ υἱὸς τοῦ Τεάσπιος, Ἀχαιμενίδης, δὲν περιέπλευσε τὴν Λιβύην, ἀν καὶ ἐστάλη δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν σκοπόν, ἀλλ' ἐπέστρεψε ὀπίσω, διότι ἐφοβήθη τὸ μῆκος τοῦ ταξιδίου καὶ τὴν ἐρημίαν, καὶ οὔτε ἔφερον εἰς πέρας τὸν ἄθλον, τὸν ὁποῖον τοῦ ἐπέβαλεν ἡ μήτηρ του. . . (Ὁ Ξέρξης δι' ἠθικὸν παράπτωμα θὰ ἀνεσκολόπιζε τὸν Σατάσπην), ἀλλ' ἡ μήτηρ του εἶπεν εἰς τὸν βασιλέα ὅτι θὰ ἐπιβάλη εἰς τὸν υἱὸν τῆς μεγαλυτέραν τιμωρίαν ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του, δηλαδὴ θὰ τὸν ἠνάγκαζενὰ περιπλεῦση τὴν Λιβύην, μέχρις ὅτου φθάσῃ εἰς τὸν Ἀράβιον κόλπον. Ὅταν ὁ Ξέρξης ἐδέχθη τὴν συμφωνίαν ὑπὸ αὐτοὺς τοὺς ὅρους, ὁ Σατάσπης ἔφθασεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καί, ἀφοῦ ἔλαβεν ἀπὸ ἐκεῖ ἓν πλοῖον καὶ ναύτας, ἔπλεε πρὸς τὰς Ἡρακλείους στήλας. Ἀφοῦ διέπλευσε ταύτας καὶ παρέκαμψε τὸ ἀκρωτήριον τῆς Λιβύης, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ ὄνομα Σολοίσις, ἔπλεε πρὸς μεσημβρίαν. Ὅταν ὅμως ἐπέρασε πολλὴν θάλασσαν ἐπὶ πολλοὺς μῆνας καὶ πάντοτε ὑπελείπετο τὸ περισσότερον μέρος τοῦ ταξιδίου, ἐπέστρεψεν ὀπίσω καὶ ἔπλευσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἀπὸ αὐτὴν ἔφθασεν εἰς τὸν βασιλέα Ξέρξην καὶ τοῦ διηγεῖτο ὅτι εἰς τὸ πλεόν μακρυνὸν σημεῖον ἔπλεε πλησίον χώρας μὲ μικροσώμους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἐφόρουν ἐνδύματα ἀπὸ φύλλα φοίνικος καί, ὅπως αὐτοὶ μὲ τὸ πλοῖον ἐπλησίαζον εἰς τὴν ξηρὰν, οἱ μικρόσωμοι ἔφευγον πρὸς τὰ ὄρη καταλείποντες τὰς πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ ναῦται του εἰσῆρχοντο χωρὶς νὰ πειράζουσαν τίποτε· μόνον τρόφιμα ἔπαιρναν ἀπὸ αὐτάς. Αἴτιον δὲ τῆς μὴ ὀλοκληρώσεως τοῦ περίπλου τῆς Λιβύης ἔλεγεν ὅτι ἦτο τὸ ἐξῆς· ὅτι τὸ πλοῖον δὲν ἦτο δυνατόν πλεόν νὰ προχωρήσῃ περισσότερον, διότι εὔρισκεν εἰς τὸν πυθμένα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ξέρξης δὲν παρεδέχετο ὅτι ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν καὶ διότι δὲν ἐξεπλήρωσε βέβαια τὸν ἄθλον,

τόν ὅποιον τοῦ ἐπρότειναν, τόν ἀνεσκολόπισεν ἐπιβάλλων εἰς αὐτόν τήν ἀρχικήν ποινήν. . .

44. Τά περισσότερα μέρη τῆς Ἀσίας ἀνεκαλύφθησαν ἀπό τόν Δαρεῖον, ὁ ὁποῖος ἤθελε νά μάθῃ, εἰς ποίαν θάλασσαν ἐκβάλλει ὁ Ἰνδός ποταμός, ὁ δεύτερος ἀπό ἔλους τοὺς ποταμούς, πού τρέφει κροκοδείλους.

Στέλλει μὲ πλοῖα καὶ ἄλλους, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐμπιστοσύνην ὅτι θὰ εἴπουν τὴν ἀλήθειαν καὶ τόν Σκύλακα τόν Καρυανδέα. Αὐτοὶ ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὴν πόλιν Κασπάτυρον καὶ ἀπὸ τὴν Πακτυϊκὴν χώραν ἐπλεον τὸν ποταμὸν πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς θαλάσσης. Κατόπιν πλεοντες διὰ θαλάσσης πρὸς δυσμὰς κατὰ τὸν τριακοστὸν μῆνα φθάνουν εἰς αὐτόν τὸν τόπον, ἀπὸ ὅπου ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων ἀπέστειλε τοὺς Φοίνικας, πού εἶπον προηγουμένως, διὰ νά περιπλεύσουν τὴν Λιβύην. Μετὰ τὸν περίπλου αὐτῶν ὁ Δαρεῖος ὑπέταξε τοὺς Ἰνδοὺς καὶ ἐχρησιμοποιεῖ αὐτὴν τὴν θάλασσαν. Τοιοῦτοτρόπως καὶ τῆς Ἀσίας τὰ ἄλλα μέρη εὐρέθησαν ὅτι εἶναι ὅμοια μὲ τῆς Λιβύης, ἐκτὸς τῶν πρὸς ἀνατολὰς.

45. Ἡ δὲ Εὐρώπη ἀπὸ κανένα δὲν φαίνεται νά εἶναι γνωστή, ἂν περιβάλλεται ἀπὸ θάλασσαν οὔτε ἀπὸ τὴν ἀνατολήν οὔτε ἀπὸ τὸν βορρᾶν. Ὡς πρὸς τὸ μῆκος εἶναι γνωστὸν ὅτι εἶναι ἴση μὲ τὰς δύο ἄλλας μαζί. Δὲν δύναμαι ἐπίσης νά ἐρμηνεύσω, διατί, ἐνῶ ἡ γῆ εἶναι μία, ἐδόθησαν εἰς αὐτὴν τρία ὀνόματα διαφορετικά, ἀπὸ ὀνόματα γυναικῶν, οὔτε διατί ὡς ὄρια εἰς αὐτὴν ἐτέθησαν ὁ Νεῖλος, ποταμὸς τῆς Αἰγύπτου, καὶ ὁ Φᾶσις, ὁ τῆς Κολχίδος. Ἄλλοι λέγουν τὸν Τάναϊν, ποταμὸν τῆς Μαιώτιδος, καὶ τὰ Κιμμέρια Στενά. Ἐπὶ πλέον δὲν δύναμαι νά πληροφορηθῶ τὰ ὀνόματα ἐκείνων, οἵτινες καθώρισαν αὐτὰ τὰ ὄρια καὶ ἀπὸ ποῦ ἔλαβον αὐτὰς τὰς ἐπωνυμίας. Ἡ Λιβύη μὲν λέγεται ἀπὸ τοὺς περισσότερους Ἕλληνας ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομα τῆς Λιβύης, γυναικὸς ἰθαγενοῦς, ἡ δὲ Ἀσία ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς τοῦ Προμηθέως, Οἱ Λυδοὶ ὅμως διεκδικοῦν τὸ ὄνομα αὐτὸ καὶ λέγουν ὅτι ὠνομάσθη οὕτως ἡ Ἀσία ἀπὸ τὸν Ἀσίαν, υἱὸν τοῦ Κότυος, υἱοῦ τοῦ Μάνου καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν γυναῖκα τοῦ Προμηθέως Ἀσίαν. Ἀπὸ αὐτὸν τὸν Ἀσίαν ἰσχυρίζονται ὅτι ὠνομάσθη καὶ ἡ φυλὴ τῶν Σάρδεων Ἀσιάς. Ἡ δὲ Εὐρώπη δὲν εἶναι γνωστὸν εἰς κανένα ἄνθρωπον, οὔτε ἂν περιβρέχεται ἀπὸ θάλασσαν οὔτε ἀπὸ ποῦ ἔλαβεν αὐτὸ τὸ ὄνομα οὔτε εἶναι

φανερὸν, ποῖος τὸ ἔδωκεν, ἐκτός ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ ἔλαβεν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην τῆς Τύρου.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προηγουμένως θὰ ἦτο ἄρα χωρὶς ὄνομα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ αἱ ἄλλαι. Ἄλλ' ἦτο φανερόν ὅτι ἡ Τυρία αὐτὴ ἦτο ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ δὲν ἐφθασεν εἰς τὴν χώραν αὐτὴν, ἥτις ἀπὸ τοῦς Ἑλλήνας τώρα καλεῖται Εὐρώπη, ἀλλὰ ἦλθεν ἀπὸ τὴν Φοινίκην εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἀπὸ τὴν Κρήτην εἰς τὴν Λυκίαν. Αὐτὰ μὲν λοιπὸν ἀρκοῦν περὶ τούτων, διότι ἡμεῖς θὰ μεταχειριζόμεθα τὰ καθιερωμένα ὀνόματα.

ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ

Μέχρι τοῦ κεφαλαίου 27 τοῦ βιβλίου τούτου ὁ Ἡρόδοτος συνεχίζει τὴν ἀφήγησιν τοῦ τετάρτου βιβλίου του περὶ τῶν πολέμων τῶν Περσῶν εἰς τὴν Σκυθίαν, τὴν Λιβύην, τὸν Ἑλλήσποντον, τὴν Θράκην. Ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου 28 κ. ἔ. ἀρχίζει ἡ ἐξιστόρησις τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἰώνων. Οἱ Ἕλληνες τῆς κυρίως Ἑλλάδος καλοῦνται νὰ βοηθήσουν τοὺς ὁμοεθνεῖς των τῆς Ἰωνίας, οἵτινες εἶχον ὑποδουλωθῆ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου. Οἱ Σπαρτιᾶται ὑστεροβούλους συμβουλεύουν τοὺς συμμάχους των νὰ ἐπαναφέρουν τὸν Ἰππῖαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Πρὸς αὐτοὺς ὁ Κορίνθιος Σωσικλῆς μεταξὺ ἄλλων λέγει καὶ τὰ ἐξῆς περὶ Λάβδας.

1. Ἡ Λάβδα

92. Οἱ Σπαρτιᾶται εἶπον αὐτά. Οἱ περισσότεροι ὅμως σύμμαχοι δὲν ἐπεδοκίμαζον αὐτοὺς τοὺς λόγους. Ἐνῶ δὲ οἱ ἄλλοι ἐσιώπων, μόνον ὁ Σωσικλῆς ὁ Κορίνθιος εἶπε τὰ ἐξῆς.

1. Βέβαια ὁ οὐρανὸς θὰ ἔλθῃ κάτω ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἡ γῆ θὰ αἰωρηθῆται ὑπεράνω τοῦ οὐρανοῦ, οἱ ἄνθρωποι θὰ ζοῦν ἐντὸς τῆς θαλάσσης καὶ οἱ ἰχθύες ἐκεῖ, ὅπου ἦσαν προηγουμένως οἱ ἄνθρωποι, ἀφοῦ σεῖς, ὦ Λακεδαιμόνιοι, καταλύετε τὰς ἰσονομίας καὶ εἴσθε ἔτοιμοι νὰ ἐπαναφέρετε τὰς τυραννίδας εἰς τὰς πόλεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας δὲν ὑπάρχει οὐδὲν καθεστῶς εἰς τὸν κόσμον ἀδικιώτερον καὶ περισσότερον αἱματοβαμμένον.

Ἐὰν πράγματι σᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι καλὸν νὰ κυβερνῶνται αἱ πόλεις ὑπὸ τυράννων, σεῖς πρῶτοι ἐγκαταστήσατε τύραννον εἰς τὴν πόλιν σας καὶ ἔπειτα προσπαθήσατε νὰ ἐγκαταστήσατε καὶ εἰς τὰς ἄλλας

πόλεις. Τώρα ἐνῶ σεῖς οἱ ἴδιοι δὲν ἔχετε δοκιμάσει τὴν τυραννίδα καὶ ἐνῶ προσέχετε μὲ ὑπερβολικὴν ἀυστηρότητα νὰ μὴ παρουσιασθῇ αὐτὴ εἰς τὴν Σπάρτην, φέρεσθε ὑπόυλως πρὸς τοὺς συμμάχους. Ἐὰν ὅμως εἴχετε τὴν πείραν τῆς τυραννίδος, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἔχομεν, θὰ ἠδύνασθε νὰ μᾶς δώσετε καλυτέρας συμβουλὰς περὶ αὐτῆς ἀπὸ αὐτάς, ποὺ μᾶς ἐδώσατε πρὸ ὀλίγου.

2. Ἡ πολιτικὴ κατάστασις λοιπὸν εἰς τὴν πόλιν τῶν Κορινθίων ἦτο ἡ ἀκόλουθος. Ἦτο ὀλιγαρχία καὶ αὐτοὶ οἱ καλούμενοι Βακχιάδαι εἶχον τὴν ἐξουσίαν. Ἐδίδον καὶ ἐλάμβανον γυναῖκας ὡς συζύγους μεταξὺ των. Εἰς ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Ἀμφίων ἐγέννησε θυγατέρα χαλῆν, ὀνομαζομένην Λάβδαν. Διότι λοιπὸν οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς Βακχιάδας ἤθελε νὰ τὴν νυμφευθῇ, ὁ Ἡετίων ὁ υἱὸς τοῦ Ἐχεκράτους, ἀπὸ τὸ δῆμον τῆς Πέτρας, Λαπίθης τὴν καταγωγὴν καὶ ἀπόγονος τοῦ Καινέως, ἔλαβεν αὐτὴν ὡς σύζυγον. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἀπέκτα τέκνα οὔτε μὲ αὐτὴν οὔτε μὲ ἄλλην γυναῖκα, ἔστειλεν εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, διὰ νὰ ἐρωτήσῃ, ἂν θὰ ἔκαμνε παιδί. Ἐνῶ δὲ εἰσήρχετο εἰς τὸ ἱερόν, ἡ Πυθία εὐθύς τὸν χαιρετίζει μὲ τοὺς ἀκολουθοὺς στίχους.

Ἡετίων, οὐδεὶς σὲ τιμᾶ, ἂν καὶ εἶσαι ἄξιος πολλῶν τιμῶν.

Ἡ Λάβδα εἶναι ἔγκυος, θὰ γεννήσῃ δὲ πέτραν στρογγύλην, ἡ ὁποία θὰ πέσῃ ἐπάνω εἰς τοὺς μονάρχας καὶ θὰ ἀποδώσῃ τὸ δίκαιον εἰς τὴν Κόρινθον.

Ὁ χρησμὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐδόθη εἰς τὸν Ἡετίωνα, ἐκοινολογήθη, δὲν γνωρίζω πῶς, εἰς τοὺς Βακχιάδας. Καὶ εἰς αὐτοὺς ὁ χρησμὸς περὶ τῆς Κορίνθου, ὅστις εἶχε δοθῆ προηγουμένως, ἦτο ἀνεξήγητος· ἀνεφέρετο εἰς τὸ αὐτὸ θέμα μὲ τὸν χρησμὸν τοῦ Ἡετίωνος καὶ ἔλεγε τὰ ἐξῆς. «Εἰς ἀετὸς εἶναι ἔγκυος ἐντὸς βράχων· θὰ γεννήσῃ λέοντα ἰσχυρὸν καὶ ὠμοφάγον, ὁ ὁποῖος θὰ κόψῃ πολλῶν τὰ γόνατα. Καλὰ σκεφθῆτε λοιπὸν αὐτά, σεῖς Κορίνθιοι ποὺ κατοικεῖτε γύρω ἀπὸ τὴν ὠραίαν Πειρήνην καὶ τὴν ἀπόκρημον ἀκρόπολιν τῆς Κορίνθου».

Αὐτὸς μὲν λοιπὸν ὁ χρησμὸς ὁ δοθεὶς προηγουμένως εἰς τοὺς Βακχιάδας ἦτο ἀκατανόητος. Τότε ὅμως, μόλις ἐπληροφορήθησαν τὸν χρησμὸν τὸν δοθέντα εἰς τὸν Ἡετίωνα, ἀμέσως ἐνόησαν καὶ τὸν προηγούμενον, ποὺ ἦτο σύμφωνος μὲ τὸν τοῦ Ἡετίωνος. Ἄν καὶ ἐκατάλαβαν ὅμως αὐτόν, ἐσιώπων, διότι εἶχον ἀπόφασιν νὰ θανατώσουν τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐγεννᾶτο ἀπὸ τὸν Ἡετίωνα. Ἀμέσως λοιπὸν, μόλις

εγέννησεν ἡ γυναῖκα, ἔστειλαν δέκα ἄνδρας ἰδικούς των εἰς τὸν δῆμον, ὅπου ἦτο ἡ κατοικία τοῦ Ἡετίωνος, διὰ νὰ φονεύσουν τὸ παιδί. Ὅταν ἔφθασαν αὐτοὶ εἰς τὴν Πέτρην καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἡετίωνος, ἐζήτησαν τὸ παιδί. Ἡ Λάβδα, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὸν σκοπὸν τῆς ἀφίξεως ἐκείνων καὶ ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὅτι ἐζήτουν τὸ παιδί ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸν πατέρα, τὸ ἔφερε καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς ἕνα ἀπὸ αὐτοὺς. Εἶχον δὲ οὗτοι συμφωνήσει καθ' ὁδόν, ὅποιος πρῶτος πάρῃ εἰς τὰ χέρια τοῦ παιδίου, νὰ τὸ ρίψῃ μὲ δύναμιν κάτω. Ὅταν λοιπὸν ἡ Λάβδα τὸ ἔφερε καὶ τὸ ἔδωκε, κατὰ θεῖαν τύχην τὸ παιδί ἐμειδίασεν εἰς ἐκεῖνον, πού τὸ ἔλαβεν. Οὗτος ἀντελήφθη τοῦτο καὶ ὁ οἶκτος τὸν ἠμπόδισε νὰ τὸ θανατώσῃ. Ἐλυπήθη λοιπὸν αὐτὸ καὶ τὸ παραδίδει εἰς τὸν δεύτερον, αὐτὸς εἰς τὸν τρίτον καὶ τοιουτοτρόπως ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον παραδιδόμενον ἐπέρασε καὶ ἀπὸ τοὺς δέκα, χωρὶς νὰ ἔχῃ οὐδεὶς τὴν διάθεσιν νὰ τὸ θανατώσῃ.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπέδωσαν εἰς τὴν μητέρα τὸ παιδίον καὶ ἐζῆλθον, ἐστάθησαν ἔμπρὸς εἰς τὴν θύραν καὶ ἐπέπληττον ὁ εἰς τὸν ἄλλον, κατηγοροῦντες προπάντων τὸν πρῶτον, πού τὸ ἔλαβε, διότι δὲν ἔπραξε σύμφωνα μὲ τὰς ἀποφάσεις των.

Τέλος, ἀφοῦ ἐπέρασαν ὀλίγη ὥρα, ἀπεφάσισαν νὰ εἰσέλθουν ἐκ νέου καὶ νὰ λάβουν μέρος πάντες εἰς τὸν φόνον.

4. Ἦτο ὅμως πεπρωμένον νὰ ἀναβλαστήσουν ἀπὸ τὸν ἀπόγονον τοῦ Ἡετίωνος συμφοραὶ διὰ τὴν Κόρινθον. Ἡ Λάβδα πράγματι εἶχε σταθῆ πλησίον τῆς ἰδίας θύρας καὶ παρηκολούθησεν ὅλην αὐτὴν τὴν συζήτησιν καὶ ἐπειδὴ ἐφοβήθη, μήπως μετανοήσουν καί, ἀφοῦ διὰ δευτέραν φορὰν πάρουν τὸ παιδί, τὸ φονεύσουν, τὸ φέρει καὶ τὸ κρύπτει πάρα πολὺ καλὰ εἰς μέρος, πού τῆς ἐφάνη ὅτι ἦτο ἀπίθανον νὰ ὑποψιασθοῦν, μέσα εἰς κυψέλην, διότι ἐγνώριζε καλὰ ὅτι, ἐὰν ἐπιστρέψουν καὶ ἔλθουν πρὸς ἀναζήτησίν του, ἐπρόκειτο νὰ ἐρευνήσουν τὰ πάντα. Αὐτὸ πού καὶ ἀκριβῶς ἐγένετο. Ἀφοῦ λοιπὸν εἰσῆλθον καὶ τὸ ἀνεζήτησαν καὶ αὐτὸ ἦτο ἄφαντον, ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν καὶ νὰ εἶπουν εἰς αὐτοὺς, πού τοὺς ἔστειλαν, ὅτι δῆθεν ἐξετέλεσαν αὐτὰ πού ἐκεῖνοι διέταζαν. Αὐτοὶ μὲν λοιπὸν ἐπέστρεψαν καὶ ἔλεγον αὐτά.

5. Ἀκολούθως τὸ παιδίον ἐμεγάλωνε πρὸς χαρὰν τοῦ Ἡετίωνος, καὶ ἐπειδὴ διέφυγεν αὐτὸν τὸν κίνδυνον, ἀπὸ τὴν κυψέλην τοῦ ἐδόθη τὸ ὄνομα Κύψελος. Ὅταν ἔγενεν ὁ Κύψελος ἀνὴρ καὶ ἐζήτησε τὴν συμ-

βουλήν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς εὐνοϊκὸς χρησμός, εἰς τὸν ὁποῖον στηριζόμενος ἐπετέθη κατὰ τῆς Κορίνθου καὶ κατέλαβεν αὐτήν. Ὁ χρησμός ἦτο ὁ ἐξῆς.

«Εὐτυχὴς ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὁ ὁποῖος εἰσέρχεται εἰς τὴν κατοικίαν μου, ὁ Κύψελος ὁ υἱὸς τοῦ Ἡετίωνος, βασιλεὺς τῆς ἐνδόξου Κορίνθου, αὐτὸς καὶ τὰ παιδιὰ του, ἀλλ' ὄχι πλέον βέβαια καὶ τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν του».

Αὐτὸς λοιπὸν ἦτο ὁ χρησμός. Ὅταν δὲ ἔγινε τύραννος ὁ Κύψελος, ἔδειξε τὴν ἐξῆς περίπτου διαγωγὴν ἀνδρός. Πολλοὺς μὲν Κορινθίους κατεδίωξε, πολλοὺς δὲ ἀπεστέρησε τῆς περιουσίας των καὶ πάρα πολλοὺς τῆς ζωῆς των. Ἀφοῦ ἐβασίλευσεν ἐπὶ τριάκοντα ἔτη καὶ ἐπέρασε μέχρι τέλους τὸν βίον του εὐτυχῆς, τὸν διαδέχεται εἰς τὴν τυραννίαν ὁ υἱὸς του Περιάνδρος. Ὁ Περιάνδρος οὗτος λοιπὸν κατ'ἀρχὰς ἦτο ἡπιώτερος τοῦ πατρός. Ἀφ' ὅτου ὁμως διὰ πρέσβειων ἐσεχρίσθη μὲ τὸν Θρασύβουλον τὸν τύραννον τῆς Μιλήτου, ἔγινεν ἀκόμη περισσότερον αἰμοβόρος ἀπὸ τὸν Κύψελον. Διότι ἐπεμφε πρὸς τὸν Θρασύβουλον κήρυκα καὶ ἐζήτηε νὰ μάθῃ, ποῖον πολιτικὸν καθεστῶς νὰ ἐγκαταστήσῃ, διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλέστατος καὶ νὰ διοικῆ τὴν πόλιν πάρα πολὺ καλά. Ὁ Θρασύβουλος ἔφερε τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Περιάνδρου ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν, εἰσῆλθεν εἰς ἐσπαρμένον ἀγρὸν καὶ, ἐνῶ διέσχίζε τὸν σῖτον, ἠρώτα πάλιν καὶ ἀνέκρινε τὸν κήρυκα περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀφίξεώς του ἀπὸ τὴν Κόρινθον. Συγχρόνως ἔκοπτε καὶ ἔρριπτε κατὰ γῆς πάντα στάχυν, τὸν ὁποῖον ἐβλεπε νὰ ὑπερέχῃ τῶν ἄλλων, μέχρις ὅτου μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον κατέστρεψε τὰ ωραιότερα καὶ ὑψηλότερα στάχυα τοῦ σίτου. Ἀφοῦ διέσχισε τὸν ἐσπαρμένον τόπον, ἐπεμφεν ὀπίσω τὸν κήρυκα χωρὶς νὰ δώσῃ οὐδεμίαν συμβουλήν εἰς αὐτόν. Ὅταν ὁ κῆρυξ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κόρινθον, ὁ Περιάνδρος ἦτο πρόθυμος νὰ πληροφορηθῆ τὴν συμβουλήν. Ἀλλ' ὁ κῆρυξ ἰσχυρίζετο ὅτι ὁ Θρασύβουλος δὲν τοῦ ἔδωκεν οὐδεμίαν συμβουλήν καὶ ὅτι παρὰξενεῦεται διὰ τὸν Περιάνδρον, πῶς τὸν ἔστειλεν εἰς τοιοῦτον ἄνθρωπον, παράφρονα καὶ καταστροφέα τῆς περιουσίας του καὶ ἀφηγεῖτο, ὅσα εἶχεν ἴδει νὰ κάμνῃ ὁ Θρασύβουλος.

6. Ὁ Περιάνδρος ὁμως συνέλαβε τὴν σημασίαν τῆς πράξεως τοῦ Θρασυβούλου καὶ ἀπεφάσισε νὰ φονεύσῃ τοὺς ὑπερέχοντας μεταξὺ τῶν πολιτῶν, ὅπως τὸν συνεβούλευεν ὁ Θρασύβουλος. Ἐδειξε τότε ὅλην του τὴν κακίαν πρὸς τοὺς πολίτας. Διότι ὅσους ὁ Κύψελος ἄφησε μὲ τὰς

ἐκτελέσεις καὶ τὰς ἐξορίας, αὐτοὺς ἀπετελείωσεν ὁ Περίανδρος...

Τοιαύτη λοιπὸν εἶναι ἡ τυραννὶς σας, ὧς Λακεδαιμόνιοι, καὶ τοιαῦτα εἶναι τὰ κατορθώματα αὐτῆς. Ἡμᾶς ὅμως τοὺς Κορινθίους κατέλαβε μεγάλη ἐκπληξίς ἀμέσως, μόλις σᾶς εἶδομεν νὰ στέλλετε νὰ καλέσετε τὸν Ἴππῖαν. Τώρα ἀκόμη περισσότερον ἐκπλησσομεθα μ' αὐτοὺς σας τοὺς λόγους. Σᾶς ἐξορκίζομεν εἰς τοὺς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων, μὴ ἐγκαταστήσετε τυραννίδας εἰς τὰς πόλεις. Λοιπὸν δὲν θὰ παραιτηθῆτε τῆς ιδέας αὐτῆς, ἀλλὰ θὰ προσπαθῆτε παρὰ πᾶσαν δικαιοσύνην νὰ ἐπαναφέρετε τὸν Ἴππῖαν ; Γνωρίζετε ὅτι οἱ Κορινθιοὶ δὲν συμφωνοῦν μὲ σᾶς».

93. Ὁ Σωσικλῆς μὲν, ὅστις ἦλθε πρέσβυς ἀπὸ τὴν Κόρινθον, εἶπεν αὐτά. Ὁ δὲ Ἴππίας ἀπήντησεν ἐπικαλούμενος τοὺς ἴδιους μὲ αὐτὸν θεοὺς, ὅτι οἱ Κορινθιοὶ περισσότερον ἀπὸ ὅλους θὰ ἐπιθυμήσουν πάρα πολὺ τοὺς Πεισιστρατίδας, ὅταν θὰ ἔλθουν αἱ ἡμέραι, ποὺ τοὺς ἔχει ὀρίσει ἡ μοῖρα, νὰ ἀδικηθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Ἀπήντησε δὲ ὁ Ἴππίας μὲ αὐτὰ τὰ λόγια, διότι ἐγνώριζε περισσότερον παντὸς ἄλλου ἀνθρώπου καὶ μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν τοὺς χρησμούς. Οἱ λοιποὶ ἐξ ἄλλου σύμμαχοι ἕως τότε μὲν ἐσιώπων. Ὅταν ὅμως ἤκουσαν τὸν Σωσικλέα νὰ ἐκφράζῃ τὴν γνώμην του ἐλευθέρως, τότε πάντες ἐξεφώνησαν ὅτι προτιμοῦν τὴν γνώμην τοῦ Κορινθίου καὶ ἐξώρκιζον τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ μὴ ἐπιχειρήσουν οὐδεμίαν μεταβολὴν ἀναστατώνουσαν Ἑλληνικὴν πόλιν.

ΕΡΑΤΩ

Μηδικά

Μετά τὴν περὶ τῆς Ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως ἀφήγησίν του ὁ Ἡρόδοτος, ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου 43 κ. ἐ., εἰσέρχεται εἰς τὸ κύριον θέμα τῶν ιστοριῶν του, τὸ ὁποῖον ἔχει προαναγγεῖλει ἐν τῷ προοιμίῳ. Εἶναι δὲ τοῦτο οἱ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Περσῶν πόλεμοι, τὰ (μηδικὰ) ἢ αἰὶ Περσικοὶ πόλεμοι, διὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ὁποίων ἀσχολεῖται εἰς τὰ τρία τελευταῖα βιβλία.

Τοὺς πολέμους τούτους προεκάλεσεν ἡ κατακτητικὴ διάθεσις τῶν Περσῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον ἤδη ἐξαπλωθῆ εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀφρικήν, τὴν Σκυθίαν. Ὑπελείπετο ἡ Εὐρώπη. Ἡ σειρὰ αὐτῆς εἶχεν ἔλθει καὶ μάλιστα τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

Οἱ Πέρσαι προφασίζονται ὅτι ὑποχρεοῦνται νὰ τιμωρήσουν τοὺς Ἑρετριεῖς καὶ τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἐβοήθησαν τοὺς ὁμοεθνεῖς τῶν Ἰωνας, οἵτινες εἶχον ἐπαναστατήσει διὰ τὴν ἐλευθερίαν των.

Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχῃ (490 π. Χ.)

102. Ἀφοῦ ὑπέταξαν τὴν Ἑρέτριαν καὶ παρέμειναν ἐκεῖ ὀλίγας ἡμέρας, ἔπλεον πρὸς τὴν Ἀττικὴν. Ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ πολεμικῶν μένος καὶ ἠλπίζον ὅτι θὰ κάμουν καὶ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ αὐτά, πού ἔκαμαν καὶ εἰς τοὺς Ἑρετριεῖς. Διότι δὲ ὁ Μαραθῶν ἦτο μέρος τῆς Ἀττικῆς καταλληλότατον διὰ ἵπτικόν καὶ ἔκειτο πλησιέστατα τῆς Ἑρετρίας, ὠδήγησεν αὐτοὺς ἐκεῖ ὁ Ἴππίας, ὁ υἱὸς τοῦ Πεισιστράτου.

103. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξ ἄλλου μόλις ἐπληροφορήθησαν ταῦτα, ἔτρεξαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν Μαραθῶνα (πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ πατρίου ἐδάφους). Ὡδήγουν αὐτοὺς δέκα στρατηγοί, ἐκ τῶν ὁποίων δέκατος ἦτο ὁ Μιλτιάδης, τοῦ ὁποίου ὁ πατήρ Κίμων, ὁ υἱὸς τοῦ Στησαγόρου, συνέβη νὰ φύγη ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ ἀποφύγη τὸν Πεισίστρατον, υἱὸν τοῦ Ἴπποκράτους. . .

104. Οὗτος λοιπὸν ὁ Μιλτιάδης ἦλθεν ἀπὸ τὴν Χερσόνησον καὶ ἦτο τότε στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, ἀφοῦ διέφυγεν δις τὸν θάνατον. . .

105. Καὶ πρῶτον μὲν, ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ ἦσαν ἀκόμη εἰς τὴν πόλιν, πέμπουν εἰς τὴν Σπάρτην ὡς κήρυκα τὸν Φειδιππίδην, Ἀθηναῖον τὴν καταγωγὴν, ταχυδρόμον τὸ ἐπάγγελμα. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Φειδιππίδης διηγεῖτο καὶ ἀνέφερεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἐνεφανίσθη ὁ Πάν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Παρθενίου ὄρους ὑπεράνω τῆς Τεγέας. Τὸν ἐφώναζεν ὁ Πάν μὲ τὸ ὄνομά του δυνατὰ «Φειδιππίδην» καὶ τὸν διέταξε νὰ ἐρωτήσῃ τοὺς Ἀθηναίους, διατὶ δὲν φροντίζουν ποσῶς δι' αὐτόν, ἐνῶ αὐτὸς ἔχει καλὰς δι' αὐτοὺς διαθέσεις καὶ εἰς πολλὰς ἤδη περιστάσεις τοὺς ἐφάνη χρήσιμος καὶ ἀκόμη θὰ τοὺς φανῇ. Καὶ αὐτὰ μὲν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπίστευσαν ὅτι εἶναι ἀληθῆ καί, ὅταν ἀποκατεστάθησαν τὰ πράγματα δι' αὐτοὺς, ἔκτισαν κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν ναὸν τοῦ Πανὸς καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸν ἐξιλεώσουν μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ μῆνυμα μὲ θυσίας κατ' ἔτος καὶ μὲ λαμπαδηδρομίας.

106. Ὁ Φειδιππίδης δὲ τότε, ὁ ὁποῖος ἐστάλη ὑπὸ τῶν στρατηγῶν (καὶ ἀκριβῶς ἰσχυρίσθη ὅτι τοῦ ἐφανερῶθη ὁ Πάν), ἐφθασεν ἐντὸς δύο ἡμερῶν ἐκ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὴν Σπάρτην. Ὅταν ἐπαρουσιάσθη εἰς τοὺς ἄρχοντας ἔλεγεν· «ὦ Λακεδαιμόνιοι, οἱ Ἀθηναῖοι σᾶς παρακαλοῦν νὰ τοὺς βοηθήσετε καὶ νὰ μὴ ἀφήσετε νὰ ὑποδουλωθῇ ὑπὸ βαρβάρων ἀνθρώπων πόλις ἀρχαιστάτη τῶν Ἑλλήνων. Καὶ μάλιστα τώρα ἡ Ἑρέτρια ἔχει ὑποδουλωθῇ καὶ ἡ Ἑλλάς ἔχει γίνεαι ἀσθενεστέρα κατὰ μίαν ἀξιόλογον πόλιν». Αὐτὸς λοιπὸν ἀνήγγειλεν εἰς αὐτοὺς ὅσα εἶχεν ἐντολήν. Ἐκεῖνοι ἦσαν μὲν πρόθυμοι νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ τοὺς ἦτο ἀδύνατον ἀμέσως νὰ πράξωσι τοῦτο, διότι δὲν εἶχον τὴν διάθεσιν νὰ παραβοῦν τὸν νόμον. Ἦτο πράγματι ἡ ἐνάτη ἡμέρα τοῦ μηνὸς καὶ τὴν ἐνάτην εἶπον ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐκστρατεύσουν, ἀφοῦ δὲν ἦτο πανσέληνος.

107. Καί αὐτοί μὲν ἀνέμενον τὴν πανσέληνον. Ὁ δὲ Ἴππιος ὠδήγησε τοὺς βαρβάρους εἰς τὸν Μαραθῶνα... Καί ἐνῶ οὗτος ἐπεστάτει εἰς ταῦτα (= τὴν παράταξιν τῶν βαρβάρων) συνέβη νὰ πταρισθῇ καὶ νὰ βῆξῃ δυνατώτερα ἀπὸ ὅσον ἐσυνήθιζεν. Ἐπειδὴ ἦτο γέρων, οἱ περισσότεροι ὀδόντες του ἐκινουῦντο. Μὲ τὴν βίαν, ποὺ ἔβηξε λοιπόν, ἔνα δόντι ἐπινάχθη ἔξω. Ἐπειδὴ δ' ἐπεσεν αὐτὸ εἰς τὴν ἄμμον, κατέβαλε μεγάλην φροντίδα ἐπὶ πολλὴν ὥραν, διὰ νὰ τὸ εὗρῃ. Ἀφοῦ τὸ δόντι πρὸς λύπην του δὲν ἐφαίνετο, ἀνεστέναζε καὶ εἶπε πρὸς τοὺς παρισταμένους. «Ἡ γῆ αὐτὴ ἐδῶ δὲν εἶναι ἰδική μας καὶ δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ τὴν ὑποτάξωμεν. Ὅσον μέρος σχεδὸν μοῦ ἀνῆκε, τὸ δόντι μου τὸ κατέχει».

108. Πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἦσαν παρατεταγμένοι εἰς τὸ τέμενος τοῦ Ἡρακλέους, ἦλθον μὲ ὄλας τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις οἱ Πλαταιεῖς, καθόσον οὗτοι εἶχον τεθῆ ἄλλοι τῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὅποιοι καὶ εἶχον ἤδη ἀναλάβει πολλοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ αὐτῶν. Εἶχον δὲ προσχωρήσει εἰς τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Ἐπειδὴ ἐπιέζοντο ὑπὸ τῶν Θηβαίων οἱ Πλαταιεῖς, κατ' ἀρχὰς προσεφέρθησαν εἰς τὸν Κλεομένην, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀναξανδρίδου, καὶ εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ ὅποιοι ἔτυχε νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὰ περὶχωρα. Αὐτοὶ ὅμως δὲν τοὺς ἐδέχθησαν καὶ τοὺς εἶπαν τὰ ἑξῆς. «Ἡμεῖς κατοικοῦμεν μακρὰν καὶ ἡ βοήθειά μας πιθανὸν νὰ μὴ σᾶς ὠφελήσῃ, διότι εἶναι δυνατόν νὰ κινδυνεύσετε πολλάκις νὰ υποδουλωθῆτε, πρὶν τὸ μάθωμεν ἡμεῖς. Σᾶς συμβουλευόμεν λοιπόν νὰ προσχωρήσετε εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι καὶ γείτονές σας εἶναι καὶ ἱκανοὶ νὰ σᾶς βοηθήσουν. «Οἱ Λακεδαιμόνιοι συνεβούλευον αὐτὰ ὄχι τόσον ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τοὺς Πλαταιεῖς, ὅσον διότι ἤθελον νὰ καταπονοῦν τοὺς Ἀθηναίους μὲ τὸ νὰ ἔρχωνται εἰς ρῆξιν πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς. Οἱ Λακεδαιμόνιοι λοιπόν ἔδωσαν αὐτὴν τὴν συμβουλήν εἰς τοὺς Πλαταιεῖς. Αὐτοὶ δὲν ἔδειξαν δυσπιστίαν, ἀλλ', ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἐτέλουν θυσιάς πρὸς τιμὴν τῶν δώδεκα θεῶν, ἐκάθισαν ὡς ἰκέται εἰς τὸν βωμὸν καὶ προσέφεραν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τοὺς Ἀθηναίους...

Παρέδωκαν λοιπόν οἱ Πλαταιεῖς τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τὸν τρόπον, τὸν ὅποιον ἀνέφερα, καὶ τότε ἦλθον εἰς τὸν Μαραθῶνα, διὰ νὰ τοὺς βοηθήσουν.

109. Αἱ γυνῶμαι τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν ἐδιχάσθησαν. Οἱ

μὲν δὲν ἤθελον νὰ πολεμήσουν λέγοντες ὅτι εἶναι ὀλίγοι, διὰ νὰ συμπλακοῦν μὲ τὸν στρατὸν τῶν Μήδων, οἱ δὲ ἄλλοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Μιλτιάδης, προέτρεπον νὰ γίνῃ μάχη. Ἦσαν λοιπὸν διηρημένοι καὶ ἕνεκα τούτου μάλιστα ἐνῆκα ἢ χειροτέρα τῶν γνωμῶν· ἀλλ' ὑπῆρχεν ἐνδέκατος ψηφοφόρος, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐξελέγη διὰ κλήρου πολέμαρχος τῶν Ἀθηναίων. Διότι τὸν παλαιὸν καιρὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἐδίδον δικαίωμα ψήφου εἰς τὸν πολέμαρχον ἴσον πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦ στρατηγοῦ. Τότε πολέμαρχος ἦτο ὁ Καλλιμάχος ὁ Ἀφιδναῖος. Πρὸς αὐτὸν ἦλθεν ὁ Μιλτιάδης καὶ εἶπε τὰ ἐξῆς. «Ἀπὸ σὲ τώρα ἐξαρτᾶται, ὦ Καλλιμάχε, ἢ νὰ υποδουλώσῃς τὰς Ἀθήνας ἢ νὰ καταστήσῃς αὐτὰς ἐλευθέραι καὶ νὰ ἀφήσῃς αἰωνίαν ἀνάμνησιν τοῦ ὀνόματός σου, ἐφόσον θὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι, ὅποιον δὲν ἄφησαν οὐδὲ ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων. Διότι ἀπὸ τότε ποὺ ὑπάρχουν οἱ Ἀθηναῖοι, μόνον τώρα ἔχουν περιέλθει εἰς μέγιστον κίνδυνον· καὶ ἐὰν μὲν ὑποκύψουν εἰς τοὺς Μήδους, εἶναι ἀποφασισμένον, τί θὰ πάθουν παραδιδόμενοι εἰς τὸν Ἰππῖαν· ἂν ὅμως ἡ πόλις αὐτὴ νικήσῃ, ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ γίνῃ πρώτη τῶν Ἑλληνίδων πόλεων. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθοῦν αὐτὰ καὶ πῶς ἀπὸ σὲ ἀκριβῶς ἐξαρτᾶται νὰ ἔχῃς τὴν κυρίαρχον ἀπόφασιν κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμήν, ἔρχομαι τώρα νὰ σοῦ ἀναπτύξω.

Αἱ γνώμαι ἡμῶν τῶν δέκα στρατηγῶν ἔχουν διχασθῆ, οἱ μὲν θέλουν νὰ πολεμήσωμεν, οἱ δὲ νὰ μὴ πολεμήσωμεν. Ἐὰν μὲν δὲν πολεμήσωμεν, φοβοῦμαι, μήπως πέσῃ καμμιά μεγάλη διχόνοια εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ κλονίση τὰ φρονήματα αὐτῶν, ὥστε νὰ γίνουν φίλοι τῶν Μήδων. Ἐὰν ὅμως συγκρουσθῶμεν μετὰ τῶν βαρβάρων, πρὶν ἢ διαφθορῆ ἢ συνείδησις μερικῶν Ἀθηναίων, δυνάμεθα νὰ νικήσωμεν εἰς τὴν μάχην ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι οἱ θεοὶ θὰ εἶναι οὐδέτεροι. Πάντα ταῦτα λοιπὸν τώρα εἰς σὲ στηρίζονται καὶ ἀπὸ σὲ ἐξαρτῶνται. Διότι, ἂν ταχθῆς μὲ τὴν γνώμην μου, θὰ ἔχῃς πατρίδα ἐλευθέραν καὶ πόλιν τὴν πρώτην μεταξὺ τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Ἄν ὅμως προτιμήσῃς τὴν γνώμην ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι μὲ πάντα τρόπον προσπαθοῦν νὰ ἀποτρέψουν τὴν σύγκρουσιν μὲ τοὺς ἐχθρούς, θὰ ἔχῃς τὰ ἐναντία ἀγαθὰ ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀνέφερα».

110. Διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ Μιλτιάδης παίρνει μὲ τὸ μέρος τοῦ τὸν Καλλιμάχου. Ἐφοῦ προσετέθη καὶ ἡ γνώμη τοῦ πολέμαρχου, ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ ἡ μάχη.

Μετά από αυτά οι στρατηγοί, οι όποιοι ἦσαν ὑπὲρ τῆς μάχης, ὅπως ἤρχετο ἡ σειρά ἐκάστου νὰ ἔχη ἐπὶ μίαν ἡμέραν τὴν ἀρχηγίαν, προσέφερον αὐτὴν εἰς τὸν Μιλτιάδην. Οὗτος, ἂν καὶ ἐδέχετο αὐτὴν, δὲν ἐδίδεν ἀκόμη τὴν μάχην, μέχρις ὅτου ἔφθασεν ἡ ἡμέρα τῆς ἰδικῆς του ἀρχηγίας.

111. "Όταν ὅμως περιῆλθεν εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχηγία, τότε πλέον παρετάσσοντο οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς μάχην ὡς ἐξῆς. Τοῦ μὲν δεξιοῦ κέρατος ἠγεῖτο ὁ πολέμαρχος Καλλιμάχος. Διότι ὁ νόμος τότε αὐτὸ διέτασσε εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὁ πολέμαρχος νὰ ἔχη τὸ δεξιὸν κέρας. Μετὰ τοῦτον παρετάσσοντο αἱ φυλαὶ κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν τῶν σειρῶν καὶ ἡ μία πλησίον τῆς ἄλλης. Τελευταῖοι δὲ παρετάσσοντο, κατέχοντες τὸ ἀριστερὸν κέρας, οἱ Πλαταιεῖς.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν μάχην καὶ ἔπειτα, ὁσάκις οἱ Ἀθηναῖοι κάμνουν θυσίας κατὰ τὰς πανηγύρεις, αἱ ὁποῖαι τελοῦνται κατὰ πενταετίαν, ὁ Ἀθηναῖος κῆρυξ εὐχόμενος λέγει νὰ παρέχουν οἱ θεοὶ τὰ ἀγαθὰ συγχρόνως εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ εἰς τοὺς Πλαταιεῖς. "Όταν δὲ παρετάσσοντο οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν Μαραθῶνα, συνέβη τὸ ἐξῆς περίεργον. Ἐπειδὴ τὸ μῆκος τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως ἐπεβάλλετο νὰ εἶναι ἴσον πρὸς τὸ μῆκος τῆς παρατάξεως τῶν Μήδων, τὸ μὲν μέσον αὐτοῦ ἐσχηματίσθη εἰς μικρὸν βάθος ἀνδρῶν καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἦτο ἀσθενεστάτη ἡ Ἑλληνικὴ παράταξις, ἐνῶ τὰ δύο ἄκρα αὐτῆς ἦσαν ἰσχυρότατα ὡς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν.

112. "Όταν εἶχε τελειώσει δι' αὐτοὺς ἡ πρὸς μάχην παράταξις καὶ αἱ θυσίαι ἀπέβησαν εὐνοϊκαί, τότε, μόλις ἐδόθη τὸ σύνθημα τῆς ἐπιθέσεως, οἱ Ἀθηναῖοι τρέχοντες ἐρίφθησαν κατὰ τῶν βαρβάρων. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο στρατῶν διάστημα δὲν ἦτο ὀλιγώτερον τῶν ὀκτῶ σταδίων. Οἱ Πέρσαι ἐξ ἄλλου βλέποντες τοὺς ἀντιπάλους νὰ ἐπέρχωνται τροχάδην παρεσκευάζοντο, διὰ νὰ δεχθοῦν τὴν ἐπίθεσιν. Καὶ ἐνόμιζον ὅτι παραφροσύνῃ κατέλαβε τοὺς Ἀθηναίους καὶ μάλιστα πάρα πολὺ ὀλεθρία, ὅπως ἔβλεπον αὐτοὺς νὰ εἶναι ὀλίγοι καὶ ὅμως νὰ ἐπιτίθενται ὀρητικώτατα, χωρὶς νὰ ἔχουν οὔτε ἵππικὸν οὔτε τοξότας. Καὶ αὐτὰ μὲν λοιπὸν ἦσαν τὰ συμπεράσματα τῶν βαρβάρων. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως, ὅταν συντεταγμένοι ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν βαρβάρων, ἐμάχοντο μετὰ γενναϊότητος ἀξίας νὰ ἐγκωμισθῇ. Διότι πρῶτοι ἐξ ὄλων τῶν ὅσων ἡμεῖς γνωρίζομεν Ἑλλήνων ἐπετέθησαν με ὀρμὴν κατὰ τῶν πο-

λεμίων, πρῶτοι ἐπίσης ἀντίκρυσαν ἀτάραχοι τὴν Μηδικὴν ἐνδυμασίαν καὶ τοὺς ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἐφόρουσαν αὐτὴν. Ἐνῶ μέχρι τότε ἀκόμη καὶ τὸ ὄνομα τῶν Μήδων ἐφοβοῦντο οἱ Ἕλληνες νὰ ἀκούσουν.

113. Ἡ μάχη αὐτὴ τοῦ Μαραθῶνος διήρκεσε πολὺ. Καὶ εἰς μὲν τὸ μέσον τῆς παρατάξεως, ὅπου εἶχον παραταχθῆ οἱ ἴδιοι οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Σάκται, ἐνίκων οἱ βάρβαροι καί, ὅπως ἦσαν νικηταὶ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀφοῦ ἔκαμαν ρῆγμα, κατεδίωκον τοὺς Ἕλληνας πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς παρατάξεως ἐνίκων οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Πλαταιεῖς. Νικῶντες, τοὺς μὲν τραπέντας εἰς φυγὴν βαρβάρους ἀφινον νὰ φεύγουν, αὐτοὶ δέ, ἀφοῦ συνήνωσαν τὰ δύο κέρατα, ἐμάχοντο κατ' ἐκείνων τῶν βαρβάρων, οἱ ὅποιοι εἶχον κάμει τὸ ρῆγμα εἰς τὸ μέσον τῆς γραμμῆς αὐτῶν καὶ ἐνίκων οἱ Ἀθηναῖοι. Τοὺς Πέρσας, ποὺ ἐτρέποντο εἰς φυγὴν, ἀκολουθοῦντες ἐφόνεον μέχρις ὅτου ἐφθασαν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅτε ἐζήτουν πῦρ καὶ ἐπετίθεντο κατὰ τῶν πλοίων.

114. Εἰς αὐτὴν τὴν μάχην ἐφονεύθη ἀφ' ἐνὸς μὲν ὁ πολέμαρχος Καλλιμαχος δεΐξας μεγάλην ἀνδρείαν. Ἀπὸ τοὺς στρατηγούς ἀπέθανεν ὁ Στησίλαος ὁ υἱὸς τοῦ Θρασύλου. Ὁ Κυνέγειρος ὁ υἱὸς τοῦ Εὐφορίωνος ἀφ' ἐτέρου, καθ' ἣν στιγμὴν προσεπάθει νὰ πιάσῃ ἓν πλοῖον ἀπὸ τὴν πρύμναν, ἐφονεύθη, ἀφοῦ τοῦ ἀπεκόπη ἡ χεὶρ διὰ πελέκειος. Ἔπεσαν ἐπίσης καὶ ἄλλοι Ἀθηναῖοι πολλοὶ καὶ ὀνομαστοί.

115. Ἐπτὰ μὲν λοιπὸν πλοῖα ἐκυρίευσαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ἀθηναῖοι. Οἱ δὲ βάρβαροι μὲ τὰ ὑπόλοιπα πλοῖα ἀπέπλευσαν καὶ ἀφοῦ ἐπῆραν ἀπὸ τὴν νῆσον, εἰς τὴν ὁποίαν τοὺς εἶχον ἀφήσει, τοὺς ἐκ τῆς Ἐρετριάς αἰχμαλώτους, περιέπλεον τὸ Σούνιον θέλοντες νὰ προλάβουν τοὺς Ἀθηναίους καὶ νὰ φθάσουν εἰς τὰς Ἀθήνας πρῶτοι.

116. Καὶ οὗτοι μὲν περιέπλεον τὸ Σούνιον. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, μὲ ὄσσην δυνατὴν ταχύτητα εἶχον εἰς τοὺς πόδας, ἔσπευδον πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως καὶ ἐφθασαν, προτοῦ νὰ ἔλθουν οἱ βάρβαροι. Ἀναχωρήσαντες ἐκ τοῦ ἐν Μαραθῶνι τεμένους τοῦ Ἡρακλέους ἐφθασαν καὶ ἐστρατοπέδευσαν εἰς ἄλλο τέμενος τοῦ Ἡρακλέους, εἰς ἐκεῖνο ποὺ εὐρίσκεται εἰς τὸ Κυνόσαργες. Οἱ βάρβαροι μὲ τὰ πλοῖα ἐπλευσαν εἰς τὰ ἀνοικτὰ τοῦ Φαλήρου (διότι αὐτὸ ἦτο τότε τὸ ἐπίνειον τῶν Ἀθηναίων) καί, ἀφοῦ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ἐκράτησαν ἐπ' ὀλίγον τὰ πλοῖα ἠγκυροβολημένα, ἀπέπλευσαν ὀπίσω εἰς τὴν Ἀσίαν.

117. Εἰς τὴν μάχην ταύτην τοῦ Μαραθῶνος ἀπέθανον ἀπὸ τοῦ βαρβάρους ἕξ χιλιάδες τετρακόσιοι, ἀπὸ τοῦ Ἀθηναίου ἑκατὸν ἐνενηκοντα δύο. Τόσοι μὲν ἔπεσον καὶ ἀπὸ τοῦ δύο ...

120. Ἦλθον δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὴν πανσέληνον δύο χιλιάδες Λακεδαιμόνιοι καὶ εἶχον τόσην σπουδὴν νὰ προφθάσουν, ὥστε ἦσαν εἰς τὴν Ἀττικὴν τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεώς των ἐκ τῆς Σπάρτης. Ἐπειδὴ ἔφθασαν μετὰ τὴν μάχην, ἐπεθύμουν νὰ ἴδουν τοῦλάχιστον τοὺς Μήδους. Μετέβησαν λοιπὸν εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ τοὺς εἶδον. Μετὰ ταῦτα ἐπαινοῦντες τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὰ κατορθώματά των ἐπέστρεψαν εἰς Σπάρτην.

ΠΟΛΥΜΝΙΑ

Περίληψις

τῶν πρό τῆς Μάχης τῶν Θερμοπυλῶν

Δέκα ἔτη ἀκριβῶς μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος (490 π. Χ.) κατόπιν μακρᾶς προπαρασκευῆς, ἣ ὅποια εἶχεν ἀρχίσει ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Δαρείου Α' (520 - 485) π. Χ., ἐξηκολούθησε δὲ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου του Ξέρξου (485 - 465 π. Χ.), οἱ Πέρσαι ἐπεχείρησαν τὴν τρίτην ἐκστρατείαν αὐτῶν πρὸς καθυπόταξιν τῆς Ἑλλάδος. Μέγας στρατὸς 1.800.000 περίπου ἀνδρῶν, τοῦ ὁποίου ἠγείται αὐτοπροσώπως ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν, ἐξεκίνησε τὴν ἄνοιξιν τοῦ 480 π. Χ. ἀπὸ τὰς Σάρδεϊς τῆς Μ. Ἀσίας καὶ διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, τὸν ὁποῖον ἔξενξαν, καὶ διὰ μέσου τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, αἱ ὁποῖαι ὑπέκλυαν ἄνευ ἀντιστάσεως, βαδίζει κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Παραλλήλως καὶ μέγας πολεμικὸς στόλος τῶν Περσῶν ἐκ 1200 πλοίων πλέει κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐνώπιον τοῦ ἐπερχομένου κινδύνου οἱ Ἕλληνες - τὸ πλεῖστον ἐξ αὐτῶν, διότι ὑπάρχουν καὶ σπουδαῖαι ἐξαιρέσεις, ὡς π. χ. οἱ Ἀργεῖοι, οἱ Θηβαῖοι καὶ ἄλλοι - συσπειροῦνται, διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, εἰς ἐνιαῖον συνασπισμόν, τὸ δὲ συνέδριον αὐτῶν ἐν τῷ Ἴσθμῳ τῆς Κορίνθου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Σπαρτιατῶν, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Ἀθηναῖοι χάριν τοῦ γενικοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος παραχωροῦν προθύμως τὰ πρωτεῖα, ἀπεφάσισε τὴν ἀποστολὴν στρατεύματος κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ Τέμπη τῆς Θεσσαλίας, ἀκολούθως δὲ εἰς τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν διὰ τὴν ἀναχακίτην τοὺς ἐχθρούς. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωνίδας,

ἐπὶ κεφαλῆς 300 Σπαρτιατῶν καὶ 7.000 ἄλλων Ἑλλήνων, ἔρχεται ἐκεῖ, διὰ τὴν ἐμποδίσει τὴν κάθοδον τῶν βαρβάρων. Συγχρόνως καὶ ὁ στόλος τῶν Ἑλλήνων ἐκ 300 πολεμικῶν πλοίων - ἐκ τῶν ὁποίων 150 ἦσαν Ἀθηναϊκὰ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Θεμιστοκλέους - ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Εὐρουβιάδην πέμπεται εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον, διὰ τὴν συναντήσῃ τὸν Περσικόν.

Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν (480 π.Χ.)

201. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Ξέρξης εἶχε στρατοπεδεύσει εἰς τὴν Μαλίδα τῆς Τραχινίας καὶ οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ στενόν. Ὁ τόπος αὐτὸς ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους Ἕλληνας Θερμοπύλαι, ἀπὸ τοὺς ἐνοπίους ὅμως καὶ τοὺς περιοίκους ἀπλῶς Πύλαι. Ἐστρατοπεδεύον λοιπὸν οἱ δύο στρατοὶ εἰς αὐτὰ τὰ μέρη καὶ κατεῖχεν ὁ μὲν Ξέρξης τὰ πρὸς Βορρᾶν μέχρι Τραχίνος, οἱ δὲ Ἕλληνες τὰ πρὸς Νότον.

202. Οἱ Ἕλληνες, πρὸ ἀνέμενον τοὺς Πέρσας εἰς τὸ μέρος αὐτό, ἦσαν οἱ ἐξῆς: τριακόσιοι Σπαρτιαῖται· χίλιοι Τεγεᾶται καὶ Μαντινεῖς· ἑκατὸν εἴκοσιν ἀπὸ τὸν Ὀρχομενὸν τῆς Ἀρκαδίας καὶ χίλιοι ἀπὸ τὴν λοιπὴν Ἀρκαδίαν. Ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἦσαν τετρακόσιοι, ἀπὸ τὸν Φλειοῦντα διακόσιοι καὶ ἀπὸ τὰς Μυκῆνας ὀγδοήκοντα. Αὐτοὶ ἦσαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Ἀπὸ τοὺς Βοιωτοὺς ἦσαν ἑπτακόσιοι Θεσπιεῖς καὶ τετρακόσιοι Θηβαῖοι.

203. Προσεκλήθησαν προσέτι καὶ ἦλθον πανστρατιᾷ οἱ Ὀπούντιοι Λοκροὶ καὶ χίλιοι Φωκεῖς. Διότι τοὺς ἐκάλεσαν οἱ Ἕλληνες εἰς βοήθειαν δι' ἀγγελιαφόρων λέγοντες, ὅτι οἱ ἴδιοι μὲν ἔχουν ἔλθει ὡς ἐμπροσθοφυλακὴ τῶν ἄλλων συμμάχων, οἱ ὑπόλοιποι δὲ ἀναμένονται νὰ καταφθάσουν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, εἶναι δὲ ἀσφαλεῖς ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, διότι φρουρεῖται ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς Αἰγινήτας καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσοι ἔχουν ταχθῆ εἰς τὸ ναυτικόν, καὶ δὲν ἔχουν τίποτε νὰ φοβηθοῦν. Ἐξ ἄλλου καὶ ἐκεῖνος, πρὸ ἔρχεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ἄνθρωπος θνητὸς καὶ ὄχι Θεός, δὲν ὑπάρχει δὲ ἄνθρωπος, εἰς τὸν ὅποιον, ἀφ' οὔτου ἐγεννήθη, νὰ μὴ συνέβησαν ἀτυχήματα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του, εἰς τοὺς μεγάλους μάλιστα συμβαίνουν τὰ μεγαλύτερα ἀτυχήματα. Εἶναι πεπρωμένον λοιπὸν καὶ αὐτός, πρὸ ἔρχεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ εἶναι ἄνθρωπος, νὰ πέσῃ κάποτε ἔξω εἰς τὰς προσδοκίας του. Ἀκούοντες λοιπὸν αὐτά, ἔσπευδον πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Τραχίνα.

204. Οἱ Ἕλληνες εἶχον ἐκεῖ καὶ ἄλλους στρατηγούς, δηλ. κάθε πόλις τὸν ἰδικὸν της, ἀλλ' ὁ πλέον ἐκτιμώμενος καὶ ἀρχηγὸς ὅλου τοῦ στρατεύματος ἦτο ὁ Λεωνίδας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀναξανδρίδου ἀπὸ τὴν Σπάρτην. Οἱ πρόγονοί του ἀπὸ τὸν πατέρα του πρὸς τὰ ἄνω ἦσαν ὁ Ἀνα-

Ξανδρίδης, ὁ Λέων, ὁ Εὐρυκρατίδης, ὁ Ἀνάξανδρος, ὁ Εὐρυκράτης, ὁ Πολύδωρος, ὁ Ἀλκαμένης, ὁ Τήλειος, ὁ Ἀρχέλαος, ὁ Ἀγρησίλαος, ὁ Δόρυστος, ὁ Λεωβότης, ὁ Ἐχέστρατος, ὁ Ἅγις, ὁ Εὐρυσθένης, ὁ Ἀριστόδημος, ὁ Ἀριστόμαχος, ὁ Κλεοδαῖος, ὁ Ὑλλος καὶ ὁ Ἡρακλῆς.

205. Ἦλθε δὲ τότε ὁ Λεωνίδας εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἀφοῦ ἐπῆρε τριακοσίους ἀπὸ τοὺς καλυτέρους πολίτας, ποὺ εἶχον ἄρρενα τέκνα. Ἐρχόμενος παρέλαβε καὶ τοὺς Θηβαίους, τοὺς ὁποίους ἀνέφερα προηγουμένως εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν καὶ τῶν ὁποίων στρατηγὸς ἦτο ὁ Λεοντιάδης ὁ υἱὸς τοῦ Εὐρυμάχου. Ἔσπευσε δὲ ὁ Λεωνίδας νὰ παραλάβῃ ὁ ἴδιος μόνον αὐτοὺς ἐκ τῶν Ἑλλήνων, διότι κατηγοροῦντο πολὺ, ὅτι μηδίζουσι, ὅτι εἶναι δηλαδὴ μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν. Τοὺς ἐκάλεσε λοιπὸν ὁ ἴδιος νὰ ἔλθουσι εἰς τὸν πόλεμον, διὰ νὰ ἴδῃ, ἂν θὰ στείλουν μαζὶ τοῦ στρατὸν ἢ θὰ ἀρνηθοῦν ἐμφανῶς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖνοι ὅμως ἔσπειλαν, ἂν καὶ δὲν εἶχον τὰ ἴδια φρονήματα.

206. Οἱ Σπαρτιᾶται λοιπὸν ἔσπειλαν τὸν Λεωνίδα καὶ τοὺς τριακοσίους, διὰ νὰ ἐπιστρατευθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι, ἀφοῦ θὰ τοὺς ἔβλεπον, καὶ νὰ μὴ ταχθοῦν μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν, ἐὰν ἐμάνθανον ὅτι κάμνουν ἀναβολάς. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἐμπόδιον ἡ ἑορτὴ τῶν Καρνείων, ἐσκόπευον, ἀφοῦ κάμουν τὴν ἑορτὴν καὶ ἀφήσουσι φρουροὺς εἰς τὴν Σπάρτην, νὰ σπεύσουσι κατόπιν πρὸς βοήθειαν πανστρατιᾶ. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι ἐσκέπτοντο νὰ ἐνεργήσουσι κατὰ τρόπον ἀνάλογον. Διότι συνέβη νὰ συμπέσουσι οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες εἰς τὴν ἰδίαν ἐποχὴν. Νομίζοντες λοιπὸν ὅτι ὁ πόλεμος εἰς τὰς Θερμοπύλας δὲν θὰ διεξαχθῇ τόσον ταχέως, ἔσπειλαν ἀπλῶς τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν.

207. Ὅταν λοιπὸν ὁ Ξέρξης ἔφθασε πλησίον εἰς τὰς Θερμοπύλας, οἱ Ἕλληνες ποὺ ἐφύλασσαν ἐκεῖ, κατελήφθησαν ἀπὸ φόβον καὶ συνεσκέπτοντο, ἂν ἔπρεπε νὰ ἀπαχωρήσουσι. Οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι τότε εἶχον τὴν γνώμην, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψουσι εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ φυλάξουσι τὸν Ἴσθμόν. Οἱ Φωκεῖς ὅμως καὶ οἱ Λοκροὶ ἠγανάκτησαν διὰ τὴν πρότασιν αὐτὴν καὶ ὁ Λεωνίδας ἀπεφάσισε νὰ παραμείνῃ, ἔσπειλε δὲ ἀγγελιαφόρους εἰς τὰς πόλεις, διὰ νὰ ζητήσουσι καὶ ἄλλην βοήθειαν, διότι οἱ ἴδιοι ἦσαν ὀλίγοι ἔναντι τῶν Περσῶν.

208. Ἐνῶ δὲ οἱ Ἕλληνες συνεσκέπτοντο, ὁ Ξέρξης ἔσπειλεν ἐπι-

πον κατάσκοπον, διὰ τὰ ἴδη, πόσοι εἶναι καὶ τί κάμνουν. Διότι εὐρισκόμενος ἀκόμη εἰς τὴν Θεσσαλίαν εἶχεν ἀκούσει, ὅτι ἦτο συγκεντρωμένους ἐκεῖ ὀλίγος στρατός καὶ ὅτι ἀρχηγοὶ τοῦ ἦσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ μάλιστα ὁ Λεωνίδας καταγόμενος ἀπὸ τὸν Ἡρακλέα. Ὅταν ὁ ἵππευς οὗτος ἐπλησίασε, παρετήρησεν, ἀλλὰ δὲν διέκρινε βεβαίως ὄλον τὸ στρατόπεδον, διότι τοὺς εὐρισκομένους πρὸς τὰ ἔσω τοῦ τείχους, ποὺ εἶχον κατασκευάσει οἱ Ἕλληνες, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τοὺς ἴδῃ. Εἶδεν ὅμως τοὺς ἔξω καὶ τὰ ὄπλα των, τὰ ὅποια ἔκειντο ἔμπροσθεν τοῦ τείχους. Συνέπεσε δὲ νὰ ἔχουν τότε τοποθετηθῆ ἔξω οἱ Λακεδαιμόνιοι. Ἐβλεπε λοιπὸν ἄλλους ἐξ αὐτῶν νὰ γυμνάζωνται, ἄλλους νὰ κτενίζουν τὴν κόμην των. Παρατηρῶν αὐτὰ ἐθαύμαζε καὶ ὑπελόγιζε τὸν ἀριθμὸν των. Ἀφοῦ ἐξηκρίβωσεν ὅλα αὐτά, ἐπέστρεψεν ὀπίσω ἀνενόχλητος, διότι κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δὲν τὸν κατεδίωξεν οὔτε τοῦ ἔδωκε σημασίαν. Ἀφοῦ ἔφθασε ὀπίσω, διηγήθη εἰς τὸν Ξέρξην ὅλα ὅσα εἶχεν ἴδει.

209. Ὁ Ξέρξης ὅμως ἀκούσας αὐτὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐννοήσῃ, τί πράγματι συνέβαινε, δηλ. ὅτι ἠτοιμάζοντο νὰ ἀποθάνουν καὶ νὰ φονεύσουν ὅσους δυνηθοῦν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ διαγωγὴ των τοῦ ἐφαίνετο γελοία, ἐκάλεσε τὸν Δημόρατον (1), ὁ ὅποιος εὐρίσκετο εἰς τὸ στρατόπεδόν του καὶ, ὅταν ἤλθε, τὸν ἠρώτησε δι' ὅλα αὐτά. Ἐκεῖνος δὲ εἶπεν· «Ἐχεις ἀκούσει καὶ ἄλλοτε, ὅταν ἐξεκινήσαμεν διὰ τὴν Ἑλλάδα, νὰ ὀμιλῶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς· καὶ ὅταν μὲ ἤκουσες, ἐγέλασες δι' ἐμέ, διότι σοῦ εἶπα, ποῖαν ἔκβασιν προέβλεπον, ὅτι θὰ ἔχουν τὰ πράγματα. Εἰς ἐμέ, βασιλεῦ, εἶναι πολὺ δύσκολον ἔργον νὰ χρησιμοποιοῦ τὴν ἀλήθειαν ἐνώπιόν σου· ὅμως ἄκουσον καὶ τώρα. Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ ἔχουν ἔλθει, διὰ νὰ πολεμήσουν μὲ ἡμᾶς διὰ τὸ στενὸν καὶ ἐτοιμάζονται δι' αὐτό. Ὑπάρχει δὲ εἰς αὐτούς ὁ ἐξῆς νόμος· ὅταν πρόκειται νὰ διακινδυνεύουν τὴν ζωὴν των, στολίζουσι τὰς κεφαλὰς των. Γνώριζε δὲ ὅτι, ἂν καθυποτάξῃς αὐτούς καὶ ὅσους ὑπολείπονται εἰς τὴν Σπάρτην, δὲν ὑπάρχει ἄλλο ἔθνος εἰς τὸν κόσμον, τὸ ὅποιον νὰ ἀντισταθῆ ἑναντίον σου. Διότι τώρα βαδίζεις ἑναντίον τοῦ λαμπροτέρου βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ ἑναντίον τῶν γενναιοτέρων ἀνδρῶν». Εἰς τὸν Ξέρξην ὅμως οἱ λόγοι οὗτοι ἐφαίνοντο ἐντελῶς ἀπίστευτοι καὶ τὸν ἠρώτα πάλιν ἐκ δευτέρου, μὲ ποῖον

(1) Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης (510 - 491 π. Χ.), ἐκθροισθεὶς καὶ καταφυγὼν εἰς τὸν Μέγαν Βασιλέα τῶν Περσῶν.

τρόπον, ἀφοῦ εἶναι τόσον ὀλίγοι, θὰ πολεμήσουν ἐναντίον τοῦ στρατοῦ του. Καί ὁ Δημάρατος εἶπεν «Βασιλεῦ νά με θεωρῆς ψεύστην, ἂν τὰ πράγματα δὲν συμβοῦν, ὅπως ἐγὼ λέγω».

210. Ἄλλὰ μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν ἔπεισε τὸν Ξέρξην. Οὗτος ἄφησε νὰ περάσουν τέσσαρες ἡμέραι ἐλπίζων πάντοτε, ὅτι οἱ Ἕλληνας θὰ ἀποχωρήσουν. Τὴν πέμπτην ὅμως ἡμέραν, ἐπειδὴ δὲν ἐπεμακρύνοντο, ἀλλ' ἔδιδον τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι κατεχόμενοι ἀπὸ ἀναίδειαν καὶ ἀνοησίαν θὰ παρέμενον, ὀργισθεῖς ἐξαπέστειλεν ἐναντίον των τοὺς Μήδους καὶ τοὺς Κισσίους καὶ ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ τοὺς συλλάβουν καὶ νὰ τοὺς φέρουν ἐνώπιόν του ζῶντας. Καθὼς λοιπὸν ἐπέπεσαν οἱ Μῆδοι κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐφονεύοντο πολλοί, ἄλλοι ἐπήρχοντο καὶ δὲν ἔπαυον παρὰ τὰς μεγάλας ἀπωλείας των. Καὶ ἐγένετο εἰς ὅλους φανερόν καὶ εἰς τὸν ἴδιον βεβαίως τὸν βασιλέα, ὅτι πολλοὶ ἦσαν οἱ ἄνθρωποι, ὀλίγοι ὅμως οἱ ἀληθεῖς πολεμισταί. Διήρκεσε δὲ ἡ μάχη ὅλην τὴν ἡμέραν.

211. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Μῆδοι ἐδεινοπάθουν, αὐτοὶ μὲν ὑπεχώρησαν, τοὺς διεδέχθησαν δὲ οἱ Πέρσαι ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ὁ βασιλεὺς ὠνόμαζεν Ἀθανάτους καὶ ἀρχηγὸς των ἦτο ὁ Ὑδάρνης· προέβλεπεν ὅτι οὗτοι θὰ ἐνίκων εὐκόλως. Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ συγκρουσθέντες μὲ τοὺς Ἕλληνας δὲν εἶχον μεγαλύτεραν ἐπιτυχίαν ἀπὸ τοὺς Μήδους· διότι ἐμάχοντο εἰς στενὸν μέρος, εἶχον δόρατα μικρότερα καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν των. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐμάχοντο κατὰ τρόπον θαυμάσιον καὶ ἔδειξαν μὲ διαφόρους τρόπους, τί δύνανται νὰ πράξουν εἰς τὸν πόλεμον ἄνθρωποι ἐξησχημένοι ἐναντίον ἀνασκήτων· καὶ ὁσάκις ἔστρεφον τὰ νῶτα ὅλοι μαζὶ δῆθεν διὰ νὰ φύγουν, οἱ βάρβαροι, καθὼς τοὺς ἔβλεπον, νὰ φεύγουν, ἐπήρχοντο μὲ φωνὰς καὶ πάταγον, ἀλλὰ μόλις τοὺς ἐπλησίαζον, ἔστρεφον ἀποτόμως ἐναντίον των καὶ μὲ τὴν μεταστροφὴν αὐτὴν ἐφόνεον ἀναρίθμητον πλῆθος Περσῶν. Ἐφονεύοντο δὲ ὀλίγοι καὶ ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Πέρσαι παρὰ τὰς προσπαθείας των, ἐπιτιθέμενοι κατὰ τάγματα καὶ μὲ πάντα τρόπον, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταλάβουν οὔτε μέρος τοῦ στενοῦ, ὑπεχώρησαν.

212. Κατὰ τὰς ἐφόδους αὐτὰς ὁ βασιλεὺς λέγεται, ὅτι ἀνεπήδησε τρεῖς φορές ἀπὸ τὸν θρόνον του, διότι ἐφοβήθη διὰ τὸν στρατὸν του.

Τοιουτοτρόπως λοιπόν ἐπολέμησαν τότε. Ἄλλα καὶ τὴν ἐπομένην οἱ βάρβαροι δὲν κατώρθωσαν τίποτε καλύτερον. Διότι ἔκαμαν τὴν ἐπίθεσιν των μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι οἱ Ἕλληνες, πού ἦσαν ὀλίγοι, θὰ εἶχον πλέον ἔλοι τραυματισθῆ καὶ δὲν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ συμπλακοῦν καὶ νὰ προβάλουν ἀντίστασιν. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἐμάχοντο τοποθετημένοι κατὰ πόλεις καὶ κατὰ τάγματα, τὰ ὁποῖα ἐνηλλάσσοντο πλὴν τῶν Φωκέων, οἱ ὁποῖοι εἶχον σταλῆ εἰς τὸ ὄρος, διὰ νὰ φυλάξουν τὴν ἀτραπὸν. Οἱ δὲ Πέρσαι, ἐπειδὴ δὲν εὕρισκον τίποτε διαφορετικὸν ἀπὸ ὅ,τι εἶχον παρατηρήσει κατὰ τὴν προηγουμένην ἡμέραν, ὑπεχώρησαν.

213. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ βασιλεὺς εὕρισκετο εἰς ἀμηχανίαν, τί νὰ κάμῃ εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, ἐνεφανίσθη ἐνώπιόν του ὁ Ἐφιάλτης, ὁ υἱὸς τοῦ Εὐρυδήμου, Μαλιεύς, ὁ ὁποῖος ἐλπίζων ὅτι θὰ ἀποκομίσῃ δι' αὐτὸ σπουδαῖόν τι κέρδος, τοῦ ἀπεκάλυψε τὴν ἀτραπὸν, ἣ ὁποία ὠδήγει διὰ τοῦ ὄρους εἰς τὰς Θερμοπύλας, καὶ ἔγινε τοιουτοτρόπως αἰτία τῆς καταστροφῆς, ἐκείνων πού ἐπολέμησαν τότε ἐκεῖ.

215. Ὁ δὲ Ξερέξης, ἐπειδὴ τοῦ ἤρσαν ὅσα ὑπεσχέθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας ὁ Ἐφιάλτης, ἀμέσως πλήρης χαρᾶς ἀπέστειλε τὸν Ὑδάρνη μὲ τὸ στρατιωτικὸν του σῶμα. Ἐξεκίνησαν δὲ κατὰ τὸ βράδου ἀπὸ τὸ στρατόπεδον.

216. Ἴδου ἡ περιγραφὴ τῆς ἀτραποῦ αὐτῆς. Ἀρχίζει ἀπὸ τὸν ποταμὸν Ἀσωπὸν, ὁ ὁποῖος διέρχεται διὰ τῆς χαράδρας, ὀνομάζονται δὲ τὸ ὄρος αὐτὸ καὶ ἡ ἀτραπὸς μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα, Ἀνόπαια. Προχωρεῖ δὲ ἡ ἀτραπὸς παραλλήλως πρὸς τὴν ράχιν τοῦ βουνοῦ καὶ φθάνει εἰς τὴν πόλιν Ἀλτηνόν, πρώτην πόλιν τῶν Λοκρῶν πρὸς τὸ μέρος τῶν Μαλιέων, καὶ εἰς τὸν βράχον τοῦ Μελαμπύγου καὶ τὰς Ἐδρας τῶν Κερκῶπων,⁽¹⁾ ὅπου εἶναι τὸ στενωπὸν μέρος τῆς.

217. Ἀπὸ αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀτραπὸν, ὅπως τὴν περιέγραψα, οἱ Πέρσαι, ἀφοῦ ἐπέρασαν τὸν Ἀσωπὸν, ἐβάδιζον ὅλην τὴν νύκτα, ἔχοντες δεξιᾶ μὲν τὰ ὄρη τῆς Οἴτης, ἀριστερᾶ δὲ τὰ βουνὰ τῆς Τραχίνας. Καὶ μόλις ἤρχιζεν ἡ αὐγὴ, ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ βουνοῦ ἐφρούρου, ὅπως τὸ ἔχω δηλώσει προηγουμένως,

(1) Μυθικὰ πρόσωπα· εἶχον κλέψει τὰ ὄπλα τοῦ Ἡρακλέους, ἐνῶ ἐκοιμᾶτο.

χιλίοι όπλιται Φωκεῖς προστατεύοντες τήν χώραν των και φυλάσσοντες τήν άτραπών. Διότι τήν κάτω διάβασιν εφύλασσαν εκείνοι, τούς όποιους έχω αναφέρει: τήν άτραπών όμως εις τό βουνόν ανέλαβον τήν υποχρέωσιν έναντι του Λεωνίδου εκουσίως νά φυλάξουν οί Φωκεῖς.

218. Ίδου δέ πώς άντελήφθησαν οί Φωκεῖς τούς Πέρσας, ότι ειχον αναβή. Αναβαίνοντες δηλ. τό όρος, πού ήτο όλον γεμάτον από δρυῖς, κατ' άρχάς έμενον άπαρατήρητοι. Ήτο όμως νηνεμία και επειδή έγινε πολύς θόρυβος, όπως ήτο φυσικόν, άφού υπήρχον πολλά φύλλα δένδρων έσκορπισμένα υπό τούς πόδας των, άνεπήδησαν όρθιοι οί Φωκεῖς και ενεδύοντο τά όπλα των. Οί δέ Πέρσαι, καθώς ειδον άνθρώπους ένδυομένους τά όπλα των, ήπόρησαν: διότι ένῶ ήλπιζον, ότι δέν θα παρουσιασθῆ τίποτε εις τόν δρόμον των, άφνης συνήτησαν στρατόν. Ό Ίδάρνης τότε, φοβηθείς μήπως οί Φωκεῖς εῖναι Λακεδαιμόνιοι, ήρώτησε τόν Ήφιάλτην από πού εῖναι ό στρατός, πληροφορηθείς δέ τήν αλήθειαν παρέταξε τούς Πέρσας πρός μάχην. Οί Φωκεῖς όμως, καθώς έβάλλοντο μέ πολλά και πυκνά βέλη, ήρχισαν νά φεύγουν πρός τήν κορυφήν του βουνού πιστεύοντες, ότι έξ άρχῆς ειχον εκκινήσει έναντίον των, και ήσαν έτοιμοι νά αποθάνουν. Αύτά λοιπόν ειχον εις τόν νοῦν των: αλλά οί Πέρσαι μέ τόν Ήφιάλτην και τόν Ίδάρνη δέν έδωσαν πλέον καμμίαν σημασίαν εις τούς Φωκεῖς και κατέβαινον ταχέως από τό όρος.

219. Είς τούς Έλληνας δέ, πού ήσαν εις τάς Θερμοπύλας, πρώτον μέν ό μάντις Μεγιστίας, άφού παρετήρησε τά σπλάχνα τών θυμάτων, προείπε τόν θάνατον, ό όποῖος επέκειτο εις αυτούς κατά τά έξημερώματα. Ήπειτα ήσαν οί αυτόμολοι, πού άνήγγειλαν τήν κυκλωτικην κίνησιν τών Περσών. Και αύτοι μέν έφεραν τήν ειδήσιν, ένῶ άκόμη ήτο νύξ: τρίτοι όμως οί σκοποῖ τῆς ήμέρας, πού έσπευσαν τροχάδην από τά ύψηλά μέρη, ένῶ πλέον έξημέρωνε. Τότε συνεσκέπτοντο οί Έλληνες και αἱ γνώμαί των έδιχάζοντο. Διότι άλλοι μέν δέν ήθελον νά έγκαταλείψουν τήν θέσιν, όπου έτάχθησαν, άλλοι δέ άντέτεινον. Κατόπιν αυτού χωρισθέντες άλλοι μέν έφευγον και διασκορπισθέντες κατηρθύνοντο πρός τάς πόλεις των, άλλοι δ' έξ αυτών ήσαν έτοιμοι νά μείνουν εκεί μέ τόν Λεωνίδαν.

220. Λέγεται επίσης, ότι ό ίδιος ό Λεωνίδας τούς απέπεμψεν επίτηδες, διά νά αποφύγουν τόν θάνατον. Ό ίδιος όμως και οί παρόντες

ἐκ τῶν Σπαρτιατῶν δὲν ἦτο εὐπρεπὲς νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν ἤλθον ἐξ ἀρχῆς νὰ φυλάξουν. Τὴν γνώμην αὐτὴν κατ' ἐξοχὴν συμμερίζομαι ὅτι δηλ. ὁ Λεωνίδας, ὅταν ἀντελήφθη, ὅτι οἱ σύμμαχοι ἦσαν ἀπόθουμοι καὶ δὲν ἤθελον νὰ διακινδυνεύουν μαζί του, τοὺς διέταξε νὰ ἀπέλθουν ὁ ἴδιος ὅμως δὲν ἦτο πρέπον νὰ ἀποχωρήσῃ τούναντίον ἐὰν ἔμεινε ἐκεῖ, θὰ ἄφινεν ὀπίσω του μέγα κλέος καὶ ἡ εὐδαιμονία τῆς Σπάρτης δὲν θὰ ἐξηλείφετο. Διότι εἶχε χρησιμοδοτηθῆ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας ὑπὸ τῆς Πυθίας, ὅταν ἐζήτησαν χρησὸν διὰ τὸν πόλεμον εὐθὺς κατὰ τὴν ἑναρξίν του, ὅτι ἢ ἡ Λακεδαίμων θὰ καταστραφῆ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἢ ὁ βασιλεὺς των θὰ ἀπολεσθῆ . . . Αὐτὸν λοιπὸν τὸν χρησὸν ἔχων ὑπ' ὄψει του ὁ Λεωνίδας καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἀφήσῃ τὴν δόξαν εἰς μόνους τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀπέπεμψε, νομίζω, τοὺς συμμάχους μᾶλλον καὶ ὅχι ὅτι διαφωνήσαντες ἔφυγον τόσον ἀκόσμως ὅσοι ἀνεχώρησαν.

221. Ἀπόδειξις δὲ μερίστη κατ' ἐμὲ ὑπῆρξε τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλ. καὶ τὸν μάντιν Μεγιστίαν τὸν Ἀκαρνᾶνα . . . προσεπάθησε νὰ τὸν ἀποπέμψῃ, διὰ νὰ μὴ ἀπολεσθῆ μαζί του. Ἀλλ' ἐκεῖνος, διαταχθεὶς νὰ ἀποχωρήσῃ, δὲν ἠθέλησε νὰ φύγῃ ὁ ἴδιος, ἀπεμάχρυνεν ὅμως τὸν υἱὸν του, ποὺ ἐξ-εστράτευε μαζί του καὶ ἦτο μονογενής.

222. Οἱ σύμμαχοι λοιπὸν, οἱ ὁποῖοι διετάχθησαν νὰ φύγουν, ὑπήκουσαν εἰς τὸν Λεωνίδα καὶ ἀνεχώρησαν, μόνοι δὲ οἱ Θεσπιεῖς καὶ οἱ Θηβαῖοι, ἔμειναν μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ μὲν Θηβαῖοι ἀκουσίως, διότι ὁ Λεωνίδας τοὺς ἐχράτει ὡς ὁμήρους, οἱ Θεσπιεῖς ὅμως μὲ μεγάλην προθυμίαν καὶ ἠρνήθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν Λεωνίδα καὶ ἐκείνους, ποὺ ἦσαν μαζί του, καὶ νὰ φύγουν ἔμειναν λοιπὸν καὶ ἀπέθανον μαζί· στρατηγὸς των δὲ ἦτο ὁ Δημόφιλος, υἱὸς τοῦ Διαδρόμου.

223. Ὁ Ξέρξης, ἀφοῦ ἔκαμε σπονδὴν κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ἀνέμενε μέχρι τῆς ὥρας, καθ' ἣν εἶναι συνήθως πλήρης ἡ ἀγορὰ (1), καὶ τότε διέταξεν ἔφοδον διότι τοῦτο εἶχε παραγγείλει ὁ Ἐφιάλτης καθ' ὅσον ἡ κατάβασις ἀπὸ τὸ ὄρος ἦτο συντομωτέρα καὶ ἢ ἔκτασις, ποὺ ἔπρεπε τώρα νὰ διανύσουν, ἦτο μικρότερα ἀπὸ τὸν κύκλον, ποὺ ἐχρειάσθη

(1) Ἀγορῆς πληθώρα = ἀγορὰ πλήθουσα = ἀπὸ 10 μέχρι 12 ὥρας π. μ.

νά κάμουν κατά την ἐκκίνησιν καὶ τὴν ἀνάβασιν. Καὶ οἱ μὲν βάρβαροι μὲ τὸν Ξέρξην ἐπλησίαζον, οἱ δὲ Ἕλληνες μὲ τὸν Λεωνίδα, ὡς ἄνθρωποι ποῦ ἐβάδιζον πρὸς τὸν θάνατον, ἐπροχώρησαν πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὰς προηγουμένας ἡμέρας εἰς τὸ εὐρύτερον μέρος τοῦ αὐχένος. Διότι τὸ ὀχύρωμα τοῦ τείχους ἐφυλάσσετο καὶ οἱ Ἕλληνες κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας ἐμάχοντο ἐξερχόμενοι ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὰς στενοπορίας. Τότε ὅμως συνεκρούσθησαν ἔξω τῶν στενωῶν καὶ ἐπιπτον ἀναρίθμητοι ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, διότι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ταγμάτων κρατοῦντες μαστιγία τοὺς ἐμάστιζον παρακινουῦντες συνεχῶς πρὸς τὰ πρόσω. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγοντο καὶ ἀκόμη πολὺ περισσότεροι κατεπατοῦντο ζῶντες ὁ εἰς ἀπὸ τὸν ἄλλον· καὶ οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδιδε κανεὶς εἰς τοὺς ἀποθνήσκοντας. Οἱ δὲ Ἕλληνες γνωρίζοντες ὡς βέβαιον τὸν θάνατόν των ἐξ αἰτίας ἐκείνων, ποῦ ἤρχοντο ὀπισθεν ἀπὸ τὸ ὄρος, ἀνέπτυσσον τὸ μέγιστον τῆς σωματικῆς των δυνάμεως ἐναντίον τῶν βαρβάρων περιφρονοῦντες τὸν κίνδυνον καὶ πλήρεις μανίας.

224. Τὰ δόρατα τῶν περισσοτέρων ἐθραύσθησαν, ἐφόνευον δὲ τοὺς Πέρσας διὰ τῶν ξιφῶν. Εἰς τὴν φάσιν αὐτῆς τῆς μάχης ἔπεσε νεκρὸς καὶ ὁ Λεωνίδας ἀναδειχθεὶς ἔξοχος ἀνὴρ διὰ τὴν ἀνδρείαν του· ἔπεσαν δὲ μαζί του καὶ ἄλλοι ὀνομαστοὶ ἐκ τῶν Σπαρτιατῶν, τῶν ὁποίων ἐγὼ ὡς ἀνδρῶν ἀξίων μνήμης ἔμαθον τὰ ὀνόματα, ἔμαθον δὲ τὰ ὀνόματα καὶ ὄλων τῶν τριακοσίων. Καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῶν Περσῶν ἔπεσαν νεκροὶ τότε καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὀνομαστοί, μεταξὺ αὐτῶν δὲ καὶ δύο υἱοὶ τοῦ Δαρεῖου, ὁ Ἀβροκόμης καὶ ὁ Ὑπεράνθης, οἱ ὁποῖοι εἶχον γεννηθῆ ἀπὸ τὸν Δαρεῖον καὶ τὴν Φαρταγούνην, θυγατέρα τοῦ Ἀρτάνου· ἦτο δὲ ὁ Ἀρτάνης ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Δαρεῖου, υἱὸς δὲ τοῦ Ὑστάσπου.

225. Δύο λοιπὸν ἀδελφοὶ τοῦ Ξέρξου ἐφονεύθησαν μαχόμενοι ἐκεῖ καὶ διὰ τὸν νεκρὸν τοῦ Λεωνίδου συνήφθη ἀγρία πάλη Περσῶν καὶ Λακεδαιμονίων, ἕως ὅτου οἱ Ἕλληνες διὰ τῆς ἀνδρείας των τὸν ἀπέσπασαν, ἔτρεψαν δὲ εἰς φυγὴν τέσσαρας φορὰς τοὺς ἀντιπάλους. Τοῦτο ἐξηκολούθησε, μέχρις ὅτου ἐνεφανίσθησαν οἱ ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὸν Ἐφιάτην. Τότε πλέον, μόλις οἱ Ἕλληνες τοὺς ἀντελήφθησαν, ἤλλαξεν ἡ μορφή τῆς μάχης. Διότι ὑπεχώρησαν εἰς τὸ στενὸν μέρος τῆς ὁδοῦ καί, ἀφοῦ διῆλθον πάλιν τὸ τεῖχος, ἤλθον καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸ ὕψωμα ὄλοι

οἱ ἄλλοι μαζί πλὴν τῶν Θηβαίων. Εὐρίσκειται δὲ τὸ ὕψωμα εἰς τὴν εἴσο-
δον τοῦ στενοῦ, ὅπου τώρα ἴσταται ὁ λίθινος λέων πρὸς τιμὴν τοῦ Λεω-
νίδου. Εἰς αὐτὸν τὸν χώρον, ἐνῶ ἠμύνοντο μὲ μαχαίρας—εἰς ἄσους ἐξ
αὐτῶν ὑπῆρχον—καὶ μὲ τὰς χεῖράς των καὶ τὰ στόματά των, τοὺς
κατέχωσαν οἱ βάρβαροι βάλλοντες, ἄλλοι μὲν κατὰ μέτωπον καταδιώ-
ξαντες καὶ κρημνίσαντες τὸ ὄχρῳμα τοῦ τείχους, οἱ δὲ ἄλλοι περι-
κυκλώσαντες αὐτοὺς περίξ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη.

226. Ἄν καὶ τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Θεσπιεῖς,
παρὰ ταῦτα ἀνδρειότατος πάντων λέγεται, ὅτι ὑπῆρξεν ὁ Σπαρτιάτης
Διηνέκης, διὰ τὸν ὁποῖον λέγουν, ὅτι εἶπε τὸν ἐξῆς λόγον πρὸ τῆς συμ-
πλοκῆς τῶν Ἑλλήνων μὲ τοὺς Μῆδους, ὅταν ἤκουσεν ἀπὸ κάποιον
Τραχίνιον, ὅτι οἱ βάρβαροι εἶναι τόσοι πολλοί, ὥστε, ἔταν ρίπτουν τὰ
βέλη των, σκεπάζουν μὲ τὸ πλῆθος των τὸν ἥλιον· ἐκεῖνος χωρὶς νὰ
ταραχθῆ δι' αὐτὸ καὶ ἀδιάφορος διὰ τὸ πλῆθος τῶν Περσῶν εἶπε· «Πόσον
εὐχαρίστους εἰδήσεις μᾶς λέγει ὁ ξένος ἀπὸ τῆν Τραχίνα, ἀφοῦ, ἐὰν οἱ
Μῆδοι σκεπάζουν τὸν ἥλιον μὲ τὰ βέλη των, ἡ μάχη θὰ γίνη ὑπὸ σκιάν
καὶ ὄχι ὑπὸ τὸν ἥλιον!» Αὐτοὺς καὶ ἄλλους ὁμοίους λόγους λέγουν, ὅτι
ἄφησεν ὁ Λακεδαιμόνιος Διηνέκης ὡς μνημεῖα διὰ τὸ μέλλον.

228. Πρὸς τιμὴν τούτων, ποὺ ἐτάφησαν ἐκκριβῶς ἐκεῖ ὅπου ἔπεσαν,
καὶ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐφονεύθησαν προηγουμένως, δηλ. πρὶν ἀναχωρή-
σουν οἱ ἀποπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ Λεωνίδου, ἔχουν χαραχθῆ ἐπιγράμματα
ποὺ λέγουν τὰ ἐξῆς·

Ἄντιμετώπισαν ἐδῶ τριακοσίαις μυριάδες
ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον οἱ τέσσαρες χιλιάδες» (1).

Καὶ αὐτὸ μὲν τὸ ἐπίγραμμα ἔχει χαραχθῆ δι' ὅλους· διὰ τοὺς Σπαρ-
τιάτας ὅμως ἰδιαιτέρως τὸ ἐξῆς·

Ἄδιαβάτη, δῶσε μήνυμα στῶν Σπαρτιατῶν τὴν πόλι.
ὅτι πιστοὶ στὸ νόμο τους ἐδῶ ἐπέσαμε ὅλοι» (2).

Μὲ τὰ ἐπιγράμματα αὐτὰ καὶ μὲ στήλας τοὺς ἐτίμησαν οἱ Ἄμφι-
κτύονες.

(1) «Μυριάσιν ποτὲ τῶδε τριακοσίαις ἐμάχοντο
ἐκ Πελοποννήσου χιλιάδες τέτταρες»

(2) «Ἦ ξεῖν, ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῆδε
κεῖμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι».

229. Λέγεται δέ, ὅτι δύο ἐκ τῶν τριακοσίων αὐτῶν, ὁ Εὐρυτος καὶ ὁ Ἀριστόδημος εὐρίσκοντο εἰς τοὺς Ἄλπηλους, διότι ἔπασχον ἀπὸ βαρεῖαν ὀφθαλμῖαν. Ἐξ αὐτῶν ὁ Εὐρυτος πληροφορηθεὶς τὴν κυκλωτικὴν πορείαν τῶν Περσῶν διέταξε τὸν δοῦλόν του νὰ τὸν ὀδηγήσῃ πρὸς τοὺς μαχομένους καὶ ἐκεῖ ἐρίφθη εἰς τὴν μάχην καὶ ἐφονεύθη. Ὁ Ἀριστόδημος ὅμως, ὁ ὁποῖος κατελήφθη ἀπὸ δειλίαν, ἐπέζησεν.

231. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν Λακεδαίμονα ὁ Ἀριστόδημος εὖρεν ὄνειδισμούς καὶ περιφρόνησιν, ἡ δὲ ἀτίμωσις τὴν ὁποίαν ὑφίστατο ἦτο ἡ ἐξῆς· οὔτε πῦρ τοῦ ἔδιδε κανεὶς διὰ νὰ ἀνάψῃ, οὔτε συνωμίλει μαζί του, ἤκουε δὲ ὄνειδισμούς καλούμενος («ὁ δειλὸς Ἀριστόδημος»⁽¹⁾). Ἄλλ' οὗτος εἰς τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν ἐπηνώρθωσεν ὄλην τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν κατηγορεῖτο.

232. Λέγεται ὅμως, ὅτι καὶ ἄλλος ἐκ τῶν τριακοσίων ἀποσταλεὶς ὡς ἀγγελικφόρος εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐσώθη, ὠνομάζετο δὲ Παντίτης· οὗτος ἐπιστρέψας εἰς τὴν Σπάρτην, ἐπειδὴ περιεφρονεῖτο, ἀπηγγονίσθη.

233. Οἱ δὲ Οθηβαῖοι, τῶν ὁποίων στρατηγὸς ἦτο ὁ Λεοντιάδης, ἐφ' ὅσον μὲν ἦσαν μὲ τοὺς Ἕλληνας, ἐμάχοντο κατ' ἀνάγκην ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ βασιλέως ὅταν ὅμως εἶδον, ὅτι ὑπερισχύουν οἱ Πέρσαι, τότε πλέον, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες μὲ τὸν Λεωνίδα ἐσπευδον πρὸς τὸ ὕψωμα, ἀφοῦ ἀπεσχίσθησαν ἀπ' αὐτούς, ὕψωσαν τὰς χεῖράς των καὶ ἐπλησίασαν εἰς τοὺς βαρβάρους· εἶπον δὲ ὄλην τὴν ἀλήθειαν, δηλ. ὅτι εἶναι μὲ τοὺς Πέρσας καὶ ὅτι θὰ εἶχον δώσει καὶ γῆν καὶ ὕδωρ ἐκ τῶν πρώτων, ἀλλὰ ἤλθον εἰς τὰς Θερμοπύλας ἀφοῦ ἐξηναγκάστησαν καὶ καθόλου δὲν πταίουσι διὰ τὸ κακόν, ποῦ ὑπέστη ὁ βασιλεὺς· αὐτὰ λοιπὸν λέγοντες ἐσώθησαν διότι εἶχον καὶ τοὺς Θεσσαλοὺς μάρτυρας τῶν λόγων των. Ἄλλ' ὅμως δὲν ὑπῆρξαν καθ' ὅλα τυχεροί· διότι εὐθὺς ὡς τοὺς παρέλαβον οἱ βάρβαροι, μόλις ἤλθον, μερικοὺς μὲν ἐξ αὐτῶν τοὺς ἐφόνευσαν, ἐνῶ ἐπλησίαζον, τοὺς δὲ περισσοτέρους τοὺς ἐστιγματίσαν μὲ βασιλικὰ στίγματα, κάμνοντες ἀρχὴν ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Λεοντιάδην.

234. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν ἠγωνίσθησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς Θερμοπύλας. Ὁ Ξέρξης δέ, ἀφοῦ ἐκάλεσε τὸν Δημάρατον, τὸν ἠρώτα,

(1) «Ὁ τρέσας Ἀριστόδημος».

ἤρχισε δὲ ὡς ἐξῆς· «Δημάρατε, εἶσαι καλὸς ἄνθρωπος· τὸ συμπεραίνω δὲ ἀπὸ τῆν φιλαλήθειάν σου· διότι ὅλα ἀπέβησαν, ὅπως μᾶς εἶχες εἶπει. Τώρα ὅμως εἰπέ μου, πόσοι περίπου εἶναι οἱ ὑπόλοιποι Λακεδαιμόνιοι καὶ πόσοι ἐξ αὐτῶν εἶναι τοιοῦτοι εἰς τὰ πολεμικὰ ἢ ἂν εἶναι ὅλοι» Καὶ ἐκεῖνος εἶπεν· «ὦ βασιλεῦ, ὁ ἀριθμὸς τῶν Λακεδαιμονίων εἶναι μέγας καὶ αἱ πόλεις τῶν πολλὰ· ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὅποιον ἐπιθυμεῖς νὰ γνωρίσης, θὰ τὸ μάθης. Ὑπάρχει εἰς τὴν Λακεδαίμονα μία πόλις, ἡ Σπάρτη, ἡ ὁποία ἔχει περίπου ὀκτὼ χιλιάδας ἄνδρας· ὅλοι αὐτοὶ εἶναι ὅμοιοι μὲ ἐκείνους, πού ἐπολέμησαν ἐδῶ· βεβαίως οἱ ἄλλοι Λακεδαιμόνιοι δὲν εἶναι ὅμοιοι μὲ αὐτούς, εἶναι ὅμως καὶ αὐτοὶ γενναῖοι». Εἰς αὐτὰ ὁ Ξέρξης εἶπε· «Δημάρατε, μὲ ποῖον τρόπον θὰ καταβάλωμεν αὐτούς τοὺς ἀνθρώπους εὐκολώτερον; Ἐμπρὸς λέγε μου· διότι σὺ γνωρίζεις τοὺς τρόπους τῆς σκέψεώς των, διότι διετέλεσες βασιλεὺς των».

235. Καὶ ἐκεῖνος ἀπήντησεν· «Ἀφοῦ ζητεῖς μὲ τόσον ζῆλον τὴν γνώμην μου, εἶναι δίκαιον νὰ σοῦ εἶπω τί νομίζω, ὅτι εἶναι ἄριστον. Στείλε ἀπὸ τῆν ναυτικὴν σου δύναμιν τριακόσια πολεμικὰ πλοῖα ἐναντίον τῆς Λακωνικῆς. Ὑπάρχει πλησίον αὐτῆς μία νῆσος ὀνομαζομένη Κύθηρα. Ἀπὸ αὐτῆν λοιπὸν τὴν νῆσον ἐξορμῶντες ἄς ἐνσπεύρουν τὸν φόβον εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους. Καὶ ἂν ὁ πόλεμος εἶναι εἰς τὴν χώραν των, δὲν θὰ ὑπάρχη φόβος μήπως σπεύσουν εἰς βοήθειαν τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, ὅταν θὰ κυριεύεται ἀπὸ τὸ πεζικόν σου· καὶ ὅταν ὑποδουλωθῇ ἡ ἄλλη Ἑλλάς, ἡ Λακωνικὴ μόνη τῆς θὰ εἶναι ἀσθενής. Ἄν ἐκτελέσης αὐτό, καὶ ὁ Ἴσθμὸς καὶ αἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου θὰ παραδοθῶν χωρὶς μάχην».

236. Μετ' αὐτὸν ὠμίλησεν ὁ Ἀχαιμῆνης, ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου καὶ ἀρχηγὸς τοῦ ναυτικοῦ, ὁ ὁποῖος παρευρεθείς εἰς τὴν συζήτησιν καὶ φοβηθείς, μήπως πεισθῇ ὁ Ξέρξης νὰ πράξῃ τοῦτο, εἶπε· «Βασιλεῦ, βλέπω, ὅτι ἀποδέχεσαι τοὺς λόγους ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος φθονεῖ τὴν εὐτυχίαν σου καὶ προδίδει τὰ συμφέροντά σου· διότι οἱ Ἕλληνες εὐχαρίστως χρησιμοποιοῦν τοιοῦτους τρόπους· φθονοῦν τοὺς εὐτυχοῦντας καὶ μισοῦν τοὺς ὑπερέχοντας. Διότι, ἂν τὸ ναυτικόν μας εἶναι ἡνωμένον, δὲν θὰ εἶναι εὐκολον εἰς αὐτούς νὰ τὸ προσβάλουν καὶ γενικῶς δὲν θὰ εἶναι ἀξιόμαχοι. Ἐὰν ὅμως τὸ διασπάσης, δὲν θὰ ἤμπορῆς νὰ εἶσαι χρήσιμος εἰς αὐτούς πού θὰ ἀπομακρύνῃς, οὔτε ἐκεῖνοι εἰς σέ».

237. Εἰς αὐτὰ ἀπήνησεν ὁ Ξέρξης· «Ἀχαιμένεσ, νομίζω, ὅτι ὀρθῶς ὁμιλεῖς καὶ θὰ πράξω, ὅπως λέγεις. Ἄλλὰ ὁ Δημάρατος λέγει μὲν ὅσα νομίζει ὅτι εἶναι ἄριστα δι' ἐμέ, ἢ γνώμη σου ὅμως εἶναι καλυτέρα ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του. Διότι δὲν θὰ παραδεχθῶ βεβαίως, ὅτι ἔχει κακὰς διαθέσεις ἐναντίον μου».

238. Ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ ὁ Ξέρξης, διήλθε διὰ μέσου τῶν νεκρῶν καί, ὅταν συνήτησε τὸ σῶμα τοῦ Λεωνίδου, ἀκούσας ὅτι ἦτο βασιλεὺς καὶ στρατηγὸς τῶν Λακεδαιμονίων, διέταξε νὰ ἀποκόψουν τὴν κεφαλὴν του καὶ νὰ τὴν κρεμάσουν εἰς πάσσαλον. Καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἀποδείξεων, κυρίως ὅμως ἐξ αὐτοῦ ἔγινε κατ' ἐμὲ φανερόν ὅτι ὁ βασιλεὺς Ξέρξης ἐξ ὅλων τῶν ἀνθρώπων ἠσθάνθη ὀργὴν πρὸ πάντων κατὰ τοῦ Λεωνίδου, ἐνῶσα ἔζη. Ἄλλως δὲν θὰ διέπραττε τοιαύτην παρανομίαν εἰς βῆρος τοῦ νεκροῦ, διότι, ἐξ ὅσων ἀνθρώπων γνωρίζω, οἱ Πέρσαι συνήθως τιμοῦν κατ' ἐξοχὴν τοὺς γενναίους πολεμιστάς. Οἱ λαβόντες τὴν διαταγὴν αὐτὴν τὴν ἐξετέλεσαν.

Ο Υ Ρ Α Ν Ι Α

Τὰ μεταξὺ τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν
καὶ τῆς ἐν Σαλαμίῳ ναυμαχίας.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Λεωνίδου ὁ στρατὸς τῶν βαρβάρων βαδίζει πρὸς Νότον κατευθυνόμενος πρὸς τὴν Ἀττικὴν. Ὁ στόλος τῶν Ἑλλήνων, ὅστις προηγουμένως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν ὑπὸ τὸν Σπαστιάτην Εὐρυβιάδην εἶχε καταγάγει σημαντικὰς ἐπιτυχίας κατὰ τοῦ στόλου τῶν Περσῶν περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον, ἀναγκάζεται ἤδη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ διὰ τοῦ Εὐβοϊκοῦ ἔρχεται εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον, ἔνθα κατὰ παράκλησιν τῶν Ἀθηναίων προσεγγίζει εἰς τὴν Σαλαμίνα. Ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων τῆς Πελοποννήσου συγκεντρῶνται περὶ τὸν Ἴσθμόν τῆς Κορίνθου, ἔνθα ἡ τοποθεσία κρίνεται κατάλληλος, διὰ νὰ προβληθῇ ἐκεῖ ἡ τελικὴ κατὰ ξηρὰν ἀντίστασις κατὰ τῶν βαρβάρων. Οἱ Ἀθηναῖοι, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντισταθοῦν αὐτοὶ μόνοι κατὰ ξηρὰν πρὸς τοὺς Πέρσας, ἀποφασίζουσιν νὰ ἐγκαταλείψουν πανδημεὶ τὴν Ἀττικὴν καὶ μεταφέρουν παῖδας, γέροντας καὶ γυναῖκας εἰς τὰς νήσους Σαλαμίνα καὶ Αἴγιαν καὶ εἰς τὴν Τροιζήνα, πλὴν ὀλίγων γερόντων, ἀσθενῶν καὶ πτωχῶν, οἵτινες, κατὰ στενὴν ἐρημείαν τοῦ περὶ (ξύλινου τείχους) χρησιμοῦ, κατεσκεύασαν ξύλινον φράγμα περὶ τὴν Ἀκρόπολιν. Ὁ Περσικὸς στόλος μετὰ τὸν Ἑλληνικὸν ἔρχεται ἐπίσης εἰς τὸν Σαρωνικὸν καὶ προσεγγίζει πρὸς τὸ Φάληρον. Ἐν τῷ μεταξὺ συνέρχονται ἀλλεπάλληλα συμβούλια τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐν Σαλαμίῳ, ἔνθα αἱ γνώμαι διχάζονται, τῶν περισσοτέρων ὑποστηριζόντων, ὅτι πρέπει καὶ ὁ στόλος νὰ μεταβῇ εἰς τὸν Ἴσθμόν· ἀντιτείνει ὅμως σφόδρα ὁ Ἀθηναῖος Θεμιστοκλῆς, πρὸς τὴν γνώμην του δὲ συντάσσονται καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Μεγαρέων καὶ τῶν Πίγινητῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν ἐνός ἐκ τῶν συμβουλίων ἀγγέλεται, ὅτι ὁ Ξέρξης, οὐ μόνον κατέλαβε τὴν Ἀττικὴν, ἀλλὰ κατέβαλε καὶ τὴν μικρὰν ἀντίστασιν τῶν καταφυγόντων εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἔθεσε πῦρ.

Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία (480 π.Χ.)

40. Τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων ἐρχόμενον ἀπὸ τὸ Ἄρτεμίσιον προσήγγισε κατὰ παράκλησιν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Παρεκάλεσαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἀγκυροβολήσουν ἐκεῖ, διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ μετακομίσουν τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας τῶν ἔξω τῆς Ἀττικῆς καὶ νὰ σκεφθοῦν περὶ τοῦ πρακτέου. Διότι ἔπρεπε νὰ συσκεφθοῦν περὶ τῆς παρουσίας καταστάσεως, ἀφοῦ εἶχον διαφευσθῆ εἰς τὰς προσδοκίας τῶν. Διότι ἐνῶ ἠλπίζον, ὅτι θὰ εὔρουν τοὺς Πελοποννησίους πανστρατιᾷ ἐστρατοπεδευμένους εἰς τὴν Βοιωτίαν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν βαρβάρων, δὲν εὔρον τίποτε, ἐπληροφορήθησαν δέ, ὅτι ἐτείχιζον τὸν Ἴσθμὸν φροντίζοντες κυρίως διὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ αὐτὴν φυλάσσοντες, ἐγκαταλείποντες δὲ τὰ ἄλλα μέρη.

41. Ἐνῶ οἱ ἄλλοι λοιπὸν ἠγκυροβόλησαν εἰς τὴν Σαλαμῖνα, οἱ Ἀθηναῖοι ἤλθον εἰς τὴν χώραν τῶν καὶ ἐκήρυξαν νὰ σφίξῃ ὁ καθεὶς ἐκ τῶν πολιτῶν, ὅπως δύναται, τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς οἰκίας του. Οἱ περισσότεροι τότε ἀπέστειλαν τοὺς ἰδικούς τῶν εἰς τὴν Τροίζην, μερικοὶ δὲ εἰς τὴν Αἴγιναν καὶ εἰς τὴν Σαλαμῖνα. . . Ἀφοῦ δὲ ἀπεκόμισαν τὰ πάντα, ἔπλευσαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων.

42. Εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ὅπου ἠγκυροβόλησαν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἀπὸ τὸ Ἄρτεμίσιον, συνέρρευσε, μόλις τὸ ἐπληροφορήθη, καὶ ὁ ὑπόλοιπος στόλος τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Τροίζηνος. Διότι προηγουμένως εἶχε κηρυχθῆ νὰ συγκεντρώνωνται εἰς τὸν λιμένα τῶν Τροίζηγιων Πώγωνα. Συνεκεντρώθησαν δὲ πολὺ περισσότερα πλοῖα ἀπὸ ὅσα ἐναυμάχησαν εἰς τὸ Ἄρτεμίσιον καὶ ἀπὸ πόλεις περισσότερας. Ναύαρχος δὲ ἦτο ὁ ἴδιος, ποῦ ἦτο καὶ εἰς τὸ Ἄρτεμίσιον, δηλ. ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης, υἱὸς τοῦ Εὐρυκλείδου, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲνκα τήγεται ἀπὸ τὸ βασιλικὸν γένος. Τὰ περισσότερα καὶ τὰ καλύτερα πλοῖα τὰ ἔδωσαν οἱ Ἀθηναῖοι. (1)

49. Ἀφοῦ συνήλθον δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν διαφόρων πόλεων εἰς τὴν Σαλαμῖνα, συνεσκέπτοντο κατόπιν προτάσεως, ποῦ ἔκαμεν ὁ Εὐρυβιάδης,

(1) 180 Ἀθηναϊκὰ πλοῖα ἐπὶ συνόλου 380 Ἑλληνικῶν.

νά ἐκφράσῃ ὁ καθείς ἀπὸ τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν γνώμην του, ποῦ δηλ. νομίζει, ὅτι θὰ ἦτο τὸ καταλληλότερον μέρος ἐξ ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἦσαν ἀκόμη κύριοι, διὰ νὰ κάμουν ναυμαχίαν, διότι ἡ Ἀττικὴ εἶχε πλέον ἐγκαταλειφθῆ, ἐπρόκειτο δὲ διὰ τὰ ὑπόλοιπα. Αἱ γνώμαι τῶν περισσοτέρων συνέπιπτον νὰ πλεύσουν καὶ νὰ ναυμαχήσουν πλησίον τοῦ Ἴσθμοῦ, πρὸ τῆς Πελοποννήσου, προσέθετον δὲ ὅτι, ἂν ἐνικῶντο εἰς τὴν Σαλαμίνα, θὰ ἐπολιορκουῖντο εἰς νῆσον, ὅπου δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ καμμία βοήθεια πρὸς αὐτοὺς, ἐνῶ πλησίον τοῦ Ἴσθμοῦ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ καταφύγουν εἰς τοὺς ἰδικούς των.

50. Ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον ἔλεγον αὐτά, ἦλθεν ἄνθρωπος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ ὁποῖος ἀνήγγειλεν, ὅτι οἱ βάρβαροι ἐφθασαν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ πυρπολοῦν τὰ πάντα. Διότι ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου διὰ μέσου τῆς Βοιωτίας, ἀφοῦ ἔκαυσε τὰς Θεσπιάς, τὰς ὁποίας ἐγκατέλειψαν οἱ κάτοικοί των καὶ κατέφυγον εἰς Πελοπόννησον, καὶ ἐπίσης τὰς Πλαταιάς, ἐφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐρήμωνε τὰ πάντα. Ἐκαυσε δὲ τὰς Θεσπιάς καὶ τὰς Πλαταιάς, ἐπειδὴ ἐπληροφορήθη ἀπὸ τοὺς Θηβαίους, ὅτι δὲν ἦσαν μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν.

51. Ἀφοῦ ἐφθασαν δέ, ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων, ἡ ὁποία ἦτο ἔρημος, εὔρον δὲ μόνον ὀλίγους Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταφύγει εἰς τὸ ἱερόν· ἦσαν δὲ οὗτοι ταμίαι τοῦ ἱεροῦ καὶ πτωχοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐφραζαν τὴν Ἀκρόπολιν μὲ θύρας καὶ ἄλλα ξύλα καὶ ἀπέκρουον τοὺς ἐπιτιθεμένους. Οὗτοι δὲν εἶχον ἀναχωρήσει εἰς τὴν Σαλαμίνα, ἀφ' ἐνός μὲν διότι δὲν εἶχον τὰ μέσα ἐξ αἰτίας τῆς πτωχείας των, ἀφ' ἐτέρου δὲ διότι ἐνόμιζον, ὅτι ἐδίδον τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν εἰς τὸν χρησμὸν τῆς Πυθίας, κατὰ τὸν ὁποῖον «τὸ ξύλινον τεῖχος θὰ παρέμενεν ἀπόρθηγον» (1). Ξύλινον τεῖχος δὲ κατ' αὐτοὺς ἦτο τὸ καταφύγιον αὐτὸ καὶ ὄχι τὰ πλοῖα.

53. Ἐν τέλει οἱ βάρβαροι ἀνεκάλυψαν ἀνεπίστως μίαν ἀφύλακτον εἰσοδὸν· διότι ἦτο πεπερωμένον κατὰ τὸν χρησμὸν ὀλόκληρος ἡ Ἀττικὴ νὰ περιέλθῃ εἰς τοὺς Πέρσας. Ἀφοῦ ἀνέβησαν δὲ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, κατηρθύνθησαν πρὸς τὰς πύλας, τὰς ὁποίας ἤνοιξαν, καὶ ἐφόνευσαν τοὺς

(1) «Τὸ ξύλινον τεῖχος ἀνάλωτον ἔσσεσθαι».

καταφυγόντας εἰς τὸν ναόν. Ἄφου δὲ ἐφόρευσαν πάντας, ἐλεηλάτησαν τὸ ἱερόν καὶ ἔθεσαν πῦρ εἰς ὅλην τὴν Ἀκρόπολιν.

54. Ὁ δὲ Ξέρξης, ἀφου ἐκυρίευσεν πλέον ἐξ ὀλοκλήρου τὰς Ἀθήνας, ἔστειλεν ἔφιππον ἀγγελιαφόρον εἰς τὰ Σοῦσα, διὰ νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τὸν Ἀρτάβανον τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐκστρατείας του.

56. Οἱ δὲ ἐν Σαλαμῖνι Ἕλληνες, ὅταν ἐπληροφορήθησαν, ὅσα ἔγιναν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηναίων, τόσον ἐταράχθησαν, ὥστε μερικοὶ ἐκ τῶν στρατηγῶν, χωρὶς νὰ περιμένουν νὰ ληφθῇ ἀπόφασις ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ὤρμησαν πρὸς τὰ πλοῖα των καὶ ὕψωσαν τὰ ἱστία, διὰ νὰ ἀποπλεύσουν. Οἱ ὑπόλοιποι ἀπεφάσισαν νὰ ναυμαχήσουν πρὸ τοῦ Ἴσθμοῦ. Ἐπῆλθεν ὁμως ἡ νύξ καὶ διαλύσαντες τὸ συμβούλιον εἰσῆλθον εἰς τὰ πλοῖα.

57. Τότε, μόλις ὁ Θεμιστοκλῆς ἔφθασεν εἰς τὸ πλοῖόν του, τὸν ἠρώτησεν ὁ Μνησίφιλος ὁ Ἀθηναῖος, τί εἶχεν ἀποφασισθῆ. Ἄφου ἔμαθε δέ, ὅτι ἀπεφασίσθη νὰ ὀδηγήσουν τὸν στόλον εἰς τὸν Ἴσθμόν καὶ νὰ ναυμαχήσουν πρὸ τῆς Πελοποννήσου, εἶπεν· Ἄσφαλῶς δὲν θὰ ναυμαχήσης πλέον διὰ καμμίαν πατρίδα, ἐὰν τὰ πλοῖα φύγουν ἀπὸ τὴν Σαλαμῖνα· διότι θὰ κατευθυνθῇ ὁ καθείς πρὸς τὴν πόλιν του καὶ οὔτε ὁ Εὐρυβιάδης οὔτε ἄλλος κανεὶς θὰ δυνηθῇ νὰ τοὺς συγκαταστήσῃ, ὥστε νὰ μὴ διασκορπισθῇ ἡ στρατιά· καὶ θὰ χαθῇ ἡ Ἑλλάς ἀπὸ ἀπερισκεψίαν. Ἄλλ' ἂν ὑπάρχῃ τρόπος, πήγαινε καὶ προσπάθησε νὰ ἀνακληθῇ ἡ ἀπόφασις, μήπως δυνηθῆς νὰ μεταπειθῆς τὸν Εὐρυβιάδην νὰ ἀλλάξῃ γνώμην καὶ νὰ μείνῃ ἐδῶ».

58. Ἡ συμβουλὴ αὐτὴ ἤρесе πολὺ εἰς τὸν Θεμιστοκλέα, ὁ ὁποῖος χωρὶς νὰ ἀπαντήσῃ τίποτε, μετέβη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Εὐρυβιάδου. Ἄφου ἔφθασεν ἐκεῖ, εἶπεν ὅτι θέλει νὰ συζητήσῃ διὰ τὴν κοινὴν ὑπόθεσιν· ἐκείνος τὸν ἐκάλεσε νὰ ἀναβῆ εἰς τὸ πλοῖον καὶ νὰ τοῦ εἴπῃ ὅ,τι θέλει. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς, ἀφου ἐκάθισε πλησίον του, τοῦ ἀνέφερεν ὅλα ὅσα εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ τὸν Μνησίφιλον παρουσιάζων αὐτὰ ὡς ἰδικά του καὶ προσθέτων καὶ ἄλλα πολλὰ, ἕως ὅτου τὸν ἔπεισε μὲ τὰς παρακλήσεις του νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ πλοῖον καὶ νὰ συγκαλέσῃ τοὺς στρατηγοὺς εἰς συμβούλιον.

59. Μόλις δὲ συνῆλθον καὶ πρὶν προφθάσῃ ὁ Εὐρυβιάδης νὰ ἐκθέ-

ση τὸν λόγον, διὰ τὸν ὅποιον συνεκάλεσε τοὺς στρατηγούς, ὁ Θεμιστοκλῆς ἤρχισε νὰ ὀμιλῇ διὰ πολλῶν, διότι ἐβιάζετο νὰ ἐπιτύχῃ ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἐπεδίωκεν. Ἄλλ' ἐνῶ ὀμιλεῖ, ὁ Κορίνθιος στρατηγὸς Ἀδείμαντος τοῦ εἶπεν· «Ἦ Θεμιστόκλεις, οἱ προτρέχοντες εἰς τοὺς ἀγῶνας ραπίζονται» (1) Καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς εἰς ἀπάντησιν τοῦ εἶπεν. «Ἄλλὰ καὶ οἱ ὑπολειπόμενοι δὲν στεφανώνονται». (2)

60. Καὶ τότε μὲν ἀπήντησε μὲ ἠπιότητα εἰς τὸν Κορίνθιον. Εἰς τὸν Εὐρυβιάδην δὲ δὲν ἐπανέλαβε τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια τοῦ εἶχεν εἶπει προηγουμένως, δηλ. ὅτι, ἂν ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴν Σαλαμίνα, θὰ διασκορπισθοῦν, διότι δὲν ἦτο ὠραῖον νὰ κατηγορῇ κανένα ἐνώπιον τῶν συμμάχων. Ἔλεγεν ὅμως ἄλλα ἐπιχειρήματα· «Ἐὰν ἐκτελέσῃς ὅσα προτείνω, ἴδου τὰ πλεονεκτήματα, ποι θὰ ἔχωμεν. Πρῶτον μὲν θὰ συγκρουσθῶμεν εἰς στενὸν μέρος μὲ ὀλίγα πλοῖα ἐναντίον πολλῶν καὶ ἂν ἡ ἐκβασίς τοῦ πολέμου εἶναι ἡ συνήθης εἰς τοιαύτας περιστάσεις, θὰ ἔχωμεν μεγάλην νίκην· διότι τὸ νὰ ναυμαχήσωμεν εἰς στενὸν τόπον εἶναι ὑπὲρ ἡμῶν, ἐνῶ εἰς τὰ ἀνοικτὰ εἶναι ὑπὲρ τῶν ἀντιπάλων μας. Ἐξ ἄλλου θὰ σωθῇ καὶ ἡ Σαλαμίς, ὅπου ἡμεῖς ἔχομεν τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκάς μας».

61. Ἐνῶ ὅμως ὁ Θεμιστοκλῆς ὀμιλεῖ, τοῦ ἐπετέθη πάλιν ὁ Κορίνθιος Ἀδείμαντος καὶ ἐζήτηε νὰ σιωπήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος δὲν ἔχει πατρίδα, καὶ ἡμπόδιζε τὸν Εὐρυβιάδην νὰ θέσῃ εἰς ψηφοφορίαν τὴν πρότασιν ἀνθρώπου ἀπάτριδος· ἐκάλει δὲ τὸν Θεμιστοκλέα νὰ δείξῃ, ποῖα εἶναι ἡ πατρίς του, καὶ κατόπιν νὰ κάμνῃ προτάσεις εἰς τὸ συμβούλιον. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγεν, ἐπειδὴ αἱ Ἀθηναῖαι εἶχον κυριευθῆ καὶ κατείχοντο ἀπὸ τοὺς βραβάρους. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς πλέον εἶπε πολλοὺς καὶ βαρεῖς λόγους κατὰ τοῦ Ἀδείμαντος καὶ ἐδήλωσεν, ὅτι εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὑπάρχει καὶ πόλις καὶ χώρα μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν ἰδικήν των, ἐφόσον διαθέτουν διακόσια πολεμικὰ πλοῖα πλήρως ἐπηνδρωμένα. Διότι κνεῖς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἀποκρούσῃ μίαν ἐπιθεσίαν των.

63. Μετὰ ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Θεμιστοκλέους ὁ Εὐρυβιάδης

(1) «Ἐν τοῖσι ἀγῶσι οἱ προσεξανιστάμενοι ραπίζονται».

(2) «Οἱ δὲ γε ἐγκαταλειπόμενοι οὐ στεφανοῦνται».

ἤλλαξε γνώμην διότι ἐφοβήθη κυρίως, νομίζω, μήπως οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἐγκαταλείβουν, ἂν ὀδηγήσῃ τὸν στόλον εἰς τὸν Ἴσθμόν. Διότι, ἂν τοὺς ἐγκατέλειπον οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὑπόλοιποι δὲν θὰ ἦσαν πλέον ἀξιόμαχοι. Ἐπροτίμησε λοιπὸν νὰ μείνουν καὶ νὰ ναυμαχήσουν ἐκεῖ.

64. Ἦλθεν ὁμως ἡ ἡμέρα καὶ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος καὶ ἐγένεν σεισμὸς καὶ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐκριναν λοιπὸν καλὸν νὰ προσευχηθοῦν εἰς τοὺς θεοὺς καὶ νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν βοήθειαν τῶν Αἰακιδῶν. Καὶ τὸν μὲν Αἴαντα καὶ τὸν Τελαμῶνα ἐπικαλέσθησαν ἐκεῖ εἰς τὴν Σαλαμίνα, τὸν δὲ Αἰακὸν καὶ τοὺς ἄλλους Αἰακίδας (1) ἔστειλαν πλοῖον νὰ τοὺς μεταφέρῃ ἀπὸ τὴν Αἴγιναν.

66. Τὰ πληρώματα τοῦ στόλου τοῦ Ξέρξου ἤλθον ἀπὸ τὴν Τραχίνα καὶ ἐπεσκέφθησαν τὸν τόπον τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ εἶδον τὴν καταστροφὴν τῶν Λακωνίων. Κατόπιν ὁ στόλος διέβη εἰς τὴν Ἰσθμιαίαν καί, ἀφοῦ ἠγκυροβόλησεν ἐκεῖ τρεῖς ἡμέρας, ἔπλευσε διὰ τοῦ Εὐρίπου καὶ ἐντὸς τριῶν ἄλλων ἡμερῶν ἔφθασεν εἰς τὸ Φάληρον.

70. Ὅταν δὲ ἔλαβον τὴν διαταγὴν νὰ ἀναπλεύσουν, οἱ βάρβαροι ὠδήγησαν τὰ πλοῖά των πρὸς τὴν Σαλαμίνα καὶ παρετάχθησαν εἰς τάξιν μάχης ἀθορύβως. Δὲν ἐπήρκεσεν ὁμως ἐκείνη ἡ ἡμέρα, διὰ νὰ συνάψουν ναυμαχίαν διότι ἐπῆλθεν ἡ νύξ· παρεσκευάζοντο ὁμως διὰ τὴν ἐπομένην. Τοὺς δὲ Ἕλληνας, καὶ μάλιστα τοὺς Πελοποννησίους, κατέλαβε φόβος καὶ ἀγωνία, διότι ἐφοβοῦντο, ὅτι μένοντες εἰς τὴν Σαλαμίνα ἐπρόκειτο νὰ ναυμαχήσουν διὰ τὴν γῆν τῶν Ἀθηναίων καί, ἂν ἐνικῶντο, θὰ ἀπεκλείοντο καὶ θὰ ἐπολιορκεῖντο εἰς νῆσον ἀφίναντες τὴν ἰδικὴν των ἀπροστάτευτον.

71. Τὴν ἰδικὴν νύκτα τὸ περὶ τῶν βαρβάρων ἐβάδισε πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Ἄν καὶ εἶχον ληφθῆ πάντα τὰ δυνατὰ μέτρα, διὰ νὰ μὴ δυνηθοῦν νὰ εἰσβάλουν οἱ βάρβαροι διὰ τῆς ξηρᾶς ἐκεῖ. Πράγματι στρατιπευδεύοντες εἰς τὸν Ἴσθμόν οἱ Πελοποννησίοι, πρῶτον μὲν κατέστρεψαν τὴν Σκυρωνίδα ὁδόν, ἔπειτα ἀπεπάρισσαν νὰ οἰκοδομήσουν τείχος κατὰ μῆκος τοῦ Ἴσθμοῦ.

(1) Ὁ Αἰακὸς ἦτο υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Αἰγίνης. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῶν ἀγελιάτων τῶν ἀπογόνων του.

74. Με τιαύτας λοιπόν ἐργασίας ἡσυχολοῦντο οἱ Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκοντο εἰς τὸν Ἴσθμόν, διότι διέτρεχον μέγαν κίνδυνον καὶ δὲν ἐσθίριζον πολλὰς ἐλπίδας εἰς τὸ ναυτικόν. Οἱ δὲ εὐρισκόμενοι εἰς τὴν Σαλαμίνα, ὅταν ἔμαθον αὐτά, ἐφοβοῦντο ὅχι τόσον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ὅσον διὰ τὴν Πελοπόννησον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν πλησιάζοντες ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον συναμίλου σιωπηλῶς καὶ ἐθαύμαζον διὰ τὴν ἀβουλίαν τοῦ Εὐρουβιάδου. Τέλος ὅμως τὸ πρᾶγμα ἐξέσπασεν εἰς τὸ φανερόν. Καὶ ἔγινε πλέον συγκέντρωσις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλέχθησαν πολλὰ διὰ τὰ ἴδια πράγματα καὶ ἄλλοι μὲν ἔλεγον, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποπλεύσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ δι' αὐτὴν νὰ διακινδυνεύουν καὶ νὰ μὴ μείνουν, διὰ νὰ πολεμήσουν διὰ χώραν ὑπόδουλον πλέον, οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως, οἱ Αἰγινῆται καὶ οἱ Μεγαρεῖς ἔλεγον, ὅτι ἔπρεπε νὰ μείνουν καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν ἐκεῖ.

75. Ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐπειδὴ ἐπεκράτει ἡ γνώμη τῶν Πελοποννησίων, ἐξῆλθε τότε κρυφίως ἀπὸ τὸ συνέδριον καὶ ἔστειλεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν ἄνθρωπον μὲ πλοίαριον, τοῦ ἔδωσε δὲ ἐντολήν τί νὰ εἴπῃ· ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὠνομάζετο Σίκινος, ἦτο δὲ οἰκέτης⁽¹⁾ τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ παιδαγωγὸς τῶν τέκνων του. Βραδύτερον ὁ Θεμιστοκλῆς τὸν ἔκαμε Θεσπιέα — διότι οἱ Θεσπιεῖς ἐδέχοντο πολίτας — καὶ τὸν κατέστησε πλούσιον. Αὐτὸς λοιπὸν τότε, ἀφοῦ ἦλθε μὲ πλοίαριον, εἶπεν εἰς τοὺς στρατηγούς τῶν βαρβάρων τὰ ἐξῆς: «Μὲ ἔστειλεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀθηναίων κρυφὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας (διότι συμβαίνει νὰ εἶναι μὲ τὸ μέρος τοῦ βασιλέως καὶ νὰ προτιμᾶ νὰ ὑπερισχύσετε σεῖς παρὰ οἱ Ἕλληνας), διὰ νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι οἱ Ἕλληνας ἔχουν καταληφθῆ ἀπὸ φόβον καὶ σκέπτονται νὰ ἀποδράσουν, καὶ τώρα σᾶς παρέχεται εὐκαιρία νὰ διαπράξετε λαμπρότατον κατόρθωμα, ἂν δὲν τοὺς ἀφήσετε νὰ σᾶς διαφύγουν. Διότι οὔτε ὁμόνοιαν ἔχουν μεταξύ των οὔτε πρόκειται νὰ ἀντισταθοῦν πλέον ἐναντίον σας, ἀλλὰ θὰ τοὺς ἴδητε νὰ ναυμαχοῦν μεταξύ των, δηλ. ἐκεῖνοι ποῦ εἶναι μὲ τὸ μέρος σας καὶ οἱ ἄλλοι». Ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ἀνεχώρησεν.

76. Οἱ βάρβαροι τὰ ἐπίστευσαν καὶ ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν μικρὰν νῆσον Ψυττάλειον⁽²⁾, ἡ ὁποία κεῖται μεταξὺ τῆς Σαλαμίνας καὶ τῆς ἕψ-

(1) ἄνθρωπος τῆς οἰκίας, ἰδίως δούλος οἰκογενεῆς ἢ οἰκόσιτος.

(2) Λειψοκουτάλι.

ρᾶς ἀπεβίβασαν πολλοὺς Πέρσας, ἀφ' ἑτέρου δέ, ὅταν ἔγινε μεσονύκτιον, ὠδήγησαν τὴν δυτικὴν πτέρυγα κυκλοτερῶς, πρὸς τὴν Σαλαμίνα, ὅσοι δὲ ἦσαν πλησίον τῆς Κέω (1) καὶ τῆς Κυνοσούρας κατέλαβον μὲ τὰ πλοῖα τῶν ἄλλων τὸν πορθμὸν μέχρι τῆς Μουνιχίας.(2) Ἐπεξέτειναν δὲ τὴν παράταξιν τῶν πλοίων τῶν, διὰ νὰ μὴ δυνηθῆ κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας νὰ διαφύγῃ, ἀλλὰ νὰ ἀποκλεισθοῦν εἰς τὴν Σαλαμίνα καὶ νὰ τιμωρηθοῦν δι' ὅσα εἶχον διαπράξει εἰς τὸ Ἄρτεμίσιον. Ἀπεβίβασαν δὲ Πέρσας εἰς τὴν νησίδα Ψυττάλειαν μὲ τὸν ἐξῆς σκοπὸν ἂν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ναυμαχίας παρεσύροντο πρὸς τὰ ἐκεῖ ἄνδρες καὶ ναυάγια — διότι ἡ νῆσος εὐρίσκετο εἰς τὸ στενόν, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ ναυμαχήσουν — νὰ περισυλλέγουν τοὺς ἰδικούς των, νὰ φονεύουν δὲ τοὺς ἄλλους. Ἐξετέλουν αὐτὰ σιωπηλῶς, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἀντιληφθοῦν οἱ ἀντίπαλοι. Ἦτοιμάζοντο δὲ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς χωρὶς νὰ κοιμηθοῦν καθόλου.

78. Μεταξὺ δὲ τῶν Ἑλλήνων στρατηγῶν ἐγίνοντο εἰς τὴν Σαλαμίνα πολλαὶ λογομαχίαι. Διότι δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη, ὅτι οἱ βάρβαροι τοὺς εἶχον περικυκλώσει μὲ τὸν στόλον των, ἀλλ' ἐνόμιζον ὅτι παραμένουν εἰς τὰς ἰδίας θέσεις, ὅπως τοὺς ἔβλεπον κατὰ τὴν ἡμέραν.

79. Ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ ἐφιλονίκουν, ἦλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγιναν ὁ Ἄριστειδης, ὁ υἱὸς τοῦ Λυσιστάχου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐξοστρακισθῆ ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ διὰ τὸν ὅποιον ἐγώ, ἀφοῦ ἐπληροφορήθην τὸν χαρακτήρα του, ἐσχημάτισα τὴν γνώμην ὅτι ἦτο ἀνὴρ ἀριστος καὶ δικαιοτάτος εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀφοῦ ἦλθε λοιπὸν εἰς τὸ συνέδριον, ἐκάλεσεν ἔξω τὸν Θεμιστοκλῆ, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο φίλος του, ἀλλὰ μέγας ἐχθρὸς του. Ἐξ αἰτίας ὅμως τῶν μεγάλων συμφορῶν τοῦ παρόντος τὰ ἐλησμόνησεν αὐτὰ καὶ ἐπεθύμει νὰ συνομιλήσῃ μαζὶ του. Διότι εἶχεν ἀκούσει προηγουμένως ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι ἔσπευδον νὰ μεταφέρουν τὸν στόλον των εἰς τὸν Ἴσθμόν. Μόλις ἐξῆλθεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἄριστειδης τοῦ εἶπε τὰ ἐξῆς: «Καὶ εἰς κάθε ἄλλην περίστασιν, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν παρούσαν, ἡμεῖς πρέπει νὰ ἐρίζωμεν, ποῖος ἐκ τῶν δύο μας θὰ εὐεργετήσῃ περισσότερον τὴν πατρίδα. Σοῦ λέγω λοιπὸν ὅτι εἶναι τὸ ἴδιον καὶ πολὺ καὶ ὀλίγα νὰ συζητῆ κανεὶς μὲ τοὺς Πελοποννησίους διὰ τὸν ἀπό-

(1) Ἄγνωστον περὶ τίνος τοποθεσίας ἀκριβῶς πρόκειται.

(2) Τουρκολίμανο.

πλουσιάζει ἐδῶ. Διότι σὲ βεβαιῶ, ὡς αὐτόπτης πού ὑπῆρξα, ὅτι καὶ νὰ θέλουν οἱ Κορίνθιοι ἢ ὁ ἴδιος ὁ Εὐρυβιάδης δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ ἀποπλεύσουν ἀπ' ἐδῶ. Διότι ἔχομεν περικυκλωθῆ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Ἄλλ' εἰσελθε καὶ ἀνάγγειλέ τα».

80. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπήντησεν· «Αἱ συμβουλαί σου εἶναι ὀρθαὶ καὶ αἱ εἰδήσεις σου εὐχάριστοι. Μάθε δέ, ὅτι ὁ ἴδιος ἐγὼ ἐνήργησα, διὰ νὰ γίνουσι αὐτὰ ἀπὸ τοὺς Μήδους· διότι, ἀφοῦ οἱ Ἕλληγες δὲν ἤθελον νὰ ναυμαχήσουν ἐκουσίως, ἔπρεπε νὰ τοὺς ἀναγκάσωμεν νὰ τὸ κάμουν ἀκουσίως. Σὺ ὅμως, ἀφοῦ ἤλθες μὲ καλὰς εἰδήσεις, νὰ τὰς ἀναγγείλῃς ὁ ἴδιος. Διότι, ἂν τοὺς τὰς εἶπω ἐγὼ, θὰ νομίσουν, ὅτι τὰς ἔπλασα καὶ δὲν θὰ πιστεύσουν, ὅτι τὸ ἔκαμαν αὐτὸ οἱ βάρβαροι. Ἄλλ' εἰσελθε καὶ ἀνάγγειλέ τοὺς, τί συμβαίνει. Καὶ ἂν μὲν πεισθοῦν, αὐτὸ θὰ εἶναι τὸ καλύτερον. Ἄν ὅμως δὲν πιστεύσουν, δι' ἡμᾶς θὰ εἶναι τὸ ἴδιον, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ φύγουν, ἀφοῦ ἔχομεν περικυκλωθῆ, ὅπως λέγεις, ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη».

81. Ὁ Ἀριστείδης εἰσῆλθε καὶ ἀνεκοίνωσεν, ὅτι ἤλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγινα καὶ ὅτι μὲ δυσκολίαν διῆλθεν ἀπαράτητος διὰ μέσου τῶν ἐχθρικῶν πλοίων· διότι ὅλος ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἔχει περικυκλωθῆ ἀπὸ τὰ πλοῖα τοῦ Ξέρξου. Καὶ τοὺς συνεβούλευσε νὰ ἐτοιμάζωνται, διὰ νὰ ἀμυνθοῦν. Ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ, ἀπεχώρησεν, οἱ δὲ στρατηγοὶ περιέπεσαν πάλιν εἰς ἀμφισβητήσεις, διότι οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν δὲν ἐπίστευσαν τὰς εἰδήσεις.

82. Ἐνῶ δὲ αὐτοὶ ἀμφέβαλλον, ἔφθασε τριήρης τῶν Τηνίων, ἣ ὁποία ἠυτομόλησεν ἀπὸ τοὺς Πέρσας — ἀρχηγὸς αὐτῆς ἦτο ὁ Παναίτιος ὁ υἱὸς τοῦ Σωσιμένου — καὶ ἀνέφερεν ὅλην τὴν ἀλήθειαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνεγράφησαν οἱ Τήνιοι εἰς τὸν τρίποδα τῶν Δελφῶν μεταξὺ ἐκείνων, πού κατετρόπωσαν τὸν βάρβαρον. Μετὰ τὴν τριήρη αὐτὴν τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων ἔφθασεν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 380 πολεμικῶν πλοίων. Οἱ δὲ Ἕλληγες ἐπίστευσαν πλέον τοὺς Τηνίους καὶ παρεσκευάζοντο, διὰ νὰ ναυμαχήσουν.

83. Ὑπέφωσεν ἤδη ἡ αὐγή, ὅταν ἔγινε συγκέντρωσις τοῦ στρατεύματος τῶν πλοίων. Ἀπὸ ὅλους ὠμίλησεν καλύτερον πρὸς αὐτοὺς ὁ Θεμιστοκλῆς. Ὁ λόγος του ἦτο σύγκρισις τῶν καλύτερων πρὸς τὰ χειρότερα, ὅσα ἐξαρθῶνται ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου ἢ τὴν

κατάστασίν του. Ἀφοῦ συνεβούλευσε νὰ προτιμήσουν τὰ καλύτερα, τερματίζων τὸν λόγον του ἔδωσε τὴν ἐντολὴν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ πλοῖα. Μόλις εἰσῆλθον, ἔφθασεν ἡ τριήρης, ἡ ὁποία εἶχε σταλῆ εἰς τὴν Αἴγινα διὰ τοὺς Αἰακίδας. Οἱ Ἕλληνες τότε ὠδήγησαν ὅλα τὰ πλοῖά των εἰς τὸ ἀνοιχτὸν πέλαγος, μόλις δὲ ἐξῆλθον, ἐπέπεσαν ἐναντίον των οἱ βάρβαροι.

84. Οἱ μὲν ἄλλοι Ἕλληνες ἀνέκρουσαν πρύμνην καὶ ἔφεραν τὰ πλοῖα πρὸς τὴν ξηράν, ὁ Ἀθηναῖος Ἀμεινίας ὅμως ὁ Παλληγεύς, ἀφοῦ ἔπλευσεν ἐκτὸς τῆς γραμμῆς, ἔπληξε μὲ τὸ ἔμβολον ἐχθρικὸν πλοῖον. Ἐπειδὴ τὰ δύο πλοῖα περιεπλέχθησαν καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ χωρισθοῦν, τότε πλέον καὶ οἱ ἄλλοι ἔσπευσαν πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἀμεινίου καὶ ἐλάβαν μέρος εἰς τὴν μάχην. Οἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν λέγουσι, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγινεν ἡ ἀρχὴ τῆς ναυμαχίας. Οἱ Αἰγινηταὶ ὅμως λέγουσι, ὅτι τὸ πλοῖον, ποῦ εἶχε σταλῆ εἰς τὴν Αἴγινα διὰ τοὺς Αἰακίδας, ἔκαμε τὴν ἀρχήν. Λέγεται ἐπίσης τοῦτο, δηλ. ὅτι ἐνεφανίσθη φάσμα γυναικὸς, ἡ ὁποία τοὺς παρώτρυνε μεγαλοφώνως, διὰ νὰ ἀκούῃ ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν στράτευμα καὶ ἐπιπλήττουσα εἶπε: «Δαιμόνιοι, μέχρι πότε πλέον θὰ ἀνακρούετε πρύμνην;». (1)

85. Ἀπέναντι τῶν Ἀθηναίων εἶχον ταχθῆ οἱ Φοίνικες (διότι οὗτοι κατεῖχον τὴν πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς τὴν Ἐλευσίνα πτέρυγα), ἀπέναντι δὲ τῶν Λακεδαιμονίων οἱ Ἴωνες (οὗτοι κατεῖχον τὴν πτέρυγα, πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς τὸν Πειραιᾶ). Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Ἴωνας ἔδειξαν σκοπίμως ἀπροθυμίαν εἰς τὴν ναυμαχίαν συμφώνως πρὸς τὰς παραγγελίας τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅχι ὅμως οἱ περισσότεροι.

86. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν πλοίων τῶν βαρβάρων, ποῦ ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος, κατεστράφησαν ἄλλα ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἄλλα ἀπὸ τοὺς Αἰγινητάς. Διότι, ἀφοῦ οἱ μὲν Ἕλληνες ἐναυμάχουν μὲ τάξιν καὶ χωρὶς νὰ ἐξέρχωνται ἀπὸ τὰς γραμμάς των, οἱ δὲ βάρβαροι ἐνήργουν ἀτάκτως καὶ χωρὶς σχέδιον, φυσικὸν ἦτο νὰ συμβῆ, ὅπως ἀκριβῶς ἔγινεν. Ἄν καὶ ἦσαν καὶ ἀπεδείχθησαν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ βάρβαροι πολὺ ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς των παρ' ὅσον εἰς τὴν Εὐβοίαν. Διότι ὅλοι ἔδεικνουν προθυμίαν καὶ ἐφοβοῦντο

(1) «Δαιμόνιοι, μέχρι κόσου ἔτι πρύμνην ἀνακρούσεσθε;».

τὸν Ξέρξην, διότι ὁ καθείς ἐξ αὐτῶν ἐνόμιζεν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τὸν παρηκολούθει.

87. Δὲν δύναμαι νὰ ἀναφέρω μὲ ἀκριβείαν, πῶς ἠγωνίσθη ὁ καθείς ἀπὸ τοὺς βαρβάρους καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Εἰς τὴν Ἀρτεμισίαν⁽¹⁾ ὅμως συνέβη τὸ ἐξῆς, τὸ ὁποῖον ἠῤῥησε πολὺ τὴν ὑπόληψίν της πλησίον τοῦ βασιλέως. Εἰς μίαν στιγμὴν, ἐνῶ αἱ δυνάμεις τοῦ βασιλέως εἶχον περιέλθει εἰς σύγχυσιν, τὸ πλοῖον τῆς Ἀρτεμισίας κατεδιώκετο ἀπὸ πλοῖον Ἀθηναϊκόν· ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ (διότι ἔμπροσθέν της ἠμποδίζετο ἀπὸ ἄλλα φιλικὰ της πλοῖα, ὅπισθεν δὲ τοῦ ἰδικοῦ της ἐπῆρχοντο τὰ ἐχθρικά), ἀπεράσισε καὶ ἔκαμε τὸ ἐξῆς, τὸ ὁποῖον πράγματι τὴν ὠφέλησε. Ἐνῶ δηλ. κατεδιώκετο ἀπὸ τὸ Ἀθηναϊκόν πλοῖον, ἐπέπεσε μὲ ὀρμὴν ἐναντίον φιλικοῦ της πλοίου τῶν Καλυνδέων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὗρίσκατο ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς τῶν Καλυνδῶν Δαμασίθυμος. Καθὼς λοιπὸν τὸ ἐπληξε καὶ τὸ ἐβύθισεν, ὑπῆρξεν εὐτυχῆς, διότι ὠφελήθη κατὰ δύο τρόπους. Διότι ὁ πλοίαρχος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ πλοίου, καθὼς τὴν εἶδε νὰ ἐπιπίπτῃ ἐναντίον βαρβαρικοῦ πλοίου, ἐνόμισεν, ὅτι τὸ πλοῖον τῆς Ἀρτεμισίας ἦ εἶναι ἐλληνικὸν ἢ ἠυτομόλησεν ἀπὸ τοὺς Πέρσας καὶ βοηθεῖ τοὺς Ἕλληνας· δι' αὐτὸ ἠλάττει διεύθυνσιν καὶ ἐστράφη ἐναντίον ἄλλων.

88. Αὐτὸ τὴν ὠφέλησεν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι διέφυγε καὶ δὲν ἀπωλέσθη, ἀφ' ἑτέρου δὲ συνέβη, ὥστε, ἐνῶ διέπραξε κακόν, νὰ ἐκτιμηθῇ δι' αὐτὸ τὰ μέγιστα ἀπὸ τὸν Ξέρξην. Λέγεται δηλ. ὅτι ὁ βασιλεὺς παρακολουθῶν εἶδε τὸ πλοῖον της νὰ βυθίζῃ ἄλλο πλοῖον, κάποιος δὲ ἀπὸ τοὺς παρόντας τοῦ εἶπε· «Δέσποτα, βλέπεις τὴν Ἀρτεμισίαν πόσον καλῶς ἀγωνίζεται καὶ ἐβύθισεν ἐχθρικόν πλοῖον;» Ὁ βασιλεὺς ἠρώτησεν, ἂν πράγματι τὸ κατόρθωμα αὐτὸ εἶναι τῆς Ἀρτεμισίας· ἐκεῖνοι τοῦ εἶπον, ὅτι ἀνεγνώρισαν μετὰ βεβαιότητος τὸ ἔμβλημα τοῦ πλοίου της. Ὁ Ξέρξης λέγεται, ὅτι ἀπήντησεν εἰς αὐτά· «Οἱ ἄνδρες μου ἔχουν γίνεαι γυναῖκες, αἱ δὲ γυναῖκες ἄνδρες»⁽²⁾

89. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ἐφρονεῦθη ὁ στρατηγὸς Ἀριαβίγνης, υἱὸς τοῦ Δαρείου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου. Ἐφρονεῦθησαν δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὀνομαστοὶ ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἀπὸ τοὺς Μήδους καὶ ἀπὸ

(1) Βασίλισσα τῆς Ἀλικαρνασσοῦ.

(2) «Οἱ μὲν ἄνδρες γεγονάσι μοι γυναῖκες, αἱ δὲ γυναῖκες ἄνδρες».

τούς ἄλλους συμμάχους. Ἐκ τούτων Ἕλληνας ἐφρονεύθησαν ὀλίγοι. Διότι, ἐπειδὴ ἐγνώριζον νὰ κολυμβοῦν, ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων τὰ πλοῖα κατεστρέφοντο, οἱ ἴδιοι ὅμως δὲν ἐφρονεύοντο ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν βαρβάρων, ἔφθανον κολυμβῶντες εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Ἀπὸ τούτων βαρβάρους ὅμως οἱ περισσότεροι ἐπνίγησαν εἰς τὴν θάλασσαν, διότι δὲν ἐγνώριζον νὰ κολυμβοῦν. Ὅταν δὲ τὰ πλοῖα τῆς πρώτης γραμμῆς τῶν βαρβάρων ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, τότε ἐπηκολούθησε καταστροφή τῶν περισσοτέρων. Διότι ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι εἶχον παραταχθῆ ὀπισθεν τῶν προσπαθοῦντων νὰ προχωρήσουν μετὰ τὰ πλοῖα τῶν, διὰ νὰ ἀποδείξουν εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι κάτι σπουδαῖον κάμνουν καὶ αὐτοί, προσέκρουον εἰς τὰ ἰδικὰ τῶν, ποὺ εἶχον τραπῆ ἤδη εἰς φυγὴν.

90. Ὁ δὲ Ξέρξης, διὰ νὰ παρακολουθῆ τοὺς ἰδικούς του καὶ τὰ ἔργα τῶν, ἐκάθητο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ναυμαχίας εἰς τὰς ὑπαρείας τοῦ ὄρους, τὸ ὅποιον εὐρίσκεται ἀπέναντι τῆς Σαλαμῖνος καὶ ὀνομάζεται Αἰγάλεως, ἐζήτει δὲ καὶ ἐμάνθανε κάθε φοράν τὸ ὄνομα παντὸς διακρινομένου καὶ γραμματεῖς πλησίον του ἀνέγραφον τὸ ὄνομα τοῦ τριηράρχου καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς του καὶ τῆς πατρίδος του.

91. Ἀφοῦ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν οἱ βάρβαροι καὶ προσεπάθουν νὰ διαφύγουν πρὸς τὸ Φάληρον, οἱ Αἰγινῆται κατέλαβον θέσιν κατάλληλον εἰς τὸν πορθμὸν καὶ διέπραξαν ἀξιόλογα ἔργα. Οἱ Ἀθηναῖοι δηλ. εἰς τὸ μέσον τῆς ταραχῆς κατέστρεφον τὰ πλοῖα τῶν ἐχθρῶν, ὅσα ἀντίσταντο ἢ ἐτρέποντο εἰς φυγὴν, οἱ δὲ Αἰγινῆται ἐκεῖνα, ποὺ προσεπάθουν, νὰ διαφύγουν. Ὅσα λοιπὸν ἐξέφευγον ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, ἤρχοντο καὶ ἐπιπτον εἰς τοὺς Αἰγινήτας.

95. Ὁ δὲ Ἀριστείδης, ὁ υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου, ὁ Ἀθηναῖος, περὶ τοῦ ὁποῦ ὀλίγον προηγουμένως ἔκαμα λόγον ὡς ἀρίστου ἀνθρώπου, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης καὶ ἐνῶ ἐπεκράτει ἡ σύγχυσις, ἀφοῦ παρέλαβεν ἄγημα Ἀθηναίων ὀπλιτῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον παραταχθῆ κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς τῆς Σαλαμῖνος, ἀπεβιβάσθη μετ' αὐτῶν εἰς τὴν Ψυττάλειαν, ὅπου οὗτοι κατέκοψαν ὅλους τοὺς Πέρσας, ὅσοι εὐρίσκοντο εἰς τὴν νησίδα αὐτήν.

97. Ὁ δὲ Ξέρξης, μόλις ἀντελήφθη τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφήν, ἐπειδὴ ἐφοβήθη, μήπως κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἴωνας συμβουλευσῆ τοὺς Ἕλληνας ἢ καὶ οἱ ἴδιοι μόνον τῶν συλλάβουν τὴν ἰδέαν νὰ πλεύσουν

εἰς τὸν Ἑλλάσποντον καὶ διαλύσουν τὰς γεφύρας του, ἀποκλεισθῆ δὲ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ κινδυνεύσῃ νὰ ἀπολεσθῆ, ἀπεφάσισε νὰ ἀποχωρῆσῃ. Ἐπειδὴ ὅμως ἤθελε νὰ μὴ ἀντιληφθῆ κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας μήτε ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του τὸν σκοπὸν του αὐτόν, προσεπάθει δῆθεν νὰ κατασκευάσῃ γέφυραν μέχρι Σαλαμίνας διὰ συνδέσεως Φοινικικῶν φορητῶν πλοιαρίων, ἔκαμνε δὲ πολεμικὰς προετοιμασίας, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ συνάψῃ ἄλλην ναυμαχίαν. "Ολοι οἱ ἄλλοι βλέποντες αὐτὰ ἐνόμιζον, ὅτι ἔχει τὴν πρόθεσιν νὰ συνεχίσῃ μὲ κάθε τρόπον τὸν πόλεμον. Δὲν διέφευγεν ὅμως τὴν ἀντίληψιν τοῦ Μαρδονίου, ὅστις ἐγνώριζεν ἄριστα τὴν νοστροπίαν τοῦ βασιλέως. Συγχρόνως ὁ Ξέρξης ἔστειλεν ἀγγελιαφόρον εἰς τὴν Περσίαν, διὰ νὰ ἀναγγείλῃ τὴν ἐπελθοῦσαν συμφοράν.

99. "Όταν ἡ πρώτη εἶδησις ἔφθασεν εἰς τὰ Σοῦσα, ὅτι δηλ. ὁ Ξέρξης κατέλαβε τὰς Ἀθήνας, οἱ Πέρσαι κατελήφθησαν ἀπὸ τόσον μεγάλην χαράν, ὥστε ἔστρωσαν ὅλας τὰς ὁδοὺς μὲ μυρσίνας, ἔκαιον θυμιάματα, ἐτέλουν θυσίας καὶ ἐώρταζον. "Όταν ὅμως κατέφθασεν ἡ δεύτερα εἶδησις, τόσον συνεταράχθησαν, ὥστε ἔσχιζον ὅλοι τὰ ἐνδύματά των, παρεδόθησαν εἰς θρήνους, ἐβόων καὶ κατέκρινον τὸν Μαρδόνιον. Δὲν ἐλυποῦντο δὲ τόσον διὰ τὰ ἀπολεσθέντα πλοῖα, ἀλλ' ἐφοβοῦντο διὰ τὸν ἴδιον τὸν Ξέρξην. Καὶ αἱ ἐκδηλώσεις αὐταὶ ἐξηκολούθησαν καθ' ὅλον τὸν μετέπειτα χρόνον, μέχρις ὅτου ὁ Ξέρξης ἐπανελθὼν διέταξε νὰ παύσουν.

ΚΑΛΛΙΟΠΗ

Τὰ μεταξὺ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας καὶ
τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν

Μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ στόλου του εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Ξέρξης, καταληφθεὶς ἀπὸ δειλίαν, ἀπεφάσισε νὰ ἀναχωρήσῃ ὁ ἴδιος ἐξ Ἑλλάδος, ἄφησεν ὅμως τὸν στρατηγὸν Μαρδόνιον ἐπὶ κεφαλῆς 300.000 ἐπιλέκτου στρατοῦ διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον καὶ καθυποτάξῃ τὴν χώραν. Οὗτος κατὰ τὸν ἐπερχόμενον χειμῶνα ἀπεσύρθη καὶ διεχείμασεν ἐν Θεσσαλίᾳ. Κατὰ δὲ τὴν ἄνοιξιν τοῦ ἐπομένου ἔτους 479 π. Χ. ἐβάδισε πρὸς Νότον καὶ ἔχων συμμάχους του τοὺς Βοιωτοὺς (1) προσεπάθησε νὰ προσεταιρισθῇ καὶ τοὺς Ἀθηναίους διὰ προτάσεων λίαν δελεαστικῶν, τὰς ὁποίας ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέρριψαν ἀσυζητητεὶ καὶ ἐξεκένωσαν πανδημεὶ διὰ δευτέραν φορὰν τὰς Ἀθήνας καὶ εἰδοποίησαν τοὺς Λακεδαιμονίους. Ὁ Μαρδόνιος κατέλαβε τὰς Ἀθήνας πάλιν ἐρήμους καὶ ἔθεσεν εἰς αὐτὰς ἐκ νέου πῦρ. Ἐν τῷ μεταξὺ στρατιᾷ 50.000 Λακῶνων ἐξέροχεται ἐπὶ τέλους ἐκ τῶν ὁρίων τῆς Λακωνικῆς καὶ εἰς τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου συνενοῦνται πρὸς τοὺς ἄλλους ἐκ τῆς Πελοποννήσου συμμάχους, ἐν Ἐλευσίνῃ δὲ καὶ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες διήλθον ἐκεῖ ἐκ Σαλαμῖνος, καὶ ὅλοι ὁμοῦ βαδίζον ἐἰς τὴν Βοιωτίαν, ὅπου εἶχεν ἐπανέλθει ὁ Μαρδόνιος μετὰ τὴν δευτέραν ἀναχώρησιν τῶν Ἀθησῶν.

Κατ' ἀρχὰς παρετάχθησαν εἰς τὰς ἑνωρείας τοῦ Κιθαιρώνος, ὁ δὲ Μαρδόνιος ἔστειλεν ἐναντίον των τὸ ἵππικόν του καὶ ἐπηκολούθησαν

(1) Πλὴν τῶν Θεσπιέων καὶ τῶν Πλαταιέων.

ἀφιμαχίαι, εἰς μίαν δ' ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθη γενναίως μαχόμενος ὁ ἀρχηγὸς τοῦ βαρβαρικοῦ ἰππικοῦ Μασίστιος. Ἀκολούθως οἱ Ἕλληνες, λαβόντες θάρρος κατήλθον εἰς τὰς Πλαταιὰς καὶ κατέλαβον θέσεις ἀπέναντι τῶν βαρβάρων παρὰ τὸν ποταμὸν Ἄσωπὸν καὶ πλησίον τῆς κρήνης Γαργαφίας, διὰ τὰ ὕδρευόνται ἐξ αὐτῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων ἀνῆλθε τελικῶς εἰς 110.000 ἄνδρας. Ἐξ αὐτῶν 50.000 ἦσαν Λάκωνες καὶ ἐκ τούτων 10.000 ἦσαν βαρέως ὀπλισμένοι, ἐξ αὐτῶν δὲ 5.000 ἦσαν ἐκ Σπάρτης. Οὗτοι ἐτάχθησαν εἰς τὴν δεξιὰν πτέρυγα, τὸ δ' αἰσπερὸν κέρασ κατεῖχον οἱ Ἀθηναῖοι (8.000), μεταξὺ τούτων δὲ ἦσαν οἱ ἄλλοι σύμμαχοι (52.000). Ἄλλ' οἱ οἰωνοὶ τῶν θησιῶν καὶ εἰς τὰς δύο παρατάξεις δὲν ἦσαν αἴσιοι διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς μάχης, ἀνέμενον δὲ οἱ μὲν τοὺς δὲ τὰ ἀρχίσσον τὴν ἐπίθεσιν καὶ αἱ ἡμέραι παρήρχοντο.

Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν (479 π.Χ.)

38. Ἐπειδὴ αἱ θυσίαι δὲν ἀπέβαινον εἰς τοὺς Πέρσας εὐνοϊκαὶ διὰ τὴν ἑναρξιν τῆς μάχης, συνέρρεον δὲ πανταχόθεν οἱ Ἕλληνες καὶ ἤρξανεν ὁ ἀριθμὸς των, ὁ Τιμαγενίδας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἐρπουος, Θηβαῖος, συνεβούλευσε τὸν Μαρδόνιον νὰ φυλάξῃ τὰς διόδους τοῦ Κιθαιρῶνος, διότι, ἔλεγε, συρρέουν δι' αὐτῶν συνεχῶς καθ' ἑκάστην ἡμέραν οἱ Ἕλληνες καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ πολλοὺς.

39. Εἶχον παρέλθει ὀκτὼ ἡμέραι, ἀφ' οὔτου οἱ δύο στρατοὶ ἦσαν ἀντιμέτωποι. Ὁ δὲ Μαρδόνιος ἀντιληφθεὶς, ὅτι ἡ συμβουλὴ τοῦ Τιμαγενίδου ἦτο ὀρθή, ἔστειλε μόλις ἐνύκτωσε τὸ ἰππικὸν του εἰς τὰς διόδους τοῦ Κιθαιρῶνος, αἱ ὁποῖαι ὀδηγοῦν εἰς τὰς Πλαταιάς. Οἱ Βοιωτοὶ τὰς ὀνομάζουν Τρεῖς Κεφαλάς, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι Δρυὸς Κεφαλάς. Καὶ δὲν ἐστάλησαν μάτην ἐκεῖ οἱ ἰππεῖς. Διότι συνέλαβον πεντακόσια ὑποζύγια καὶ τοὺς συνοδοὺς των, καθὼς εἰσῆρχοντο εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ἔφερον τροφίμα εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Πέρσαι ἐφόνευον ἀφειδῶς ἀνθρώπους καὶ ὑποζύγια καὶ ὅταν ἐχόρτασαν νὰ φονεύουν, ὠδήγησαν ὅτι ὑπελείπετο πρὸς τὸν Μαρδόνιον εἰς τὸ στρατόπεδον.

40. Παρῆλθον ἀκόμη δύο ἡμέραι μετὰ τὸ συμβᾶν αὐτό, χωρὶς οὔτε οἱ μὲν οὔτε οἱ δὲ νὰ θέλουν νὰ κάμουν ἀρχὴν τῆς μάχης. Διότι οἱ βάρβαροι ἤρχοντο μέχρι τοῦ Ἀσωποῦ, ἀλλὰ δὲν διέβαινον τὸν ποταμὸν, ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ Ἕλληνες. Τὸ ἰππικὸν ὅμως τοῦ Μαρδονίου ἐπετίθετο συνεχῶς κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς ἠνώγει. Διότι οἱ Θηβαῖοι, ἔνθερμοι ὄπαδοι τῶν Περσῶν, διήγειρον μὲ προθυμίαν τὸν πόλεμον καὶ προηγούντο μέχρι τοῦ σημείου τῆς συμπλοκῆς, ἀπ' ἐκεῖ δὲ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Μῆδοι ἀνελάμβανον νὰ συνεχίσουν τὴν μάχην καὶ παρεῖχον λαμπρὰ δείγματα τῆς ἀνδρείας των.

41. Ἐπὶ δέκα ἡμέρας λοιπὸν δὲν συνέβη τίποτε ἄλλο. Τὴν ἑνδεκάτην ὅμως ἡμέραν, ἀφ' οὔτου οἱ δύο στρατοὶ εὐρίσκοντο ἀντιμέτωποι εἰς τὰς Πλαταιάς, οἱ Ἕλληνες εἶχον γίνεαι πολὺ περισσότεροι, ὁ δὲ Μαρδόνιος ἠσθάνετο ἀγανάκτησιν διὰ τὴν ἀπραξίαν. Τότε συναμίλησε μὲ τὸν Ἀρτάβαζον τὸν υἱὸν τοῦ Φαρνάκου, ὁ ὁποῖος εἶχε μεγάλην ἐκτίμησιν ἐκ μέρους τοῦ Ξέρξου, ὅσον ὀλίγοι ἐκ τῶν Περσῶν, καὶ ἡ γνώμη

του ἦτο «νά ἀναζεύξουν τὸ γρηγορώτερον ὄλον τὸν στρατὸν καὶ νά εἰσέλθουν εἰς τὰ τείχη τῶν Θηβῶν, ὅπου ὑπῆρχον ἄφθονα τρόφιμα καὶ χόρτος διὰ τὰ ὑποζύγια» Ἄλλ' ὁ Μαρδόνιος δὲν συνεφώνησε καθόλου καὶ εἶπεν ὅτι «ὁ στρατὸς τῶν εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν καὶ πρέπει νά δώσουν μάχην τὸ ταχύτερον, μήτε νά ἀδιαφοροῦν διὰ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἐνισχύονται συνεχῶς καὶ γίνονται περισσότεροι».

42. Αὐτὰ εἶπεν ὁ Μαρδόνιος καὶ κανεὶς δὲν ἀντέλεγεν, ἐπεκράτησε δὲ ἡ γνώμη του, ὅτι εἰς αὐτὸν εἶχεν ἀναθέσει ὁ βασιλεὺς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατεύματος καὶ ὅχι εἰς τὸν Ἀρτάβαζον. Ἀφοῦ ἐκάλεσε δὲ τοὺς ἀρχηγούς τῶν ταγμάτων καὶ τοὺς στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων, πού συνεμάχουν μαζί του, διέταξε νά ἐτοιμασθοῦν καὶ νά τακτοποιήσουν τὰ πάντα, διότι τὴν πρωτὰν τῆς ἐπομένης ἡμέρας θὰ ἐγίνετο ἡ μάχη.

44. Ὅταν δὲ ἡ νύξ εἶχε προχωρήσει καὶ ἐφαίνετο, ὅτι ἐπεκράτει ἡσυχία εἰς τὰ στρατόπεδα, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐκοιμῶντο, τότε ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμύντου, στρατηγὸς καὶ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων, ἐπλησίασεν ἔφιππος εἰς τοὺς φρουρούς τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐζήτησε νά ὀμιλήσῃ εἰς τοὺς στρατηγούς των. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς φρουρούς ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις των, μερικοὶ ὅμως ἔτρεξαν πρὸς τοὺς στρατηγούς καὶ ἀνήγγειλαν, ὅτι ἦλθεν ἄνθρωπος ἔφιππος ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τῶν Μήδων, ὁ ὁποῖος τίποτε ἄλλο δὲν ἀποκαλύπτει, ἀναφέρει ὅμως ὀνομαστί τοὺς στρατηγούς καὶ λέγει, ὅτι θέλει νά ὀμιλήσῃ εἰς αὐτούς».

45. Οἱ στρατηγοί, μόλις ἤκουσαν τοῦτο, μετέβησαν ἀμέσως εἰς τὸ μέρος τῶν φρουρῶν καί, ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ, ὁ Ἀλέξανδρος εἶπε τὰ ἐξῆς: «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, σᾶς ἐμπιστεύομαι ἀπόρρητα, τὰ ὁποῖα δὲν πρέπει νά ἀνακοινώσετε εἰς κανένα ἐκτὸς τοῦ Πausανίου, ἐκτὸς ἐὰν θέλετε τὸν ὄλεθρόν σας. Καὶ δὲν θὰ σᾶς ὀμίλουν, ἂν δὲν εἶχον μέγα διαφέρον δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Διότι εἶμαι Ἕλλην ὁ ἴδιος καὶ δὲν θὰ ἤθελον νά ἴδω τὴν Ἑλλάδα νά γίνεται δούλη ἀντὶ νά μείνῃ ἐλευθέρα. Σᾶς λέγω λοιπόν, ὅτι αἱ θυσίαι δὲν ἀπέβησαν εὐνοϊκαὶ εἰς τὸν Μαρδόνιον καὶ εἰς τὸν στρατὸν του· εἰ δὲ μή, πρὸ πολλοῦ θὰ εἶχατε κάμει τὴν μάχην. Τώρα ὅμως ἀπεφάσισε νά ἀφήσῃ κατὰ μέρος τὰς θυσίας καὶ μὲ τὰ ἐξημερώματα θὰ κάμῃ τὴν ἐπίθεσιν. Διότι, καθὼς συμπεραίνω, φοβεῖται, μήπως συγκεντρωθῆτε ἀκόμη περισσότεροι. Δι' αὐτὸ νά ἐτοι-

μάζεσθε. Καί ἂν τυγχόν ἀναβάλλῃ ὁ Μαρδόνιος καὶ δὲν κάμῃ τὴν μάχην, νὰ κάμετε ὑπομονὴν ἀναμένοντες, διότι δι' ὀλίγας μόνον ἡμέρας τοῦ ὑπολείπονται τρόφιμα. Ἐάν δὲ τὸ τέρμα τοῦ πολέμου αὐτοῦ γίνῃ, ὅπως τὸ θέλετε, πρέπει νὰ ἐνθουμηθῆτε καὶ ἐμὲ καὶ νὰ μοῦ ἀποδώσετε τὴν ἐλευθερίαν μου, ἀφοῦ χάριν τῶν Ἑλλήνων διέπραξα τόσον ἐπικίνδυνον πρᾶξιν ἀπὸ προθυμίαν, διότι ἤθελον νὰ σᾶς κάμω γνωστὰς τὰς προθέσεις τοῦ Μαρδονίου, διὰ νὰ μὴ ἐπιπέσουν οἱ βάρβαροι ἐναντίον σας αἰφνιδίως, χωρὶς νὰ τοὺς περιμένετε. Εἶμαι ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών». Ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ἐπέστρεψεν ὀπίσω εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ εἰς τὴν θέσιν του.

46. Οἱ δὲ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἤλθον εἰς τὸ δεξιὸν κέρασ καὶ εἶπον εἰς τὸν Παυσανίαν ὅσα ἤκουσαν ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ Παυσανίας ἀφοῦ τὰ ἤκουσεν, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο τοὺς Πέρσας, εἶπεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι «ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος γνωρίζετε καλῦτερον ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς Μήδους καὶ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον μάχονται, πρέπει, ἀφοῦ ἀναλάβωμεν τὰ ὄπλα, σεῖς μὲν νὰ ἔλθετε εἰς αὐτὸ τὸ κέρασ, ἡμεῖς δὲ νὰ ἔλθωμεν εἰς τὸ ἀριστερόν».

47. Τοῦτο ἤρρεσεν καὶ εἰς τοὺς δύο. Καὶ δι' αὐτὸ μὲ τὰ ἐξημερώματα Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιᾶται ἤλλασσον ἀμοιβαίως τὰς θέσεις των. Τὸ ἀντελήφθησαν ὅμως αὐτὸ οἱ Βοιωτοὶ καὶ εἰδοποίησαν τὸν Μαρδόνιον. Ἐκεῖνος μόλις τὸ ἔμαθεν, ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ καὶ αὐτὸς ἀμέσως ἀλλαγὴν καὶ νὰ φέρῃ τοὺς Πέρσας πάλιν ἀπέναντι τῶν Λακεδαιμονίων. Ὅταν ὁ Παυσανίας εἶδεν, ὅτι τὸ σχέδιόν του ἔγινεν ἀντιληπτόν, ὠδήγησε τοὺς Σπαρτιᾶτας πάλιν εἰς τὸ δεξιὸν κέρασ· ἐπίσης ὁ Μαρδόνιος ὠδήγησε τοὺς Πέρσας εἰς τὸ ἀριστερόν.

49. Ὁ δὲ Μαρδόνιος ἔστειλε κατὰ τῶν Ἑλλήνων τὸ ἵππικόν. Ἀφοῦ ἐπέδραμον δὲ οἱ ἵππεῖς, ἠνώχλουν ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν στρατεύμα ῥίπτοντες ἀκόντια καὶ βέλη, διότι ἦσαν ἵπποτοξόται καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἠδύνατο νὰ τοὺς πλησιάσουν. Συνετάραξαν ἐπίσης τὴν κρήνην Γαργαφίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὑδρεύετο ὅλος ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὴν συνέχωσαν. Πλησίον τῆς κρήνης εἶχον παραταχθῆ βεβαίως μόνον οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἡ κρήνη εὐρίσκειτο εἰς μεγαλυτέραν ἀπόστασιν, ἀναλόγως τῆς θέσεως τῶν διαφόρων τμημάτων, ὁ δὲ Ἀσωπὸς ἦτο πλησιέστερος εἰς αὐτούς. Ὅσακις ὅμως

ἠμποδίζοντο νὰ ὑδρεύωνται ἀπὸ τὸν Ἄσωπὸν, ἤρχοντο εἰς τὴν κρήνην διότι οἱ ἵππεῖς τῶν Περσῶν ῥίπτοντες βέλη καὶ ἀκόντια τοὺς ἠμπόδιζον νὰ λαμβάνουν ὕδωρ ἀπὸ τὸν ποταμὸν.

51. Ἄφου συνεσκέφθησαν δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀπεφάσισαν, ἂν καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ Πέρσαι δὲν ἐπιτεθοῦν, νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν νῆσον, ἣ ὁποία ἀπέχει δέκα στάδια ἀπὸ τὸν Ἄσωπὸν καὶ τὴν κρήνην Γαργαφίαν καὶ εὐρίσκεται ἔμπροσθεν ἀπὸ τὰς Πλαταιάς. Σχηματίζεται δὲ νῆσος εἰς τὴν ξηρὰν ὡς ἐξῆς. Καταρχόμενος δηλ. ὁ ποταμὸς ἀπὸ τὸν Κιθαιρῶνα εἰς τὴν πεδιάδα σχίζεται εἰς δύο ρεύματα, τὰ ὁποῖα, ἀφου φθάσουν εἰς ἀπόστασιν τριῶν σταδίων μεταξὺ των, ἐνόησανται πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος.

52. ε' Ἄφου ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις αὕτη, ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐξ αἰτίας τῶν ἀκαταπαύστων ἐπιθέσεων τοῦ ἵππικοῦ τῶν Περσῶν, ὑπέφερον πολὺ. Ὅταν παρῆλθεν ὅμως ἡ ἡμέρα, οἱ ἵππεῖς τῶν Περσῶν ἀπεσύρθησαν, καὶ μὲ τὸν ἐρχομὸν τῆς νυκτός, ὅταν ἦλθεν ἡ συμφωνημένη ὥρα διὰ τὴν ἀναχώρησιν, τότε, ἀφου ἀνέλαβον τὰ ὄπλα, ἀπεμακρόνοντο, χωρὶς ὅμως οἱ περισσώτεροι νὰ ἔχουν εἰς τὸν νοῦν νὰ μεταβοῦν εἰς τὸ συμφωνηθὲν μέρος, ἀλλὰ ἀφου ἐξεκίνησαν πλήρεις χαράς, διότι ἔφρουγον μακρὰν ἀπὸ τὸ ἵππικόν τῶν Περσῶν πρὸς τὴν πόλιν τῶν Πλαταιῶν, ἔφθασαν εἰς τὸ Ἡραῖον. Αὐτὸ εὐρίσκεται ἔμπροσθεν τῆς πόλεως τῶν Πλαταιῶν. Ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ, ἀπέθεσαν τὰ ὄπλα των πρὸ τοῦ ἱεροῦ.

53. Αὐτοὶ λοιπὸν ἐστρατοπέδευσαν πλησίον τοῦ Ἡραίου. Ὁ Παυσανίας ὅμως, ὁ ὁποῖος τοὺς ἔβλεπε νὰ ἀναχωροῦν ἀπὸ τὸ στρατόπεδον, παρήγγειλεν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀφου ἀναλάβουν τὰ ὄπλα, νὰ ἀκολουθοῦν τοὺς προπορευομένους, διότι ἐνόμισεν, ὅτι μεταβαίνουν εἰς τὸ συμφωνηθὲν μέρος. Τότε οἱ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ ἠτοιμάσθησαν νὰ ὑπακούσουν εἰς τὸν Παυσανίαν. Ὁ Ἀμομφάρετος ὅμως, ὁ υἱὸς τοῦ Πολιάδου, διοικητῆς τοῦ λόγου τῶν Πιταννατῶν, ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν θὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν του ἐνώπιον τῶν ξένων (ξένους δὲ ὠνόμαζε τοὺς βαρβάρους), διὰ νὰ μὴ καταισχύνη τὴν Σπάρτην, ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχε παρευρεθῆ εἰς τὴν προηγηθεῖσαν συζήτησιν, ἐξεπλήττετο δι' αὐτὸ, τὸ ὁποῖον ἔβλεπε νὰ γίνεταί. Ὁ Παυσανίας καὶ ὁ Εὐρύαρχος, ἐθεώρουν φοβερὸν τὸ ὅτι ὁ Ἀμομφάρετος δὲν ὑπήκουεν, ἀλλ' ἀκόμη φοβερώτερον ἐθεώ-

ρου, ἀφοῦ ἤρνεϊτο νὰ ὑπακούσῃ, νὰ ἐγκαταλείβουν τὸν λόχον τῶν Πι-
τανκτῶν, διότι ἐφοβοῦντο ὅτι, ἂν τοὺς ἐγκατέλειπον ἐκτελοῦντες, ὅσα
συνεφώνησαν μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, ὁ Ἄμομφάρετος καὶ ὁ λόχος
του, ἀφοῦ θὰ ἔμενον μόνου, θὰ ἐξωλοθρεύοντο. Αὐτὰ ἀναλογιζόμενοι
ἐκράτουν εἰς τὴν θέσιν του τὸ Λακωνικὸν στράτευμα καὶ προσεπάθουν
νὰ τὸν πείσουν, ὅτι δὲν ἦτο ἄρθρον αὐτό, τὸ ὁποῖον ἔπραττε.

56. Ἡ αὐγὴ εὔρε τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ φιλονικοῦν περὶ τοῦ
πρακτέου, ὁ δὲ Πausanias, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ εἶχε πα-
ραμείνει εἰς τὰς θέσεις του, ὑπολογίζων ὅτι ὁ Ἄμομφάρετος δὲν θὰ πα-
ρέμενε μόνος του, ἂν ἀνεχώρουν οἱ ἄλλοι Λακεδαιμόνιοι — ὅπως ἀκριβῶς
καὶ ἔγινεν — ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἀναχωρήσεως καὶ ὠδήγει ὄλον
τὸ ἄλλο στράτευμα διὰ τῶν ὑψωμάτων. Τὸν ἠκολούθουν οἱ Τεγεᾶται.
Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἔλαβον τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν. Διότι οἱ Λακεδαί-
μόνιοι ἐκινουῦντο πλησίον τῶν ὑψωμάτων καὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Κιθαι-
ρῶνος, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὸ ἵππικὸν τῶν Περσῶν οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως
ἐτράπησαν κάτω πρὸς τὴν πεδιάδα.

57. Ὁ Ἄμομφάρετος κατ' ἀρχὰς νομίζων, ὅτι ὁ Pausanias δὲν
θὰ ἐτόλμα νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ, ἐπέμενε νὰ μείνουν ἐκεῖ καὶ νὰ μὴν ἀφή-
σουν τὰς θέσεις των. Ὅταν ὅμως ὁ Pausanias καὶ τὸ ὑπόλοιπον στρά-
τευμα ἀνεχώρησαν, ἀντιληφθεὶς ὅτι τὸν ἐγκαταλείπουν πράγματι, χω-
ρὶς νὰ ὑποκρίνονται, διέταξε τὸν λόχον του νὰ ἀναλάβουν τὰ ὅπλα καὶ
τὸν ὠδήγει βραδέως ἐπὶ τὰ βήματα τῶν ἄλλων Σπαρτιατῶν.

58. Ὅταν ὁ Μαρδόκιος ἔμαθεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπεσύρθησαν
κατὰ τὴν διάοκειαν τῆς νυκτός καὶ εἶδε τὸν τόπον ἔρημον... (59)...
διέβη τὸν Ἀσωπὸν καὶ ὠδήγει τὸν στρατὸν τῶν Περσῶν ἐπὶ τὰ ἔγνη
τῶν Ἑλλήνων, νομίζων ὅτι τρέπονται πράγματι εἰς φυγὴν. Κατηρθύ-
νετο δὲ ἐναντίον τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Τεγεατῶν μόνον, ἐπειδὴ
ἐξ αἰτίας τῶν ὑψωμάτων δὲν ἔβλεπε τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι ἠκολού-
θουν τὴν πεδιάδα. Οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν βαρβαρικῶν τμημάτων, βλέ-
ποντες τοὺς Πέρσας νὰ ρίπτονται εἰς καταδίωξιν τῶν Ἑλλήνων, ὑψω-
σαν καὶ αὐτοὶ τὰς σημαίας (1) των καὶ ἤρχισαν νὰ καταδιώκουν ὁ καθεὶς
ὅσον ἠδύνατο γρηγορώτερον, χωρὶς τάξιν καὶ χωρὶς νὰ διατηροῦν τὰς

1) Ἐν τῇ ἐνωίᾳ τοῦ συμβόλου τῆς ἐνάξεως τῆς μάχης

γραμμαμάς των. Ἐπήρχοντο λοιπὸν μὲ βοήν ὡς ὄρδη, διὰ νὰ ἐκμηδενίσουν τοὺς Ἑλληνας.

60. Ὁ δὲ Παυσανίας, ἐπειδὴ ἐπιέζετο, ἀπὸ τὸ ἱππικὸν τῶν Περσῶν, ἔστειλεν ἱππέα πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὁ ὁποῖος εἶπε τὰ ἐξῆς· «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἐνῶ πρόκειται μέγιστος ἀγὼν, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐξαρτᾶται ἡ ἐλευθερία ἢ ἡ ὑποδούλωσις τῆς Ἑλλάδος, ἡμεῖς οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ σεῖς οἱ Ἀθηναῖοι ἐπροδόθημεν τὴν παρελθοῦσαν νύκτα ἀπὸ τοὺς συμμάχους μας, οἱ ὁποῖοι ἔφυγον καὶ μᾶς ἄφησαν. εἶναι φανερὸν πλέον, τί πρέπει νὰ κάμωμεν ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, νὰ ἀμυνθῶμεν δηλ. ὅσον δυνάμεθα καλύτερον βοηθούμενοι ἀμοιβαίως. Ἐάν λοιπὸν τὸ ἱππικὸν τῶν βαρβάρων εἶχεν ἐξ ἀρχῆς ἐπιτεθῆ ἔναντίον σας, θὰ ἔπρεπεν ἡμεῖς καὶ ὅσοι εἶναι μαζί μας χωρὶς νὰ προδίδουν τὴν Ἑλλάδα, δηλ. οἱ Τεγεᾶται, νὰ σπεύσωμεν εἰς βοήθειάν σας. Τώρα ὅμως, ἀφοῦ τὸ ἱππικὸν τῶν βαρβάρων ἐπέπεσεν ὀλόκληρον ἐναντίον μας, εἶναι ὀρθὸν σεῖς νὰ ἔλθετε νὰ βοηθήσετε τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν πιέζεται. Ἐάν ὅμως ἔχη συμβῆ τίποτε, τὸ ὁποῖον σᾶς ἐμποδίζει νὰ ἔλθετε οἱ ἴδιοι, τοῦλάχιστον κάμετέ μας τὴν χάριν νὰ μᾶς ἀποστείλετε τοὺς τοξότας σας. Διότι ἐξ ὅσων ἔχουν συμβῆ μέχρι τοῦδε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου, ἤξευρομεν καλῶς, ὅτι εἴσθε προθυμότατοι εἰς ὅλα, ὥστε νὰ εἰσακούσετε καὶ αὐτὴν τὴν παράκλησίν μας».

61. Ἀφοῦ ἤκουσαν αὐτὰ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐξεκίνησαν ἀμέσως διὰ νὰ σπεύσουν εἰς βοήθειαν τῶν Λακεδαιμονίων, καθ' ὅδον ὅμως ἐπετέθησαν ἐναντίον των ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας, οἱ ὁποῖοι συνεμάχουν μὲ τοὺς βαρβάρους καὶ εἶχον παραταχθῆ ἐξ ἀρχῆς ἀπέναντί των. Δὲν ἠδυνήθησαν λοιπὸν νὰ βοηθήσουν, διότι ἐπιτιθέμενοι ἐκ τῶν νώτων τοὺς ἠμπόδιζον. Τοιοῦτοτρόπως ἀπομονωθέντες πλέον οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἱ ὁποῖοι μὲ τοὺς ἐλαφρῶς ὀπλισμένους ἦσαν πεντήκοντα χιλιάδες, καὶ οἱ Τεγεᾶται, οἱ ὁποῖοι ἦσαν τρεῖς χιλιάδες (οὗτοι δὲν ἀπεχωρίζοντο διόλου ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους), ἐτέλουν θυσίας, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ συγκρουσθοῦν μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Μαρδονίου. Ἄλλ' αἱ θυσίαι δὲν ἦσαν εὐνοϊκαί, ἐφρονεύοντο δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ καὶ πολὺ περισσότεροὶ ἐτραυματίζοντο· διότι οἱ Πέρσαι, ἀφοῦ ἐσχημάτισαν φράγμα μὲ τὰς ἀσπίδας των, ἔρριπτον ἀφειδῶς βέλη κατὰ τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰ τόξα των, οὕτως ὥστε, ἐπειδὴ οἱ Σπαρτιῶται ἐπιέζοντο, αἱ δὲ θυσίαι δὲν ἀπέβλινον αἰσiai, ὁ Παυσανίας, ἀφοῦ ἔστρε-

ψε τὰ βλέμματα πρὸς τὸ Ἰσραῖον τῶν Πλαταιῶν, ἐπεκαλέσθη τὴν θεάν καὶ ἰκέτευσεν νὰ μὴ διαψευσθοῦν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς ἐλπίδας των.

62. Ἐνῶ ὁ Παισαίνιος ἐπεκαλεῖτο ἀκόμη τὴν θεάν, οἱ Τεγεᾶται ἐξορμήσαντες πρῶτοι ἀπὸ τὰς θέσεις των ἐρρίφθησαν κατὰ τῶν βαρβάρων ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ἀμέσως μετὰ τὴν προσευχὴν τοῦ Παισαίνιου αἱ Θυσίαι ἀπέβησαν εὐνοϊκαί. Ἐκινήθησαν λοιπὸν καὶ οὗτοι κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ δὲ Πέρσαι ἀφύσαντες τὰ τόξα ἤλθον ἀντιμέτωποι. Μάχη συνήφθη κατ' ἀρχὰς γύρω ἀπὸ τὸ φράγμα τῶν ἀσπίδων. Ὅταν τοῦτο ἀνετράπη, μάχη κραταιὰ διεξήχθη πλέον παρὰ τὸν ναὸν τῆς Δήμητρος ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα, ἕως ὅτου ἤλθον εἰς πάλιν σώματος πρὸς σῶμα. Διότι οἱ βάρβαροι ἤρπαζον τὰ δόρατα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ ἔθραυον. Οἱ Πέρσαι δὲν ἦσαν βεβαίως κατώτεροι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ θάρρος καὶ εἰς τὴν ῥώμην τοῦ σώματος· δὲν εἶχον ὅμως ἀμυντικὸν ὅπλισμόν, ἐπίσης δὲν εἶχον τὴν πεῖραν τοῦ πολέμου καὶ εἰς τὴν τακτικὴν ἦσαν κατώτεροι τῶν Ἑλλήνων. Ἐξορμῶντες δὲ πρὸς τὰ πρόσω εἰς ἡ ἀνά δέκα ἢ καθ' ὀμάδας περισσότερον ἢ ὀλιγότερον μεγάλας ἐπιπτον ἀτάκτως εἰς τὰς γραμμὰς τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἐφονεύοντο ὑπ' αὐτῶν.

63. Ὁ Μαρδόνιος ὁ ἴδιος ἐμάχετο ἐπάνω ἀπὸ λευκὸν ἵππον, ἔχων γύρω του χιλίους ἐπιλέκτους Πέρσας, τοὺς καλυτέρους. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ἠσκήθη ἡ μεγαλυτέρα πίεσις τῶν ἀντιπάλων. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ὁ Μαρδόνιος ἔζη, οὗτοι ἀντεῖχον καὶ ἀμυνόμενοι ἐφόνευον πολλοὺς Λακεδαιμονίους. Ἀλλ' ὅταν ὁ Μαρδόνιος ἐφονεύθη καὶ τὸ τμήμα, τὸ ὁποῖον ἦτο πέριξ αὐτοῦ καὶ ἦτο τὸ ἰσχυρότερον, ὑπέκυψε, τότε πλέον καὶ οἱ ἄλλοι ἔστρεψαν τὰ νῶτα καὶ ὑπεχώρησαν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους. Πάρα πολὺ τοὺς ἐβλάψεν ὁ ὅπλισμός των, διότι δὲν περιελάμβανεν ἀμυντικὰ ὅπλα. Ἠγωνίζοντο δηλ. πρὸς βαρέως ὀπλισμένους ἀνδρας, χωρὶς οἱ ἴδιοι νὰ διαθέτουν ἀμυντικὸν ὅπλισμόν.

64. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Μαρδόνιος ἐπλήρωσε μὲ τὸν θάνατόν του τὸν θάνατον τοῦ Λεωνίδου, συμφώνως πρὸς τὸν χρησμόν, ὁ ὁποῖος εἶχε δοθῆ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας. Τὴν λαμπροτέραν δὲ νίκην, ἀπὸ ὅλας ὅσας ἡμεῖς ἔχομεν ὑπ' ὄψει μας, ἐκέρδισεν ὁ Παισαίνιος, ὁ υἱὸς τοῦ Κλεομβρότου, ὁ ὁποῖος ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀναξανδρίδου. . . Ἀνεφέραμεν προηγουμένως τὰ ὀνόματα τῶν προγόνων του, ὅταν ἔγινε λόγος διὰ τὸν Λεωνίδαν· διότι συμβαίνει νὰ εἶναι καὶ εἰς τοὺς δύο οἱ ἴδιοι.

65. Οί Πέρσαι εἰς τὰς Πλαταιάς, ἀφοῦ ἐνικήθησαν ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους, ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν πρὸς τὸ στρατόπεδόν των καὶ πρὸς τὸ ξύλινον τεῖχος, τὸ ὁποῖον εἶχον κατασκευάσει εἰς μέρος τῆς χώρας τῶν Θηβῶν.

66. Ὁ Ἀρτάβαζος, ὁ υἱὸς τοῦ Φαρνάκου, ὁ ὁποῖος καὶ ἐξ ἀρχῆς δὲν ἦτο εὐχαριστημένος μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ βασιλέως νὰ ἀφήσῃ τὸν Μαρδόνιον εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶχεν ἐπιχειρήσει καὶ τότε μετὰ πολλὰ ἐπιχειρήματα νὰ πείσῃ τὸν Μαρδόνιον νὰ ἀσπύγῃ τὴν μάχην, ἀλλ' ἀπέτυχεν. Μὴ συμφωνῶν λοιπὸν πρὸς τὸν Μαρδόνιον, ἔκαμε τὸ ἐξῆς κατὰ τὴν ἐναρξίν τῆς μάχης. Προβλέπων τὴν ἔκβασιν τῆς μάχης, ἔθεσεν εἰς τάξιν τὸ σῶμα, τοῦ ὁποῖου ἦτο στρατηγὸς (καὶ δὲν ἦτο τοῦτο ἀσήμαντος δύναμις, ἀλλὰ τεσσαράκοντα χιλιάδες ἀνδρῶν), καὶ ἐβάδιζεν ἐπὶ κεφαλῆς, ἀφοῦ ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ τὸν ἀκολουθοῦν, ὅπου θὰ τὸν ἐβλεπον νὰ σπεύδῃ. Κατόπιν ἐξεκίνησεν ὡς ὁδηγῶν δῆθεν τὸν στρατὸν τοῦ εἰς τὴν μάχην. Προπορευόμενος ὅμως εἶδε τοὺς Πέρσας νὰ τρέπονται ἤδη εἰς φυγὴν. Τότε δὲν διετήρησε πλέον τὴν τάξιν, ἀλλ' ἤρχισε νὰ τρέχῃ φεύγων ὄχι πρὸς τὸ ξύλινον τεῖχος ἢ πρὸς τὸ τεῖχος τῶν Θηβῶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν Φωκίδα, διότι ἤθελε νὰ φθάσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον εἰς τὸν Ἑλλάσποντον. Οὗτοι λοιπὸν ἠκολούθησαν αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν.

67. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, ὅσοι ἦσαν μετὰ τὸ μέρος τοῦ βασιλέως, δὲν ἔδειξαν μεγάλην προθυμίαν· οἱ Θηβαῖοι ὅμως ἠγωνίσθησαν ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦτο διότι οἱ Θηβαῖοι, ποὺ ἦσαν μετὰ τὸ μέρος τῶν Περσῶν, εἶχον μεγάλην προθυμίαν καὶ δὲν ἔδειξαν καμμίαν διάθεσιν πρὸς δειλίαν, εἰς τρόπον ὥστε τριακόσιοι ἐξ αὐτῶν, οἱ πρῶτοι καὶ ἀνδρειότατοι, ἐφανεύθησαν τότε ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ὅταν δὲ ἐνικήθησαν καὶ οὗτοι, ἔφρουγον πρὸς τὰς Θήβας, ὄχι βεβαίως πρὸς τὴν ἰδίαν κατεύθυνσιν πρὸς τὴν ὁποίαν ἔφρουγον οἱ Πέρσαι καὶ ὄλον τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων συμμάχων, οἱ ὁποῖοι οὔτε ἐπολέμησαν διόλου οὔτε διέπραξαν τίποτε ἀξιόλογον.

68. Τοῦτο, νομίζω, ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τῶν βαρβάρων ἐξηρτᾶτο ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἀφοῦ, πρὶν συγκρουσθῶν μετὰ τοὺς ἀντιπάλους των, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἐπειδὴ εἶδον καὶ τοὺς Πέρσας νὰ φεύγουν.

Τοιοῦτοτρόπως ὅλοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν πλὴν τοῦ ἰππικοῦ, ἰδίως δὲ τοῦ ἰππικοῦ τῶν Βοιωτῶν, τὸ ὁποῖον ἐβοήθησε πολὺ τοὺς φεύγον-

τας συμμάχους, διότι εφρίσκατο συνεχῶς πολὺ πλησίον καὶ ἐπροστά-
τευε τοὺς φεύγοντας ἀπὸ τῆς ἐπιθέσεως τῶν Ἑλλήνων. Οἱ δὲ Ἑλληνες
νικῶντες κατεδίωκον τὸν στρατὸν τοῦ Ξέρξου καὶ ἐφόνευσον ὅσους ἠδύ-
ναντο.

69. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς φονικῆς αὐτῆς καταδιώξεως ἐφθασεν
εἰς τοὺς ἄλλους Ἑλληνας, ὅσοι εἶχον προσφύγει εἰς τὸ Ἡραῖον καὶ δὲν
εἶχον λάβει μέρος εἰς τὴν μάχην, ἡ εἶδησις, ὅτι ἡ μάχη ἤδη ἔγινε καὶ
ὅτι ἐνίκων οἱ Ἑλληνες μὲ τὸν Παιουσανίαν. Ὅταν ἤκουσαν τὴν εἶδησιν
αὐτὴν, χωρὶς κἄν νὰ συνταχθοῦν, ἄλλοι μὲν μὲ τοὺς Κορινθίους ἐτρέ-
πησαν διὰ τῶν ὑπωρειῶν καὶ τῶν ὑψωμάτων πρὸς τὴν ὁδόν, ἡ ὁποία
ὁδηγεῖ κατ' εὐθείαν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος, ἄλλοι δὲ μὲ τοὺς Μεγα-
ρεῖς καὶ τοὺς Φλειασίους ἠκολούθησαν τὴν ὀμαλωτέραν ὁδὸν διὰ μέσου
τῆς πεδιάδος. Ἄλλ' ὅταν οἱ Μεγαρεῖς καὶ οἱ Φλειάσιοι ἐφθασαν πλη-
σίον τῶν ἐχθρῶν, οἱ ἵππεῖς τῶν Θηβαίων, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ
Ἄσωπόδωρος, ὁ υἱὸς τοῦ Τιμάνδρου, εἶδον ὅτι σπεύδουν ἐν ἀταξίᾳ καὶ
ἐπιτεθέντες ἐφόνευσαν ἑξακοσίους ἐξ αὐτῶν, τοὺς δὲ λοιποὺς καταδιώ-
ξαντες ἠνάγκασαν νὰ καταφύγουν εἰς τὸν Κιθαριῶνα. Οὗτοι λοιπὸν
ἀδόξως ἐχάθησαν.

70. Οἱ δὲ Πέρσαι καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος, τὸ ὁποῖον κατέφυγεν εἰς τὸ
ξύλινον τεῖχος, ἐπρόφθασαν καὶ ἀνῆλθον εἰς τοὺς πύργους, πρὶν κατα-
φθάσουν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ἀφοῦ ἀνῆλθον, ἠσφάλισαν τὸ τεῖχος ὅσον
ἠδύναντο καλύτερον. Ἄλλ' ἡ τειχομαχία κατέστη περισσότερον σκληρά,
ὅταν κατέφθασαν οἱ Ἀθηναῖοι. Πρὶν φθάσουν οἱ Ἀθηναῖοι οἱ βάρβαροι
ἠμύνοντο καὶ ὑπερεῖχον τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν ἔμπειροι
εἰς τὴν τειχομαχίαν. Ὅταν ὅμως ἐφθασαν, συνήφθη κραταιὰ τειχομα-
χία καὶ διήρκεσε πολὺ. Τέλος διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἐπιμονῆς τῶν
οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέβησαν εἰς τὸ τεῖχος καὶ τὸ ἐκρήμνισαν, οἱ δὲ Ἑλληνες
εἰσώρμησαν εἰς αὐτό. Πρῶτοι δὲ εἰσῆλθον εἰς τὸ τεῖχος οἱ Τεγεᾶται, οἱ
ὁποῖοι καὶ διήρπασαν τὴν σκηνὴν τοῦ Μαρδονίου, καὶ τὰ ἄλλα μέρη τῆς
καὶ τὴν φάτνην τῶν ἵππων, ἡ ὁποία ἦτο ὀλόκληρος ἀπὸ χαλκῶν καὶ ἦτο
ἀξιοθαύμαστος. Τὴν φάτνην αὐτὴν οἱ Τεγεᾶται τὴν ἀφιέρωσαν εἰς τὸν
ναὸν τῆς Ἀλέας Ἀθηναῖς, τὰ δὲ ἄλλα λάφυρα τὰ ἔφεραν καὶ τὰ κατέ-
θεσαν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος μὲ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας. Ἀφοῦ τὸ τεῖχος τῶν
ἔπεσαν, οἱ βάρβαροι δὲν ἐσχημάτισαν πλέον ἐνιαῖον σῶμα, διὰ νὰ ἀντι-
σταθοῦν, οὕτε ἐφρόντιζε κανεὶς ἐξ αὐτῶν νὰ φανῆ ἀνδρεῖος, συνεθλίβον-

το δέ, καθώς εἶχον καταληφθῆ ἀπὸ τὸν φόβον καὶ εἶχον συσσωρευθῆ, πολλαὶ δεκάδες χιλιάδων εἰς στενὸν τόπον. Οἱ Ἕλληνες ἐφόνευσον πλέον ἀνέτως, εἰς τρόπον ὥστε ἐκ τριακοσίων χιλιάδων βαρβαρικῷ στρατοῦ, ἐκτὸς τῶν τεσσαράκοντα χιλιάδων, αἱ ὁποῖαι ἔφυγον μετὰ τὸν Ἀρτάβαζον, οὔτε τρεῖς χιλιάδες δὲν περισσώθησαν. Ἐκ τῶν Λακεδαιμονίων ἐφονεύθησαν ἐνενήκοντα καὶ εἰς Σπαρτιᾶται εἰς τὴν μάχην ταύτην, ἐκ τῶν Τεγεατῶν ἐφονεύθησαν δέκα ἕξ καὶ ἐκ τῶν Ἀθηναίων πεντήκοντα δύο.

71. Ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἠρίστευσε τὸ πεζικὸν τῶν Περσῶν καὶ τὸ ἵππικὸν τῶν Σακῶν, ὡς ἄτομον δέ, καθώς λέγεται, ὁ Μαρδόνιος. Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δὲ καὶ οἱ Τεγεᾶται βεβαίως καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπῆρξαν γενναῖοι, ἀλλὰ οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς ὑπερέτρησαν εἰς τὴν ἀνδρείααν. Τοῦτο δὲ τὸ λέγω ὄχι δι' ἄλλην αἰτίαν (διότι ὅλοι αὐτοὶ ἐνίκησαν τοὺς ἀπέναντί των), ἀλλὰ διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶχον ἀντιμετώπους των τὸ κραταιότατον μέρος τοῦ βαρβαρικῷ στρατοῦ καὶ τὸ κατενίκησαν. Κατὰ τὴν ἰδικήν μου γνώμην ἀνδρειότατος πάντων ὑπῆρξεν ὁ Ἀριστόδημος, ὁ ὁποῖος εἰς τὰς Θεροπύλας εἶχε περισωθῆ μόνος ἐκ τῶν τριακοσίων καὶ διὰ τοῦτο ἠσθάνετο ἐντροπὴν καὶ ἀνυποληψίαν.

72. Ὁ Καλλικράτης, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ ὠραιότερος ἀνὴρ ἐξ ὅλων, ὅσοι εἶχον ἔλθει εἰς τὸ στρατόπεδον, ὄχι μόνον τῶν Λακεδαιμονίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἐφονεύθη ἔξω τῆς μάχης. Οὗτος, ἐνῶ ὁ Πανυσάνης ἐτέλει θυσίαν, καθήμενος εἰς τὴν τάξιν του ἐτραυματίσθη ἀπὸ βέλος εἰς τὰ πλευρά. Ἐνῶ δὲ οἱ ἄλλοι ἐμάχοντο, μετεκομίσθη ἔξω τῆς μάχης καὶ ἀποθνήσκων εἶπεν εἰς τὸν Ἀρίμνηστον τὸν Πλαταιέα, ὅτι δὲν λυπεῖται, διότι ἀποθνήσκει ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ χρησιμοποίησῃ τὸν βραχίονά του καὶ νὰ διαπράξῃ κάτι ἀντάξιον πρὸς τὸν ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν του.

77. Οἱ Μαντινεῖς ἐφθασαν, ἀφοῦ τὰ πάντα εἶχον τελειώσει. Ἀφοῦ διεπίστωσαν δέ, ὅτι ἐφθασαν μετὰ τὴν μάχην, ἐθεώρησαν τοῦτο συμφορὰν καὶ ἐδήλωσαν, ὅτι εἶναι ἄξιοι τιμωρίας. Ὅταν ἤκουσαν δέ, ὅτι οἱ Μῆδοι μετὰ τὸν Ἀρτάβαζον ἐφευγον πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τῆς Θεσσαλίας, ἀν καὶ οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἐπέτρεπον τὴν καταδίωξιν τῶν φυγάδων. Ὅταν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν χώραν των, ἐξώρισαν τοὺς στρατηγούς των. Μετὰ τοὺς Μαντινεῖς ἦλθον οἱ Ἕλαιοι καὶ οὗτοι, ὅπως οἱ Μαντινεῖς, ἐθεώρησαν τὴν καθυστέρησίν των ὡς συμφορὰν καὶ, ὅταν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των, ἐξώρισαν καὶ αὐτοὶ τοὺς στρατηγούς των.

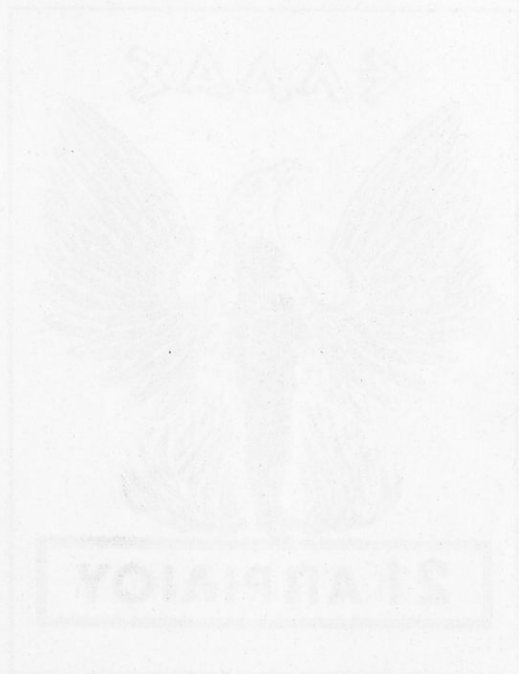
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	Σελ.	5-10
1. Ὁ βίος τοῦ Ἡροδότου,	»	5-7
2. Τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου	»	7-8
3. Ὁ Ἡρόδοτος κρινόμενος ἀπὸ τὸ ἔργον του	»	8-10
Βιβλ. I. ΚΛΕΙΩ	»	11-21
1. Ὁ Κροῖσος,	»	11-12
2. Κροῖσος καὶ Σόλων	»	12-16
3. Ὀνειρον τοῦ Κροῖσου διὰ τὸν υἱὸν του	»	16-17
4. Ἡ πρὸ τῶν Σάρδεων μάχη Κύρου καὶ Κροῖσου	»	17-18
5. Πόλεμος Σπαρτιατῶν καὶ Ἀργείων περὶ Θυρέας	»	18-19
6. Ὁ Κροῖσος αἰχμαλωτίζεται	»	19-21
Βιβλ. II. ΕΥΤΕΡΠΗ	»	22-27
1. Οἱ Πυγμαῖοι	»	22-23
2. Αἱ Πυραμίδες	»	23-26
3. Ὁ Λαβύρινθος	»	26-27
Βιβλ. III. ΘΑΛΕΙΑ	»	28-35
1. Οἱ Αἰθίοπες	»	28-32
2. Ὁ δακτύλιος τοῦ Πηλοκράτους	»	33-35
Βιβλ. IV. ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ	»	36-39
Ἡ Λιβύη	»	36-39
Βιβλ. V. ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ	»	40-45
Ἡ Λάβδα	»	40-45
Βιβλ. VI. ΕΡΑΤΩ	»	46-51
Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη	»	46-51

Βιβλ. VII. ΠΟΛΥΜΝΙΑ	»	52-65
Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν	»	54-65
Βιβλ. VIII. ΟΥΡΑΝΙΑ	»	66-78
Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία	»	67-78
Βιβλ. IX. ΚΑΛΛΙΟΠΗ	»	79-90
Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν	»	81-90

Σημειώσεις. Ἡ εἰσαγωγή καὶ ἡ μετάφρασις τῶν βιβλίων VII - IX ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ κ. Γρηγορ. Ἰ. Οἰκονομάκου, ἡ δὲ μετάφρασις τῶν βιβλίων I - VI ὑπὸ τοῦ κ. Ἀγγελ. Ε. Περιστεράκη.

Ἡ ἀπόδοσις τῶν ἐν σελ. 62 ἐπιγραμμάτων κατὰ κ. Παῦλον Ξιφραῖν.

Ἐπιμελητής ἐκδόσεως ΓΕΩΡΓ. ΝΙΚΟΛΟΥΤΣΟΣ (*Απ. Δ.Σ. 6662]22-11-68).

ΕΚΔΟΣΙΣ Β' 1969 (VII) ΑΝΤ. 95.000 — ΣΥΜΒΑΣΙΣ 1858/27-5-69/1874/30-5-69.
ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ: Α. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΒΙΒΛΙΟΔΕΞΙΑ: Β. και Μ. Γ. ΡΟΔΗΣ

